

ЎЗБЕКИСТОН RESPУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
МИРЗО УЛУГБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ

МАКРОИҚТИСОДИЁТ
практикум

Тошкент - 2005

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

М.УЛУҒБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ

Раҳматов

Муминов Н.Г., Раҳматова Н.А.

МАКРОИҚТИСОДИЁТ
практикум

Тошкент - 2005

Тузувчилар: и.ф.и., доц. Муминов И.Г.
 ўк. Раҳматова И.А.

Мазсул муҳаррир: и.ф.д., проф. Ваҳобов А.В.

Ушбу практикum Мирзо Улубек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Илмий Кенгашининг 2004 йил 29 декабрдаги мажлисида муҳокама қилиниб, наирга тавсия этилган (Баённома №4)

СЎЗ БОШИ

Ушбу Практикum «Макроиктисодиёт» курсидан саволлар, масалалар ва тестлар тўплами бўлиб, унинг асосий мақсади захди ва ақлни манфид қилдиришга қаратилган, бош мақсади иқтисодиёт фақининг моҳияти, унга хос бўлган атама ва тушувичаларни ўқлаштиришни осонлаштиришидан иборат.

Қўйилган масалаларни ечини ҳамда конкрет вазиятларга баҳо бериб бориши жараёнида, талабалар турли иқтисодий таҳлил усулларидан фойдаланиши, иқтисодий воқеани мустақил таҳлил эта олишини ўрганилади.

Хар бир бобда «Тўғри / Нотўғри», «Масала», «Тест» вазифалари берилади. «Тўғри / Нотўғри» вазифаида «Тўғри» ёки «Нотўғри» жавобини бериши керак. «Масалаларни ечинида иқтисодий таҳлил воситаларидан фойдалана бишни, оқдий иқтисодий масалаларни еча олиши, аниқ саволларга жавоб беришида назарий билимларини қўлай олиши талаб этилади. «Тест» вазифаларига жавоб беришида тавқим этилган жавобларни бирини (баъзи ҳолларда бир нечтаеини) тавқим зарур.

Хар бир боб еўнида тошириқлардан кейин «Жавоблар» бўлими келтирилган.

№	Сўз	Тўғри / Нотўғри	Масала	Тест	Жавоблар
1	...	...	...	...	...
2	...	...	...	...	...
3	...	...	...	...	...
4	...	...	...	...	...
5	...	...	...	...	...
6	...	...	...	...	...
7	...	...	...	...	...
8	...	...	...	...	...
9	...	...	...	...	...
10	...	...	...	...	...

I БОБ. МАКРОИҚТИСОДИЁТ КУРСИНИНГ ПРЕДМЕТИ, МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Макроиқтисодиётни ўрганишдан асосий мақсад - тадбиркорлик фаолиятида мувофажиятга эришишдир. **Н**
2. Агар иқтисодиётлар иқтисодиётнинг асосий тамойилларини бир хил талқин этинса, унда уларнинг етисени қаринлари ҳам бир хилдир. **Н**
3. Иқтисодиёт аниқ фан эмас, лекин у кўнгина аниқ муаммоларни ечинда статистик методлардан фойдаланиши мумкин. **Т**
4. Назарий билимларнинг чуқур ва муқаммал ўрганган талабалар билан назарий билимга эга бўлмаган талабаларга нисбатан катта мувафажиятга эришадилар. **Т**
5. Иқтисодиёт аниқ фан бўлмагани учун таҳлилнинг илмий методларидан фойдалани олмайд. **Н**
6. Бир вазиятда мувафажиятнинг қўланиши иқтисодий етисат, бироқ бир вазиятда хато бўлиши мумкин. **Т**
7. Макроиқтисодий таҳлил миллий даромад, парх ва бандлик даражаси, жами талаб ва жами таъриф вабо тушунчаларни ўрганиди. **Т**
8. Олий математикани билимай туриб, назарий иқтисодиётни ўрганиб бўлмайди. **Н**

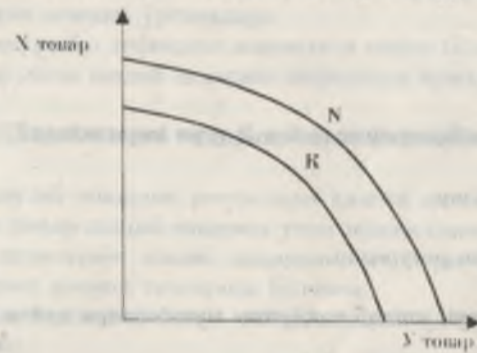
МАСАЛА

1. I.1 жадвални таҳлил қилинг. Ишлаб чиқарини имкониятлари эгри чизини чизинг. Эгри чизиндаги нуқталар нимаани аниқлатинини ва эгри чизини характерини тушунтириб беринг.

I.1 жадвал

Маҳсулот тури	Муқобил ишлаб чиқарини имкониятлари				
	A	B	C	D	E
Телевизор (минг дона)	0	3	6	9	12
Трактор (минг дона)	40	38	35	22	0

2. Ишлаб чиқарини имкониятлар эгри чизини K ҳолатидан N ҳолатига ўтиш (I.1-расм). Бундай ҳолат нима билан боғлиқ? Эгри чизининг ўзгаришини барча омилларини кўриб чиқинг.

I.1-расм.

3. Кестурилган имкониятлар эгри чизини ўрганиб чиқинг.

- Қўйндагилар қандай иқтисодий маънога эгадир аниқлаш.
1. A, B, C, D нуқталар;
  2. A дан B га, B дан C га, C дан A га, A дан D га ҳаракат.

ТЕСТ

1. Агар иқтисодиёт яхлит тизим сифатида ўрганилса, бу таҳлил:
- а) Микроиқтисодий;
  - б) Макроиқтисодий;
  - в) Позитив;
  - г) Норматив;

2. Иқтисодий тизимда нарх ва ишсизликнинг умумий даражаси қайси курсда ўрганилади:

- a) Микроиқтисодиёт;
- б) Макроиқтисодиёт;
- в) Менежмент;
- г) Молия;

3. Садда оборот моделига бозорнинг қайси 2 тури киритилган?

- a) Реал ва пул;
- б) Реал ва товар, хизматлар;
- в) Пул ва ресурслар;
- д) Товарлар, хизматлар ва ресурслар.

4. «Нима, қандай, ким учун ишлаб чиқариш» муаммолари қайси бирига алоқадор:

- a) Фақат тоталитар тизимларга ёки марказланган режалантириш хушроқ бўлган жамиятларга;
- б) Фақат бозор иқтисодиётига;
- в) Фақат қолоқ иқтисодиётига;
- д) Ҳар қандай жамиятта, унинг социал-иқтисодий ва етисий танқид қилинишидан қатъи назар;

5. Агар иқтисодий умумлаштиришлар фактларга асосланса, таҳлилнинг бу усули:

- a) тарихий;
- б) гипотезали;
- в) индуктив;
- г) дедуктив;
- д) математик.

6. Иқтисодий фанлар тизимида нарх ва ишсизликнинг умумий даражаси қайси фанда ўрганилади:

- a) микроиқтисодиёт;
- б) макроиқтисодиёт;
- в) менежмент;
- г) молия;
- д) иқтисодий назария.

7. «Нима ишлаб чиқариш» муаммоси:

- a) жамият оқибда эмас, фақат хусусий тадбиркор оқибда туриши мумкин;

- б) имкониятлар чегараси чизигида нуқта танланган муаммоси сифатида қаралади;
- в) ишлаб чиқариш омилларини самарадорлигини пасайиб бориши қонуни асосида ўрганилади;
- г) ресурслар дефицити шароитида пайдо бўлади;
- д) ортиқча ишлаб чиқариш шароитида нуқудда келади.

8. «Қандай ишлаб чиқариш» муаммоси қайси шароитларда бўмайди:

- а) ишлаб чиқариш ресурслари ҳажми қатъий чегараланган ва конкрет товар ишлаб чиқариш учун мўлажалланган;
- б) иқтисодиёт ишлаб чиқариш омиллари фойдаланишини пасайиб бориши қонуни таъсирида бўлмаса;
- в) иш алушига илббатан ишлаб чиқариш ресурслар захиралари чекланган бўлса;
- г) техник жиҳатдан ривожланган жамиятта бу оддий техник муаммога айланади;
- д) нотўғри жавоб йўқ.

9. Имкониятлар чегараси чизиги қуйидагиларнинг қайси бири:

- a) хўжалик ишлаб чиқармоқчи бўлган икки товарнинг аниқ ҳажми;
- б) икки товар комбинацияларининг энг яхшиси;
- в) берилган ресурслар ҳажмидан фойдаланиб товарларни альтернатив комбинациялари;
- г) ишлаб чиқариш омиллари самарадорлигини пасайиб бориши қонунини амал қила боғлиқ вақти;
- д) банклар амалда оширмоқчи бўлган зарурий молиявий ажратмалар ҳажми.

10. Ҳар қандай иқтисодий тузум шароитида қун тартибида турадиган муаммо:

- a) ноқўбик муаммосидир;
- б) ишлаб чиқариш муаммосидир;
- в) истеъмол муаммосидир;
- г) инвестиция муаммосидир;
- д) пастимоний ва етисий барқарорлик муаммосидир.

11. Чекланган ресурслар эгри чизиги ёрдамида:

- a) нархнинг ўзгаришини аниқлаш мумкин;
- б) инфляция даражасини аниқлаш мумкин;
- в) харajatларнинг ўзгаришини аниқлаш мумкин;

- г) меҳнат унуздорлиги даражасини аниқлаш мумкин;
 д) инвестиция даражасини аниқлаш мумкин.

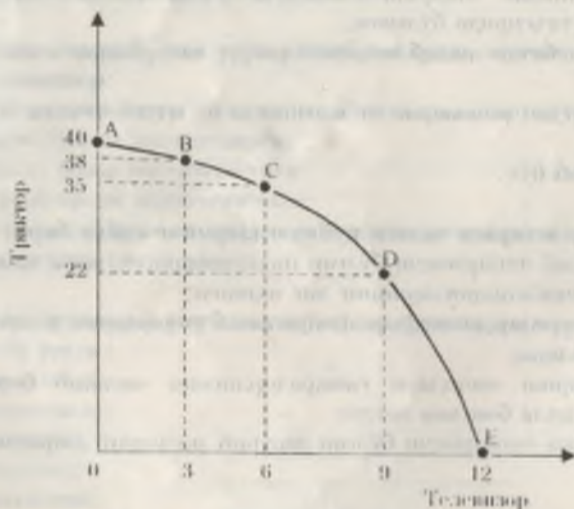
ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- 1.Н; 2.Н; 3.Т; 4.Н; 5.Н; 6.Т; 7.Т; 8.Н.

МАСАЛА

1.

2. Техника тараккиятини, табиқи саноатни, инвестиция ва истеъмол ўртасидаги инебатни ўзгартиришни, ижобий ва салбий умумий истеъодий ҳолатини ва бошқаларни исқала товарини ва алоҳида ҳар бир товарини алоҳида ишлаб чиқаришига таъсирини ўрганиб чиқини.

3. 1. А нуқта, ресурслардан тўлиқ фойдаланини ва ишлаб чиқариш салохиятининг жамғарилини шариғтида, инвестицион товарларини истеъмол буюмларига қараганда кўпроқ ишлаб чиқарилинини аниқлатади.

В нуқта, ресурслардан тўлиқ фойдаланини шариғтида, истеъмол буюмларини инвестицион товарларига қараганда кўпроқ ишлаб

чиқарилинини аниқлатади, бу асқан «бугунги кун истеъодиёти»ни аниқлатади.

С нуқта ресурсларининг тўлиқ банд эмаслигини биддиради.

Д нуқта мавжуд ресурслар билан бу даражага етишиб бўлмаслигини биддиради.

2. А дан В гача бўлган ҳаракат истеъмол буюмларини ишлаб чиқарилинини кўнайини ва инвестицион товарларини ишлаб чиқарилинини эса камайинига олиб келади. Бу, бошқача қилиб айтганда, «эртанги кун истеъодиёти»дан «бугунги кун истеъодиёти»га ўтишини аниқлатади.

В дан С гача бўлган ҳаракат ресурслар бандлигининг камайини туфайли истеъмол буюмларини ишлаб чиқарилинини камайини аниқлатади.

С дан А гача бўлган ҳаракат ресурслар бандлигининг ортинги туфайли инвестицион товарларини ишлаб чиқарилинини кўнайини аниқлатади.

А дан Д гача бўлган ҳаракат мавжуд ресурслар шариғтида амлағи ошини мумкин эмас.

ТЕСТ

1. б; 2. б; 3. г; 4. г; 5. б; 6. б; 7. б; 8. а; 9. в; 10. б; 11. в.

№	Савол	Жавоб
1	...	б
2	...	б
3	...	г
4	...	г
5	...	б
6	...	б
7	...	б
8	...	а
9	...	в
10	...	б
11	...	в

2 БОБ. АСОСИЙ МАКРОИҚТИСОДИЙ КЎРСАТКИЧЛАР

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Реал йил миллий маҳсулот — бу бир йилда жорий нархларда ишлаб чиқарилган товар ва хизматларнинг қиймати. **И**
2. Истеъмол нархлар индекси «истеъмол савати»га кирувчи маҳсулотлар нархлари асосида ҳисобланади. **Х**
3. Номинал ва реал ЯММ ҳажми фақат қиймат кўришларида ҳисоблашни мумкин. **И**
4. Соф экспорт ҳажми товар ва хизматлар экспорт миқдоридан мамлакат импорти ҳажмининг айирмасига тенг. **Х**
5. Даромад асосида ҳисобланган ЯММ харажат асосидаги ҳисобланган ЯММга тенг. **Х**
6. Соф миллий маҳсулот — миллий даромаддан амортизация ҳажмига ортиқдир. **И**
7. Трансферт тўловларини олувчи эвазига давлатга бирор-бир нарсаин қайтарини керак. **И**
8. Мамлакатнинг соф экспортни экспорт ва импорт йиғиндисига тенг. **И**

МАСАЛА

1. Иқтисодиётда 2 та А ва В товар ишлаб чиқарилади ва истеъмол қилинади. Қуйидаги маълумотлар ёрдамида 1990 йил учун ИШИни ҳисобланг. (1980 йил - базис йили).

Йил	А товар		В товар	
	савдо ҳажми	нарх	савдо ҳажми	нарх
1980	200	10	1000	6
1990	1500	2	1500	10

2. Х мамлакат иқтисодиётида икки хил товар ишлаб чиқарилади: чой ва олма. 2 йил учун ишлаб чиқарили ва баҳолар қуйидагича. (+1 йил - базис йили)

Йил	Ишлаб чиқариш Q		Нарх P	
	Чой миң т.	Олма миң т.	Чой миң.с. 1 т.	Олма миң.с. 1 т.
1-йил	500	150	10	6
2-йил	450	250	24	8

ЯММ дефляторини тонинг.

3. А мамлакат бўйича қуйидаги маълумотлар бор:

1. Соф ички хуусеий инвестиция	32
2. Индивидуал солиқлар	39
3. Трансферт тўловлар	19
4. Эри солиқлар	8
5. Корпорация даромадига солиқлар	11
6. Шахсий истеъмол харажатлари	217
7. Истеъмол қилинган капитал қиймати	7
8. Экспорт	15
9. Дивиденд	15
10. Товар ва хизматлар учун давлат харажатлари	51
11. Корпорациянинг тақсимланмаган фойдаси	10
12. Социал сугурта тўловлари	4
13. Импорт	17

- а) Корпорация фойдасини тонинг;
- б) Соф экспортни тонинг;
- в) ЯММни харажатлар бўйича ҳисобланг;
- г) СММни тонинг;
- д) Яил соф ички инвестицияларини тонинг.

4. Б мамлакат бўйича қуйидаги маълумотлар бор:

1. Шахсий истеъмол харажатлари	245
2. Трансферт тўловлари	12
3. Аренда тўловлари	14
4. Амортизация	27
5. Социал сугурта тўловлари	20
6. Процентлар	13
7. Муздан олинмаган даромад	31
8. Соф экспорт	3
9. Дивиденд	16
10. Еланима ишчиликнинг меҳнат хақи	221
11. Эри солиқлар	18
12. Корпорациянинг тақсимланмаган фойдаси	21
13. Индивидуал солиқлар	26
14. Корпорациялардан олинмаган даромад солиғи	19

15.	Корпорациялар фойдаси	56
17.	Соф ички хусусий инвестиция	33
18.	Рента тўловлари	14

- а) харажатлар бўйича ЯММни ҳисобланг;
 б) даромадлар бўйича ЯММни ҳисобланг;
 в) СММни ҳисобланг;
 г) МДни ҳисобланг.

ТЕСТ

1. Қуйида санаб ўтилганларнинг қайси бири Миллий даромад ўлча-
 паётган даврда ҳисобга олинмайди:

- а) Корпорациялар фойдаси;
 б) Давлат трансферт тўловлари;
 в) Рента даромадлари;
 г) Иш хақи;

2. Нархлар индекси қуйидагиларнинг қайси бирини ҳисоблаш учун
 зарур:

- а) Иккунчи даражадаги ишлаб чиқариш таркибининг ўзгари-
 шини баҳолаш;
 б) Икки турдаги даражадаги «истеъмол савати»нинг боқор қийматини ўл-
 чашини баҳолаш;
 в) Икки мамлакат орасида нархлар даражаидаги фарқни баҳолаш;
 г) Улуғрак ва кичик нархлар орасидаги фарқни кўрсатиш;

3. Қуйидагиларнинг қайси бири ЯММни харажатлар бўйича ҳисоб-
 ланганда киритилмайди:

- а) Яши инвестициялар;
 б) Соф экспорт;
 в) Товар ва хизматлар учун давлат харажатлари;
 г) Иш хақи;

4. Яши хусусий ички инвестиция қуйидаги кўрсаткишни ҳисоблаш
 да ёрдам беради:

- а) Даромадлар бўйича ЯММ;
 б) Харажатлар бўйича ЯММ;
 в) Харажатлар бўйича СММ;
 г) Шахсий даромад;

5. ЯММдан СММни келтириб чиқариш учун, қуйидагиларнинг
 қайси бирини амалга ошириш зарур:

- а) Соф инвестицион харажатларни кўшиш;
 б) ЯММдан соф инвестицияларни айириб танилаш;
 в) ЯММга амортизация ҳажмининг кўшиш;
 г) Асосий фондларни эмирланган қисмининг айирини;

6. ЯММ дефляториани топиш:

- а) Номинал ЯММни реал ЯММга нисбатига тенг;
 б) Реал ЯММни номинал ЯММга нисбатига тенг;
 в) Инфляция жадалланган сари камайиб боради;
 г) Базис даврдаги «истеъмол савати» нархининг ўзгариш суръатларини
 ўлчайди;

7. Номинал ЯММ бу товар ва хизматларнинг қуйидаги нархлардаги
 қиймати:

- а) Иккунчи даражадаги;
 б) Реал нархлардаги;
 в) Базис давр нархларидаги;
 г) ўтган давр нархларидаги;

8. Қуйидагиларнинг қайси бири ЯММ таркибига киради:

- а) Уй бекасининг хизматлари;
 б) Қўшиндан ажратиб автомобиль сотиб олиш;
 в) Брокердан лоти акцияларини сотиб олиш;
 г) Ўқитиб ҳисобдаги янги китобининг қиймати;

9. Капитал истеъмоли учун ажратмалар - бу:

- а) Соф инвестициялар;
 б) Соф ҳоризант инвестициялар;
 в) Амортизация;
 г) Истеъмол буюмлари сотиб олинганга ишлатиб бўлмайдиган фонд-
 лар;

10. Трансферт тўловларини аниқлаш:

- а) Қайтариқмаслиги шартли билан уй хўжалигига қилинган тўловлар;
 б) Ҳукумат томонидан алоҳида қилинган тўловлар;
 в) Миллий даромадга кирмайдиган даромад қосимчаси;
 г) Юқоридаги жавобларнинг ҳаммаси тўғри;

11. Агар Ўзбекистон фуқароси вақтинчалик Россияда ишлаганда унинг даромади қуйидагиларнинг қайси бирига қиради:

- Ўзбекистон Яши Миллий Маҳсулоти (ЯММ)га ва Россия Яши Ички Маҳсулоти (ЯИМ)га;
- Ўзбекистон ЯИМга ва Россия ЯММга;
- Ўзбекистон ЯММга ва Россия ЯИМга;
- Россия ЯММга ва Россия ЯИМга;

12. Истеъмол нархлари индекси қуйидагини аниқлашда қўлланилади?

- жорий ва ўтган йиллардаги ишлаб чиқарин таркибидати фарқларин аниқлашда;
- икки даврдаги истеъмол савати-нинг бозор қийматидаги фарқларин аниқлашда;
- икки мамлакат нархларининг фарқларин аниқлашда;
- улуғроқ ва чакана нархлар ўртачилиги фарқларин аниқлашда.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Н; 2.Т; 3.Т; 4.Т; 5.Т; 6.Н; 7.Н; 8.Н.

МАСАЛА

- ИИИ = 1,3;
- ЯММ дефлятори = 2,13;
- а) Корпорация фойдаси = 36;
б) Соф экспорт = -2;
в) харожатлар бўйича ЯММ = 305;
г) СММ = 298;
- а) Яши соф ички инвестициялар = 39;
б) харожатлар бўйича ЯММ = 380;
в) даромадлар бўйича ЯММ = 380;
г) СММ = 353;
- МД = 335;

ТЕСТ

1. б; 2. б; 3. г; 4. б; 5. г; 6. а; 7. а; 8. г; 9. в; 10. а; 11. а; 12. б.

3 БОБ. БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ ШАРОИТИДА ДАВЛАТНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВАЗИФАЛАРИ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- «Робин Гуд тасеири» ҳар бир меҳнатқашга минимал ин ҳақини кәфәсатлайди. Т X
- «Табиий монополия» тармоқлари жаҳоннинг ҳар бир мамлакатида бўлиши шарт. Т X
- «Табиий монополия» тармоқларини давлатнинг нархлар ва стандартлар бўйича комиссияси назорат қилади. Т X
- «Фрирайдер муаммоси» – одамлар ҳеч қандай ҳаражат қилмасдан маълум турдаги товар ва хизматлардан фойдаланишидир. Т X
- Давлат инвестиций бойликларин иратин учун зарур ресурсларин фирма ва уй хўжалиқларига сўлиқ солини йўли билан топади. Т X
- Бозор иқтисодиёти шароитида 2та муҳим ҳодиса: инфляция ва шпенлик бўлиб, уларга қарин қўришни усуллари бир-бирига эгидир. Т X
- Инвестиций бойликларининг ажойиб қиеми бўлишмаслик хуусуниятига эга бўлиб, уларга четлантинин принципин амал қилмайди. Т X
- Ишлаб чиқарин жараёнида уч томон қатнашиб қўшимча самара уларинин бирортасига оқиб ўтса – бу оқиб ўтини ёки «қўшимча эффект» деб аталади. Т X
- Иқтисодиётда бозор фаолиятинин кескин равишда бузилишинин 2 хил ҳодиса орқали қўриш мумкин: оқиб ўтин ва инвестиций бойлик. Т X
- Канталнинг доврашй айлишинида «давлат» «уй хўжалиги»дан оқидиган соф солини тескари солиқада ҳам айлишини мумкин. Т X
- Оқиб ўтиндан келиб чиқадиган фойдани оширининин 2 хил усули бор, булар талабин оширини ва таклифин оширини. Т X
- Оқиб ўтиндан келиб чиқадиган харожатларини биртараф этининин 2 хил усули бор, булар қарорлар ва қонунлар чиқарини ва алоҳида солиқлар солини. Т X
- Рақобат шароитида сотушчи бу хўжалигин, бозор унинг агенти, харидор эга хизматқоридир. Т X
- Соф ҳолда олинган бозор иқтисодиёти иқтисодий тишмлар орқали эг ишонпаридир. Т X
- Трансферте тўловлари бу қонунлантинрилган сазакдир, уни олутилар эга қонунлантинрилган гадойлардир. Т X
- Хукумат ўл харожатларини ошириб солиқларини камайтира, у инфляцияга қарин қўришнингтан бўлади. Т X

МАСАЛА

1. Иккинчи жаҳон урувидан сўнг AQШ ҳукуматининг йиллик харajatлари ўртача ЯИМнинг 20% ташкил этди.

II. Самуэльсон фикрига кўра, жамиятда кўнгини муаммолар (соғлиқни сақлаш, таълим ва ҳ.к.) мавқудди, уларни доимо соф бозор усуллари билан ҳал этиб бўлмайди.

A. Смит нуктаи назари бўйича, давлат ва иқтисодиёт ўртасидаги муносабатларда асосий тамойил бўлиб, «аразон давлат» тамойили бўлиши керак.

Ушбу тақлиф этилган нуктаи-назарлардан келиб чиқиб, қуйидаги саволларга жавоб бериш:

- 1) «соф бозор иқтисодиёти» тушунчасини қандай таърифлаб бериши мумкин?
- 2) «аралаш иқтисодиёт» тушунчаси нимани аниқлатади?

2. Қуйидаги маълумотларни диққат билан кўриб чиқинг:

AQШ федерал ҳукуматининг бюджет таркиби (1990 йил).

ДАРОМАД	%
Индивидуал	44,1
Корпоратив	11,1
Соғлиқнинг бонка турлари	44,8
ХАРАЖАТЛАР	
Миллий муҳофиза	26,3
Фундаментал фанлар	1,2
Соғлиқни сақлаш	4,5
Бонка харажатлар	68,0

Юқоридаги маълумотларни таҳлил этиб, қуйидаги саволларга жавоб бериш:

- 1) Иқтисодий бойлик нима?
- 2) Иқтисодий бойлик истеъмолчининг хусусий бойлик истеъмолчидан фарқи нимада?
- 3) Ким ва нима учун иқтисодий бойлик ишлаб чиқарилишини мо-
нииторинг қилиши керак?

3. Табиий монополияни баъди бозор сегментларини ҳисобга олма-
ганда AQШ ҳукумати рақобатни Шерман қонуни (1890 й.). Кей-

тин акти (1914 й.), Федерал савдо комиссияси тўғрисидаги қонуни (1914 й.), Селлер-Кефовеер қонуни (1950 й.)га асослашиб ҳимоя қилади. Нима учун AQШ ҳукумати рақобатни ҳимоя қилади, ҳес-
ланган тадбирдорлик амалиётига тўққонлик қилади?

4. 1990 йилдаги AQШнинг федерал бюджетиди харажатлар қуйидагича тақсимотга эга эди:

- тиббиётга - 94,9 млрд.долл;
- даромадларни суғурталанига - 136,8 млрд.долл;
- иқтисодий таъминотга - 246,7 млрд.долл;
- ветеранларга қамқўрликка - 29,9 млрд.долл.

Келтирилганларни маълумотларни таҳлил қилиб, қуйидаги сав-
олларга жавоб бериш:

Социал таъминот, суғурта ва ҳ.к.лар соҳасига давлат аралашу-
вининг сабаби нимада? Бозор механизмнинг ўзи ишлаб чиқариши
омиллари эгалари даромадларини (ҳар бир омилининг четараланган
маҳсулотига мос равишда) адолатли тақсимотини таъминлаши ке-
раку?

5. «Аралаш иқтисодиёт» шариғтида бозор тизимидаги «ўйин
қоидаларини ҳукумат ўрнатади. Юқоридаги ҳолатдан келиб чиқиб
қуйидаги саволларга жавоб бериш:

- 1) Бозор иқтисодиётида «давлат арбитраж»нинг ҳуқуқий асоси
қандай?
- 2) Давлат томонидан тартибга солиншининг еткен асоси нимадан
иборат?

ТЕСТ

1. Монополашган бозор деганда;

- a) монопол рақобатли бозор тушунилади;
- b) олигополистик бозор тушунилади;
- v) соф монополия бозор тушунилади;
- g) оқчиллик сотувчилар билан харидорлар ҳуқуқрон бўлган бозор ту-
шунилади;
- d) нотўғри жавоб йўқ;

2. Олигополистик бозорда;

- a) сотувчи сифатида бир фирма бозорда таххо ҳуқуқронлик қилади;

- б) саноқли, озоқлик фирмалар ва компаниялар бозорда танҳо ҳукмронлик қилади;
 в) рақобат умуман бўлмайди;
 г) нотўғри жавоб йўқ;

3. «Трансферт тўловлари» деганда;

- а) бозор секторига ёлланган ишчиларнинг иш ҳақи тунунилади;
 б) ногиронлар, қаринлар, боқувдаги кишилар ва ишенгаларга тўланадиган нафақалар тунунилади;
 в) давлат секторидagi хизматчиларнинг даромади тунунилади;
 г) ишрик компаниялар ва тадбиркорларнинг солиқ тўловлари тунунилади;
 д) нотўғри жавоб йўқ;

4. Қуйида келтирилганларнинг қайси бири ижтимоий бойлик эмас?

- а) маънаёт;
 б) электроенергия;
 в) полиция;
 г) мамлакат мудофаси;
 д) мамлакат миқёсида суи тошиқиндан сақлани.

5. Қуйидагилардан қайси бири ижтимоий бойликка киради:

- а) кўчаларни ёритиш;
 б) шаҳарда ҳуқуқий тартибни сақлашнинг;
 в) автоўхтов жойлари;
 г) ишрофлар;
 д) теннис кортлари;
 е) шаҳар истироҳат божларидаги тоқалликка риоя қилиш.

6. Қандай бойликлар «соф» ҳамда «аралаш» ижтимоий бойликлар турларига киради?

- а) тиббий хизмат;
 б) олий таълим;
 в) давлат чегараси ҳимояси;
 г) қонунчилик соҳасида давлатнинг фаолияти.

7. Қуйидаги қайси бир фаолият «пихоний» бозорга ҳос:

- а) қурол билан савдо қилиш;
 б) парикетлик моддалар билан оқди-сотиш қилиш;
 в) валюта билан қайдоқчилик қилиш;
 г) рақобат;

- д) нотўғри жавоб йўқ;

8. Бозор регулятори вазифасини нима бажаради?

- а) нарх;
 б) монополия;
 в) олигополия;
 г) рақобат;
 д) ҳуқуқат.

9. Бозор регулятори амал қилиш учун:

- а) монополияга йўл қўйиш зарур;
 б) олигополияга йўл бериш керак;
 в) эркин бозор рақобатига йўл берилиши зарур;
 г) монополияга имкон бериш лозим;
 д) давлат мулкни улуғини қўлайтириши зарур.

10. Бозор конъюнктураси деганда:

- а) бозордаги талаб ва таклифнинг миқдорини ва таркибдан бир-бирига мувофиқ келиши тунунилади;
 б) бозор иқтисодиёти учун хизмат қўрагувчи турли соҳалар тунунилади;
 в) мажбур бозор таркибида амал қилувчи бўғинлар тунунилади;
 г) бозорда мувоқанатнинг мажбуриятини ёки бузилаётгани тунунилади;
 д) ижтимоий инфраструктура тунунилади.

11. Рақобат:

- а) режалаштирилмайд;
 б) давлат томонидан режалаштирилади;
 в) бу - мажбурий сифарборлик;
 г) бу - социалестик мусобак;
 д) бозор иқтисодиёти учун катта аҳамият касб этмайди.

12. Рақобатчиликни бозордаги:

- а) талаб ва таклиф белгилайди;
 б) нарх белгилайди;
 в) олигополия ва монополия даражаси белгилайди;
 г) давлатнинг антимонопол сисёати белгилайди;
 д) сони ва структураси бўйича талаб ва таклифнинг мувоқанати белгилайди.

13. Кимлар бозор иқтисодиётининг субъектлари бўлиб ҳисобланади?

- а) давлатнинг барча маҳкама-идора ташкилотлари;
- б) фирмалар;
- в) корхона ва хўжаликлар;
- г) тадбиркорлар;
- д) давлатнинг барча маҳкама-идора ташкилотлари, фирмалар, корхона ва хўжаликлар, тадбиркорлар.

14. Давлат - бу:

- а) «капитализмнинг тўғри қорғоғи»;
- б) «анархия шариғатида маҳалла назоратчиси»;
- в) тарихий категория, усткурма белги ҳисобланган мустакил мамлакат;
- г) «ижтимоий манфаатни ёқловчи мутавадил, назир»;
- д) микроҳаражатдаги диспенчер.

15. Давлат нималарни ҳал қилади?

- а) монетар сифатни олиб боради;
- б) нима ишлаб чиқаришни ҳал қилади;
- в) маҳсулотни қандай нархда ишлаб чиқаришни ҳал қилади;
- г) маҳсулотни қандай ишлаб чиқаришни ҳал қилади;
- д) фонд ставкасини ўрнатади.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Н; 2.Н; 3.Т; 4.Т; 5.Т; 6.Т; 7.Т; 8.Н; 9.Т; 10.Т; 11.Н; 12.Т; 13.Н; 14.Н; 15.Н; 16.Н.

МАСАЛА

1. 1) Давлат аралашувида фаоллият юрига оладиган, бозор механизми томонидан ташминланмайдиган ўз-ўзини тартибга солувчи иқтисодиёт.
- 2) Аралаш иқтисодиёт — бу турли мулк (давлат ва хусусий) шакллари мавжуд иқтисодиёт бўлиб, унда бозор механизми давлат аралашуви билан боғлиқлиқда.

2. 1) Ижтимоий бойлик - бу бир шахс фойдаланиб бошқа шахслар фойдаланмаслиги мумкин эмас бўлган бойликдир (миллий муҳофаз, кўчаларни ёритиш, об-ҳаво маълумоти, маъналар ва бошқ.)
- 2) Ижтимоий бойликда истеъмолдан четлангирини тамойили амал қилмайди. Оддий, хусусий бойликни эса ҳаққини тўлаган шахс олиши мумкин.
- 3) Барча соҳиқ тўловчилар, чунки ижтимоий бойликни тўловчи-истеъмолчилари ва «қўблар»ни ажратинини арзон механизми мавжуд эмас. Шунинг учун Давлат бюджетда даромад соҳиқининг улуғи қатта: ижтимоий бойликдан ҳамма фойдаланади ва ҳамма унинг ҳаққини тўлаши зарур.

3. Рақобатнинг сувайини қуйидаги натижаларга олиб келади:

- ресурсларнинг самарасиз тақсимланганига;
- фан-техника тараққийини секинлаштиради;
- номутанообликни кучайтиради;
- сифий демократияни чекинтинини кучайтиради.

4. Ижтимоий барқарорликни қўллаб-қувватлаши мақсадида давлат аҳолининг турли қатламлари даромадларидаги фарқларни камайгирини ҳарият қилади. Бозор механизми барқарор ривожлангирини таъминлай олимайди ва шунинг натижаида жамиятининг ҳар бир аъзоига маълум бир стандартдаги фаровонликни кафолатлий олимайди.

5. 1) Хукумат жамиятда мавжуд қонунийликни бақаринини шарт.
- 2) Хукумат жамиятининг ижтимоий ҳокимияти сифатида фаоллият қўриқиб, у ҳокимият тақсимоти тизимида иқтисодиёт учун жавобгардир.

ТЕСТ

1. г; 2. б; 3. б; 4. б; 5. а, б, в; 6. в, г; 7. д; 8. а; 9. в; 10. г; 11. а; 12. б; 13. д; 14. в; 15. а.

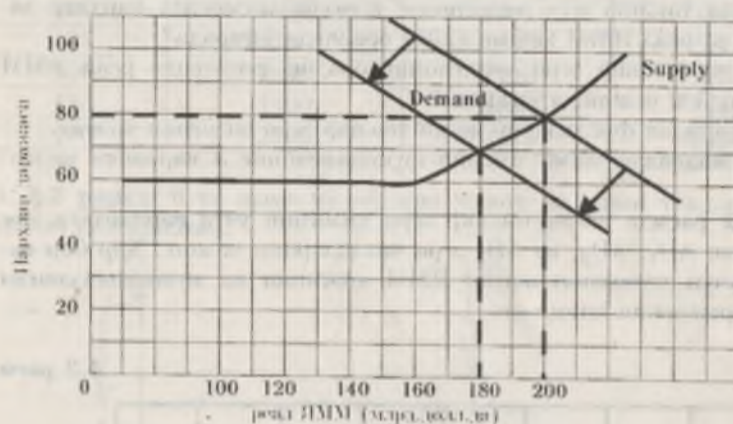
4 БОБ. МАКРОИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ: ЖАМИ ТАЛАБ ВА ЖАМИ ТАКЛИФ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Жами талаб-бу уй хўжалиги, корхоналар, ҳукумат ҳамда хорижий харидорларнинг товар ва хизматларга талабидир.
2. Жами таклиф – бу муайян нархлар даражасида чиқарилгани ва таклиф қилини мумкин бўлган истеъмол, ҳамда инвестиция товарлари ва хизматларининг умумий миқдоридир.
3. Жами талаб эгри чизигида қуйидаги нарх омиллари таъсир кўрсатади: фойда ставкаси самараси, бойлик самараси, талаб самараси.
4. Жами талабга қуйидаги нархга боғлиқ бўлмаган омиллар таъсир кўрсатади: истеъмол харajatларидаги ўзгаришлар, инвестиция харajatларидаги ўзгаришлар, давлат харajatларидаги ўзгаришлар, экспорт соф ҳажмига харajatлардаги ўзгаришлар.
5. Жами таклиф эгри чизиги уч кесмадан иборатдир: а) горизонтал ёки қисқик кесма; б) қўтарилиб борувчи ёки оралиқ кесма; в) вертикал ёки кейинчи кесма.
6. Оралиқ кесма – ишлаб чиқаришнинг реал ҳажмининг ўзини билди нархлар ҳам ўзгаришга эришгани кўрсатади.
7. Горизонтал кесма истеъодиётни “Тўлиқ бандлик” шартотидаги ҳолатини ифодалайди.
8. Жами таклиф эгри чизиги таъсир этувчи нарх.н омил бу ишлаб чиқариш харajatларининг ўзгаришидир.
9. Маҳсулот бирлигига кетган харajatлар қуйидаги омиллар таъсирини бўлади: ресурсларга бўлган нархларининг ўзгариши; унумдорликдаги ўзгаришлар; ҳуқуқий меъёрларининг ўзгариши.
10. Нархларининг мувоzanатли даражасида жами талаб ва жами таклиф бир-бирига мос келиши ёки бир-бирига тенг бўлиши керак.
11. Жами таклиф эгри чизигининг қисқик кесмадан горизонтал кўринишга эга.
12. Кейинчилар ва қисқиклар жами таклиф эгри чизигини узок муддатда вертикал ҳолатда бўлади деб тавъидлайдилар.
13. Жами таклиф эгри чизигининг оралиқ кесмаида жами талабнинг қуйидаги нархлар да реал ИММ ҳажмининг ўзининга қилиб келади.
14. Бойлик самараси – жами талаб динамикасини белгиловчи нарх.н омил эмас.

МАСАЛА

1. 4.1.расмда (Demand) жами талаб эгри чизиги ва (Supply) жами таклиф эгри чизиги акс эттирилган. Жами талаб эгри чизиги қанча елижайди.

4.1.расм. Жами талаб ва жами таклиф эгри чизиглари.

- а) жами талаб эгри чизигини қанча елижайди нархлар даражасига қандай таъсир кўрсатади? Нархларининг умумий даражаси қандай ўзгаради?
- б) жами талаб эгри чизигини қанча елижайди реал ИММ даражасига қандай таъсир кўрсатади? Ушунг ҳажми қандай ўзгаради?
- в) Агар истеъодиётда ишлаб чиқариш унумдорлиги 50 % га киндирса, бу жами таклиф эгри чизигида қай тарзда акс этади?

2. 4.1. жадвалда жами таклифни характерловчи маълумотлар келтирилган.

4.1 жадвал

Нархлар даражаси	Реал ҳажмдаги ишлаб чиқарилган ИММ
250	2000
225	2000
200	1900
175	1700
150	1400
125	1000

125	500
125	0

а) Қуйидагиларни аниқлаң:

(1) жами таклиф эгри чизигининг кейиненан кесмасида реал ЯММ хажми қайен оралиқда ўзгаради?

(2) жами таклиф эгри чизигининг классик кесмасида нархлар даражаси ва реал ЯММ хажми қайен оралиқда ўзгаради?

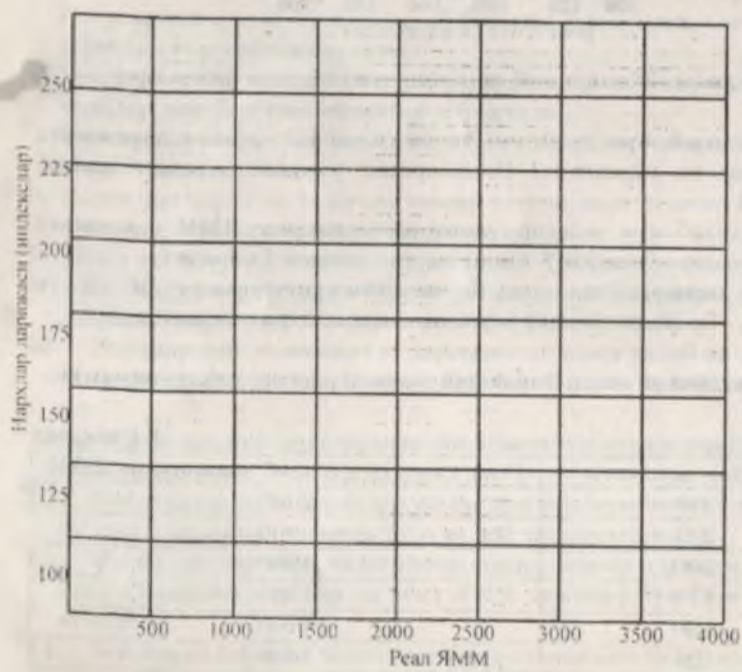
(3) жами таклиф эгри чизигининг оралиқ кесмасида реал ЯММ хажми қайен оралиқда ўзгаради?

б) 4.2 расмдан фойдаланиб жами таклиф эгри чизигини чизинг.

в) 4.2 жадвалда жами таклиф функциясининг 3 варианты келтирилган.

4.2 расмда жами таклиф эгри чизигини учта вариантга мос келадиган AD_1 , AD_2 , ва AD_3 эгри чизикларини чизинг. Хар бир вариант учун мувокабатланган ЯММ хажминини ва мувокабатланган нарх даражасини аниқлаң.

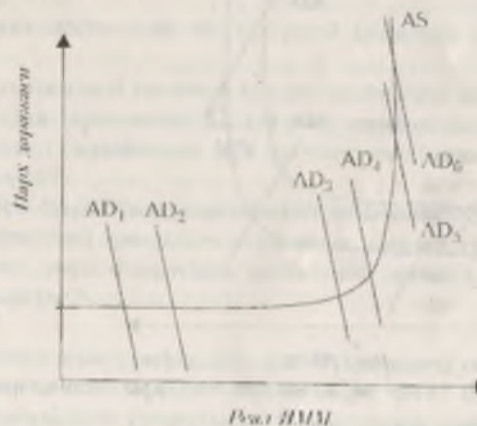
4.2 расм

4.2 жадвал

Нархлар даражаси	Реал ЯММ хажми (харажатлар бўйича ҳисобланган)		
	(1)	(2)	(3)
250	1400	1900	400
225	1500	2000	500
200	1600	2100	600
175	1700	2200	700
150	1800	2300	800
125	1900	2400	900
100	2000	2500	1000

3. 4.3 расмда 6 та жами талаб эгри чизиги ва жами таклиф эгри чизиги келтирилган.

4.3 расм. Жами талаб ва жами таклиф эгри чизиклари.

а) жами талаб эгри чизиги AD_1 ҳолатидан AD_2 ҳолатга; AD_3 ҳолатидан AD_4 ҳолатига ва AD_5 дан AD_6 ҳолатига елганганда экинчи динамикасини аниқлаң.

б) жами талаб эгри чизигини AD_1 ҳолатидан AD_2 ҳолатига елганган реал ЯММ ва нарх даражаси динамикасинга қандай таъсир кўрсатади?

в) жами талаб эгри чизигини AD_3 ҳолатидан AD_4 ҳолатига елганган реал ЯММ ва нарх даражаси динамикасинга қандай таъсир кўрсатади?

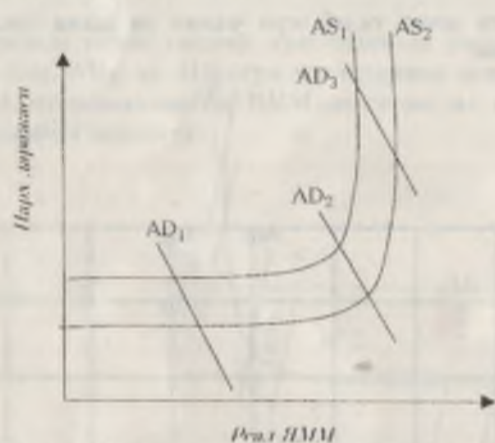

г) жами талаб эгри чизигини AD_5 халатидан AD_6 халатига еликинни реал ЯММ ва нарх даражаси динамикасига қандай таъсир кўрсатади?

д) агар AD эгри чизиги чап томонга еликиб бора жами талаб қандай ўзгаради?

е) агар AD эгри чизиги чапга еликиб, жами талабнинг ўзгарини реал ЯММ ва нарх даражаси динамикасига қандай таъсир кўрсатади?

4. 4.4 расмда 3 та жами талаб эгри чизиги ва 2 та жами таклиф эгри чизиги келтирилган.

4.4 расм. Жами талаб ва жами таклиф эгри чизиклари.

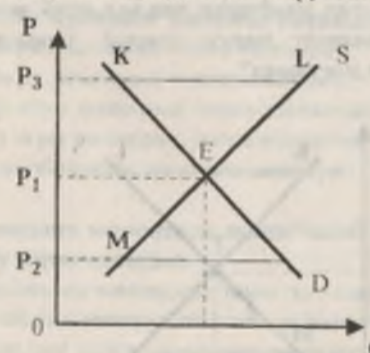
а) агар AS эгри чизиги ўнга еликиб (AS_1 халатидан AS_2 халатига) жами таклиф қандай ўзгаради?

б) товар нархлари эластик (нарх ошини ҳам мумкин, пасайини ҳам мумкин). Жами таклиф эгри чизиги AS_1 халатидан AS_2 халатига еликинни жами талабнинг ҳар бир халати (AD_1, AD_2, AD_3) да реал ЯММ ҳажми ва нарх даражасига қандай таъсир этади?

в) товар нархлари пасайини тенденциясига эга эмас (пасайини томонга эластик эмас). Жами таклиф эгри чизиги AS_1 халатидан AS_2 халатига еликинни жами талабнинг ҳар бир халати (AD_1, AD_2, AD_3) да реал ЯММ ҳажми ва нарх даражасига қандай таъсир этади?

г) агар AS_2 эгри чизиги AS_1 халатига ўтса, жами талабнинг ҳар бир халати (AD_1, AD_2, AD_3) да (1) жами таклиф, (2) нарх даражаси ва (3) реал ЯММ ҳажми қандай ўзгаради?

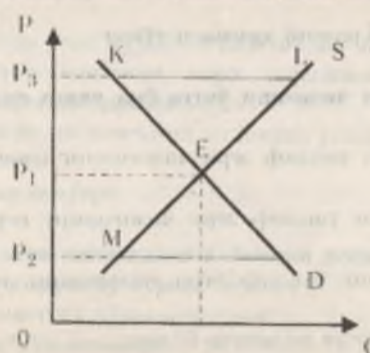
5. Келтирилган графикни диққат билан ўрганиб чиқинг.

Графикни иқтисодий таҳлил этиб қуйидаги саволларга жавоб беринг:

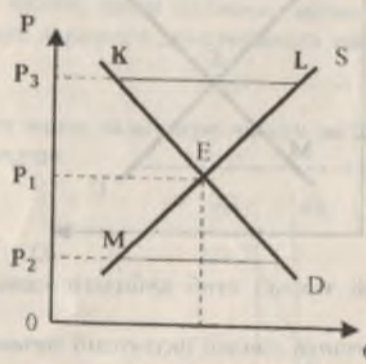
- 1) E нуқтаидаги кесиниув қандай иқтисодий маънога эга?
- 2) P_3 нарх даражасида KL кесмаси нимани аниқлатади?
- 3) P_2 нарх даражасида MN кесмасининг иқтисодий моҳияти нимадан иборат?
- 4) Қайси шартларда иқтисодий динамика тўхтайди?
- 5) «Иқтисодий эркилик» терминини қандай тушуниш мумкин?
- 6) Нима учун фақатгина иқтисодий эркилик бозор бақарорлиги таъминлайди?

6. Келтирилган графикда нарх P_1 даражаси мувозанатга эришади. Агар истеъмолчиларнинг даромадлари ўсса, янги мувозанат нархи қандай даражада ўриштилади, P_1 дан юқоридами ёки пастдами?

7. Хом-ашёнинг қимматлашуви таклиф эгри чизигининг силжиянга олиб келди. Келтирилган графикни таҳлил этиб чиқиб, қуйидагини аниқланг. Инги мувозанат нархи қандай даражада ўриятилади, P_1 дан юқоридами ёки пастдами?

ТЕСТ

1. Жами талаб эгри чизигининг ўнга сурилиши қуйидагини аке эттира олмайди:

- а) нархлар даражаси ва реал ЯММ ҳажмининг ўсшини;
- б) реал ЯММ ҳажми ўсшин бўлмаган шароитда нархлар даражаси ўсшини;
- в) нархлар даражаси ўсшин бўлмаган шароитда реал ЯММ ҳажми ўсшини;
- г) бир вақтда нархлар даражаси ўсшини ва реал ЯММ ҳажми камайишини;
- д) юқоридаги жавобларини ҳаммаси тўғри.

2. Жами талаб эгри чизигини ўнга ёки чапга силжияти натижаси бир хил, агар:

- а) бу силжияти жами таклиф эгри чизигининг горизонтал кесмасида амалга ошса;
- б) бу силжияти жами таклиф эгри чизигининг вертикал кесмасида амалга ошса;
- в) бу силжияти жами таклиф эгри чизигининг оралик кесмасида амалга ошса;
- г) иқтисодиёт депрессия ҳолатида бўлса;
- д) юқоридаги жавобларини ҳаммаси нотўғри.

3. Агар нархлар даражаси ўсиб бораётган шароитда ишлаб чиқариш қисқариб борса, бу қуйидаги ўзгариш натижасидир:

- а) жами талаб эгри чизигини ўнга силжияти;
- б) жами талаб эгри чизигини чапга силжияти;
- в) жами таклиф эгри чизигини чапга силжияти;
- г) жами таклиф эгри чизигини ўнга силжияти;
- д) юқоридаги жавобларини ҳаммаси нотўғри.

4. Агар тўлиқ бандлик шароитида жами талаб ҳажми ЯММ даражасини оширса, бу иқтисодиётда:

- а) молиявий ҳесловлар маъжудлигидан далолат беради;
- б) инфляцияни уялини маъжудлигидан далолат беради;
- в) дефляцияни уялини маъжудлигидан далолат беради;
- г) жами талаб ва жами таклиф орасида мувозанат қулайтилади;
- д) бюджет дефицити маъжудлигидан далолат беради.

5. Агар мувозанатлашган ЯММ ҳажми потенциал ЯММ ҳажми даражасидан юқори бўлса, унда:

- а) нарх даражаси кўтарилади;
- б) ишсизлик даражаси ортади;
- в) дефляцияни уялини пайдо бўлади;
- г) жами таклиф автоматик равишда кўнади;
- д) жами талаб автоматик равишда кўнади.

6. Жами талаб эгри чизиги қуйидагилар орасидаги муносабатни аке эттиради:

- а) нарх даражаси ва товар ва хизматлар сотиб олиш учун жами харижатлар;
- б) нарх даражаси ва реал кўринишдаги ишлаб чиқарилган ЯММ;
- в) харидорлар тап оқидан нарх даражаси ва сотувчиларини қониқтиридан нархлар даражаси;
- г) ишлаб чиқарилган ва истеъмол қилинган реал кўринишдаги ЯММ ҳажми;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

7. Жами таклиф эгри чизигидаги кейинсиан кесма:

- а) пазобий (ўнга юқорига) кўринишга эга;
- б) салбий (ўнга пастга) кўринишга эга;
- в) вертикал чизик кўринишида;
- г) горизонтал чизик кўринишида;

д) ҳамма жавоблар нотўғри.

8. Жами таклиф эгри чизигидаги оралиқ кесма:

- а) ижобий (ўнга юқорига) кўринишига эга;
- б) салбий (ўнга пастга) кўринишига эга;
- в) вертикал чизик кўринишида;
- г) горизонтал чизик кўринишида;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

9. Жами таклифнинг ўсиши:

- а) парх даражасини ва реал ЯММ ҳажмининг пасайишига олиб келади;
- б) пархларни ўсини ва реал ЯММ ҳажмининг кўнайишини секн-лантиради;
- в) парх даражасини ва реал кўринишидаги ЯММ ҳажмини ўсинга олиб келади;
- г) пархлар даражасини ўсини ва реал ЯММ ҳажмини камайи-шини секн-лантиради;
- д) ҳамма жавоблар тўғри.

10. Жами талаб эгри чизиги кўтарилади, агар:

- а) пархлар даражаси пасайса;
- б) парх даражаси ўсиб бора;
- в) ортқича ишлаб чиқариш қувватлари кўнайиб бора;
- г) икклий пул бирлигининг валютга курси пасайиб бора;
- д) юқоридаги жавобларни ҳаммаси тўғри.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Т; 2.Т; 3.Н; 4.Т; 5.Н; 6.Т; 7.Н; 8.Н; 9.Т; 10.Т; 11. Н; 12. Т; 13. Т; 14. Н.

МАСАЛА

- 1. а) Пархлар даражаси 80 дан 70 га тушиб кетади.
- б) Реал ЯММ ҳажми 200 дан 180 гага камади.
- в) Жами таклиф эгри чизиги тенга елжиди.

- 2. а) (1) 0-1000 (кейинги кесмада); (2) 225-250, 2000 (классик кесмада); (3) 1000-2000 (оралиқ кесмада).
- в) (1) – 1700, 175; (2) – 2000, 225; (3) – 900, 125.

3. а) ўсиш.

- б) реал ЯММ ҳажми ўсади, парх даражаси ўлгармайди.
- в) реал ЯММ ҳажми ва парх даражаси ўсади.
- г) реал ЯММ ҳажми ўлгармайди, парх даражаси ўсади.
- д) кнечаради.
- е) AS эгри чизигининг классик ва оралиқ кесмаларида парх даражасининг пасайиши ва AS эгри чизигининг оралиқ ва кейинги кесма-ларида реал ЯММ ҳажми кнечаради.

4. а) кўнади.

- б) парх даражаси пасайди, реал ЯММ ҳажми ўсади.
- в) парх даражаси ўлгармайди, реал ЯММ ҳажми ўсади.
- г) реал ЯММ ҳажми ўлгармайди, парх даражаси ўсади.
- д) кнечаради, ўсади, пасайиб кетади.

5. 1) E нуқтаида харид қилиш ва сотиш ҳушияслари бир-бирига мос тушади;

- 2) KL – ортқича ишлаб чиқариш;
- 3) MN – дефицит;
- 4) Истеодий мувохазат паронтида, жумладан E нуқтада.
- 5) Мулк эгаларининг ишлаб чиқариш омиелларининг ботсарин эр-килиши, ресурсларининг қўйилиш эркилиги, парх эркилиги ва бонкалар.
- 6) Барқарор пархлар эркин парх ишлаб чиқаришидаги таиниланиши мумкин.

6. Талаб эгри чизигининг ўнг томонга елжаниши янги мувохазат пархини юқорироқ даражада (P₁дан баландроқ) ўриштирилишига олиб келади.

7. Таклиф эгри чизигининг чап томонга елжаниши янги мувохазат пархини юқорироқ даражада (P₁дан баландроқ) ўриштирилишига олиб келади.

ТЕСТ

1. г; 2. в; 3. в; 4. б; 5. а; 6. а; 7. г; 8. а; 9. б; 10. г.

5 БОБ. МАКРОИҚТИСОДИЙ БЕҚАРОРЛИК: ИШСИЗЛИК

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- Т 1. Агар реал иш ҳақи ортса, меҳнатнинг таклифи ҳам ортади.
- Н 2. Ишлаб чиқаришнинг пасайиши натижада келиб чиққан ишсизлик фрикцион ишсизлик деб аталади.
- Т 3. Структуралли ишсизлик истеъмол бозори маълум маҳсулот билан тўлдирилганда ва у маҳсулотга эҳтиёж қолмаган тақдирда вуҷудга келади.
- Н 4. Агар структуралли ва циклик ишсизлик 0 га тенг бўлса, у ҳолда тўла иш билан бандликка эришилади.
- Т 5. "Ишсизликнинг табиئий даражаси" иқтисодиётнинг ишлаб чиқариш потенциалидан тўла фойдаланаётганини кўрсата олмайд.
- Т 6. Потенциал ЯММ ни ҳисоблашда мамлакатда ишсизлик табиئий даражаси деб ҳисобланади.
- Н 7. Агар ишсизлик даражаси 1% дан ошиб кетса, иқтисодиёт 2,5% ЯММ ни йўқотади.
- Т 8. Ишсизлик даражаси деб иш кучининг ишсиз юрган қисмига айтылади.
- Т 9. Фрикцион ишсизликнинг мавжудлиги жамият учун нафакат макбурий, балки зарур ҳамдир.
- Т 10. Агар ишсизлик даражаси табиئий даражада бўлса, ишлаб чиқаришнинг потенциал ва амалдаги ҳажмлари тенгдир.
- Т 11. Ишсизлик бадалларини қўнайиши, ишсизлик даражасини ўзининга олиб келади.

МАСАЛА

1. 5.1 жадвалда потенциал ЯММ ва ҳақиқатдаги ЯММ ҳажмларини ҳарактеристикани маълумотлар келтирилган (млрд.долл.). 2000 йилда иқтисодиёт тўлиқ бандлик шароитида ривожланди (ишсизлик даражасида 6%).

5.1 жадвал

Йил	Потенциал ЯММ	Ҳақиқатдаги ЯММ
2000	3000	3000
2001	3800	3705
2002	4125	3712,5

а) 2001 йилга тегишли кўрсаткичлар ёрдамида қуйидагиларни ҳисоблаб тошинг:

- потенциал ва ҳақиқатдаги ЯММ ўртасидаги фарқни (абсолют ва фоиз кўринишида).
- ОуҒен қонунига асосланиб, 2001 йилдаги ишсизлик даражасини аниқланг.

б) 2002 йилга тегишли кўрсаткичлар ёрдамида қуйидагиларни ҳисоблаб тошинг:

- потенциал ва ҳақиқатдаги ЯММ ўртасидаги фарқни (абсолют ва фоиз кўринишида).
- ОуҒен қонунига асосланиб, 2002 йилдаги ишсизлик даражасини аниқланг.

2. Қуйида келтирилган шахслар қайси тоифага алоқадор эканлигини аниқланг:

- тўла бандлар (Б)
- ишсизлар (И)
- иш кучига кирмайдиганлар (К)

- а) Ўз хоҳишига биноан ишдан бўшатилган ишчи;
- б) Ишим иш кўчи режимида ишланга ўтказилган ишчи;
- в) Саломатлиги ёмонлигининг сабабли ишлаб олмаётган ўнатиқчи;
- г) Узок муддат иш тояа олмаб юрган, ва шу сабабдан иш ишланги тўхтатган ишдан бўшатилган ишчи;
- д) ОУЮнинг қудуқли бўлишда ўқибётган талаба;
- е) ОУЮнинг кечки бўлишда ўқибётган автомеханик;
- ж) Фақат уй ишлари ва оилаи билан шуғулланувчи уй бекаси;
- з) Қўшини маълум бир қисмида кутубхоначи сифатида ишлаётган уй бекаси.

3. 5.2 жадвалда биринчи ва бешинчи йилларда меҳнат ресурслари ва бандлик тўғрисидаги маълумотлар келтирилган.

5.2 жадвал

	Биринчи йил	Бешинчи йил
Ишчи кучи	84889	95453
Бандлар	80796	87524
Ишсизлар		
Ишсизлик даражаси (%)		

- а) Биринчи ва бешинчи йиллардаги ишсизлар соми ва ишсизлик даражасини аниқланг.
- б) бандлик ва ишсизликни биргаликда ўзинини қандай тушуна бўлади?
- в) Бешинчи йилда тўла бандликка эришган деб таърифлаша бўладими?

4. Қуйидаги маълумотлар манжу:

Бандлар соми - 90 млн. киши

Ишсизлар соми - 10 млн. киши

- а) Ишсизлик даражасини аниқланг.
- б) Бир ой вақт ўтгандан сўнг банд бўлган 90 млн. кишидан 0,5 млн. киши ишдан бўшатилди; расмий ишсиз деб рўйхатдан ўтказилганлардан 1 млн. киши иш қидиринини тўхтатилди. Қуйидагиларни аниқланг.

(1) Бандлар соми, (2) ишсизлар соми ва (3) ишсизлик даражаси.

5. Номинал ЯММ=750 млрд. долл., ишсизликнинг табиий даражаси=5%, ишсизликнинг ҳақиқатдаги даражаси=9%. Мамлакатда қандай ҳажмдаги маҳсулот ишлаб чиқарилмаган (қиймет кўринишида)? (Оузен коэффициент=2,5).

ТЕСТ

1. Ишсизлик деганда;

- а) ўшга иш тоноволмасдан, меҳнат резерви армиясига айланган аҳолининг иқтисодий фаол қисми тушунилади;
- б) меҳнатга лаёқатли, аммо иш жойига эга бўлмаган аҳоли тушунилади;
- в) иш қидираётган ёки яқин вақт ичида иш билан таъминланганини кутаётган аҳоли тушунилади;
- г) ишчи қучига бўлган талаб ва таклифнинг номувофиқлиги натижасида вуқудга келган аҳоли тушунилади;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

2. Ишсизлик:

- а) фриқцион кўринишда бўлиши мумкин;
- б) тузилмавий кўринишда бўлиши мумкин;
- в) циклик кўринишда бўлиши мумкин;
- г) нотўғри жавоб йўқ;

3. Табиий ёки тўла иш билан бандлик деб;

- а) иш қидираётганлар билан бўш иш жойи тенг бўлгандаги ҳолга айтылади;
- б) фриқцион ишсизликдаги ҳолатга айтылади;
- в) тузилмавий ишсизликдаги ҳолатга айтылади;
- г) циклик ишсизликдаги ҳолатга айтылади;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

4. Фриқцион ишсизлик деганда;

- а) турли ҳудудларда, турли соҳа ва иш турларида ишчи қучининг талаб ва таклифнинг номувофиқлиги натижасида вуқудга келган ишсизлик тушунилади;
- б) ишлаб чиқаришнинг пасайиши натижасида ишчи қучига бўлган талабнинг камайиши ва ишсизларнинг пайдо бўлиши тушунилади;
- в) иш қидираётган ёки яқин вақт ичида иш билан таъминланганини кутаётган ишчи қучлари тушунилади;
- г) нотўғри жавоб йўқ;

5. Тузилмавий ишсизлик деганда;

- а) ишлаб чиқаришнинг пасайиши натижасида ишчи қучига бўлган талабнинг камайиши ва ишсизларнинг пайдо бўлиши тушунилади;
- б) турли ҳудудларда, турли соҳа ва иш турларида ишчи қучининг талаб ва таклифига номувофиқлиги натижасида вуқудга келган ишсизлик тушунилади;
- в) иш қидираётган ёки яқин вақт ичида иш билан таъминланганини кутаётган ишчи қучлари тушунилади;
- г) нотўғри жавоб йўқ;

6. Циклик ишсизлик деганда;

- а) ишлаб чиқаришнинг пасайиши натижасида ишчи қучига бўлган талабнинг камайиши ва ишсизларнинг пайдо бўлиши тушунилади;
- б) иш қидираётган ёки яқин вақт ичида иш билан таъминланганини кутаётган ишчи қучлари тушунилади;
- в) турли ҳудудларда, турли соҳа ва иш турларида ишчи қучининг талаб ва таклифига номувофиқлиги натижасида вуқудга келган ишсизлик тушунилади;
- г) нотўғри жавоб йўқ;

7. Агар ишсизлик фриқцион ва тузилмавий тус олса, у ҳолда давлат:

- а) иш билан бандликни кўнрайтириш учун ишлаб чиқаришга кўпроқ маблағ сарфлайди;
- б) ишчиларга қайтадан касб ўргатади;
- в) тадбиркорларнинг манфаатдорлигини ошириш учун есулда ҳамда кредитларнинг фойза ставкаларини пасайтиради;
- г) ишлаб чиқарувчи ва истеъмолчиларга солинадиган солиқларни камайтиради;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

8. Агар ишсизлик циклик тус олса, у ҳолда давлат:

- а) таълим бериш тизимини кенгайтиради;
- б) бўш иш жойлари ҳақидаги ахборотларни кенг тарқатади;
- в) иш билан бандликни кўнрайтириш мақсадида ишлаб чиқаришга кўпроқ маблағ сарфлайди;
- г) меҳнат биражаларига ишсизликларини кўнрайтиради;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

9. Меҳнат қилиш лаёқати чекланган аҳоли таркибига қуйидаги тоифаларнинг қайси бири киради?

- а) нафақахўрлар;
- б) меҳнат ёшигача бўлган ёшлар;
- в) ногиронлар, қарамқоқ(боқув)даси кимилар;
- г) ишчилар;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

10. Оукен қонунига асосан: ҳақиқатдаги ишсизлик даражаси унинг табиий даражасидан 2%га ортиқ бўлиши реал ЯММ ҳажмини ҳақиқатдаги ЯММ ҳажмидан қуйидаги ҳажмда кам бўлишига олиб келади:

- а) 2%;
- б) 4%;
- в) 3%;
- г) 5%;
- д) 5%дан анча кўн;
- е) 5%дан анча кам.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Т; 2.Н; 3.Т; 4.Н; 5.Т; 6.Т; 7.Н; 8.Т; 9.Т; 10.Т; 11.Т.

МАСАЛА

1. а) 95 млрд.долл., 2,5%, 7,5%.
- б) 412,5 млрд.долл., 10%, 10%.
2. а) И; б) Б; в) К; г) К; д) К; е) Б; ж) К; з) Б.
3. а) Биринчи йил 4093 миң киши, 4,8%; бешинчи йил 7929 миң киши, 8,3%.
- б) Иш қуни сопи бандликка ишбатан тезроқ ўсган.
- в) Йўқ. Чунки 8,3% даражасидаги ишсизлик, кўнралик истеъодларнинг баҳосларига биноти, табиий ишсизлик даражасидан юкори ва тўлик бандликка мос келмайди.
4. а) 10%
- б) (1) = 89,5 млн.киши; (2) = 9,5 млн.киши; (3) = 9,6%.
5. 75 млрд.долл.

ТЕСТ

1. а; 2. г; 3. а; 4. в; 5. б; 6. а; 7. б; 8. в; 9. д; 10. г.

6 БОБ. МАКРОИҚТИСОДИЙ БЕҚАРОРЛИК: ИНФЛЯЦИЯ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- Т 1. Инфляция - бу товар ва хизматларнинг баҳосини ўсишидир.
- Н 2. Баҳо индекси баҳо баҳоли ҳисобатдаги баҳога нисбатидир.
- Н 3. «70 қиймат қондаси» = $\frac{70}{P_t}$.
- Т 4. Инфляциянинг 2 хил кўриниши мавжуд: а) талаб инфляцияси; б) жами тақлифнинг камайишидан келиб чиқадиган инфляция.
- Н 5. Талаб инфляциясида «Кўп товарлар кам пулларни овлайди».
- Т 6. Бир бирлик маҳсулотга кетадиган харажатлар оғиб бора жами тақлиф қисқаради ва инфляция келиб чиқади.
- Т 7. Бир бирлик маҳсулотга кетадиган харажатларни ҳисоблаш учун умумий харажатларни жами маҳсулотлар сонига бўлиш зарур.
- Н 8. Бир бирлик маҳсулотга кетадиган харажатларни кўнайишига асосан икки омил таъсир қилади: а) Номинал миқдорнинг пасайиши; б) Хом ашё ва энергия баҳосининг кўнайиши.
- Т 9. Филлине эри чивинда ишчиларнинг кўнайиши нархларни ошириши билан бирга қушатилади.
- Н 10. Инфляция - бу ишлаб чиқаришнинг умумий ўсишидир.
- Н 11. Инфляция эҳоланинг барча қатламларининг реал даромадларини камайишига олиб келиди.

МАСАЛА

1. Реал даромад ҳажми қандай ўзгаради, агар:
- а) номинал даромад 10%га оғса, нарх даражаси эса 7%га ўстаи бўлса.
- б) номинал даромад 30 миң долларни, шу йилнинг ўзида нархлар индекси эса 106 ни танқил этган бўлса.
2. 6.1 жадвалда йиллар бўйича баҳо индекслари келтирилган:

6.1 жадвал

Йил	Баҳо индекси	Инфляция даражаси (%)
1	100,00	
2	112,00	
3	123,00	
4	129,00	

- а) ҳар бир йил учун инфляция даражаси (суръати)ни аниқлаш.
- б) «70 қиймат қондаси»ни қўллаб, нархларнинг неча йилда 2 баробарга ортишини аниқлаш (маҳраждаги сонга а) нуқтада аниқланган ҳар бир йил учун инфляция даражасидан фойдаланиш).
- и) агар номинал даромад 2 йилда 1-йилга нисбатан 15%га оғган бўлса, 2-йилга нисбатан 3-йилда 7%га оғган бўлса реал даромаднинг ўзгаришини аниқлаш (%да).
- г) агар номинал даромад 2-ва 3-йилларда 25 миң долларга тенг бўлган бўлса, шу йиллардаги реал даромаднинг абсолют катталигини аниқлаш.
- д) агар 2-йилда кредит учун фойзинг номинал даражаси 14% тенг бўлса (1-ва 2-йил давр мобайнида заем олувчилар учун) ва 3-йилда 18% (2-ва 3-йил давр мобайнида заем олувчилар учун) бўлса, унда ушбу йилларда унинг реал даражасини аниқлаш.

ТЕСТ

1. Инфляциянинг иқтисодий танглик ва ишсизлик билан биргаликда юз бериши:
- а) стагфляция деб аталади;
- б) стагнация деб аталади;
- в) дефляция деб аталади;
- г) гиперинфляция деб аталади;
- д) нотўғри жавоб йўқ;
2. Стагфляция қандай аниқланади?
- а) стагфляция = иқтисодий маҳсулотнинг пасайиши + ишсизлик;
- б) стагфляция = муомаладаги пул масъаласини камайиши + товар ва хизматларга нархнинг ошиши;
- в) стагфляция = стагнация + инфляция;
- г) стагфляция = стагнация - инфляция;
3. Дефляция:
- а) нархнинг ошиши, пул қадрининг пасайишини билдиради;
- б) миллий пул бирлиги қийматининг расмий тартибда пасайтирилишини билдиради;
- в) экспортнинг импортга нисбатан шижоҳда оғиб кетишини билдиради;
- г) нархнинг пасайишини, пул қадрининг оғтишини билдиради;

4. Таклиф инфляцияси:

- а) ишлаб чиқаришда ўртача харажатларнинг ортishi натижаида содир бўлади;
- б) товар ва хизматларнинг жами талабдан орқада қолиб, пул бирлигининг тушини натижаида содир бўлади;
- в) ишлаб чиқаришда ўртача харажатларнинг пасайиши натижаида содир бўлади;
- г) товар ва хизматларнинг жами талабдан орқада қолиб пул бирлигининг ошishi натижаида содир бўлади;

5. Инфляция қандай салбий оқибатларга олиб келиши мумкин:

- а) пул бирлигини қадридан пасайтади;
- б) шахсий жамғармалар ўз қадрини йўқотади;
- в) кам таъминланган аҳоли янада қаншоқлашади;
- г) катта инвестициялар қилинига халф-хатар ошади;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

6. Давлат инфляцияни тугатиш ёки юмшатиш учун:

- а) эмиссияни қўнайтиради;
- б) ишлаб чиқаришни жонлантиради;
- в) ишлаб чиқаришга бериладиган имтиёзларни қўнайтиради;
- г) депозитлар учун банк тўловидиган фойизлар камайтиради;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

7. Қуйидаги чора-тадбирларнинг қайси бири антиинфляция сиёсати га таалуқли?

- а) ишлаб чиқаришни рабатлантириш;
- б) экспорт-импорт бўйича имтиёзлар бериш;
- в) ортiнча пулни товар бозоридан чиқариш;
- г) ишлаб чиқаришга имтиёзли кредит бериш;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

8. Қўтилмаган инфляциядан қуйидагилар энг кам жабр кўрадилар:

- а) қайд қилинган номинал даромад олувчилар;
- б) номинал даромади нархларнинг ўсишига қараганда секинроқ ўсувчи кимсалар;
- в) пул жамғармаларига эга кимсалар;
- г) нархлар даражаси пасет бўлганда, қаркдор бўлиб қолган кимсалар;
- д) фақат б) ва г) жавоблар тўғри.

9. Қуйидагиларнинг қайси бири ишлаб чиқариш харажатларининг ўсишидан келиб чиққан инфляцияга алоқаси йўқ:

- а) бандлиги ва ишлаб чиқаришнинг ўсиши;
- б) бир маҳсулотга бўлган харажат қийматининг ўсиши;
- в) иш ҳақининг инфляция кетидаи етиб олин мақсадидаги ўсиши;
- г) таклифдаги кескин ўзгаришлар;
- д) фойз ставкасининг ўсиши.

10. Жами харажатларининг ўсиши қуйидаги ҳолатда инфляцияга олиб келади:

- а) иқтисодиёт тўлиқ бандлик шароитида тараққий этса;
- б) ЯИМнинг потенциал ва ҳақиқатдаги даражаси тенг бўлганда;
- в) ишчи кучи сонининг ортмаса;
- г) фақат а) ва б) жавоблар тўғри;
- д) ҳамма жавоблар тўғри.

11. Жадаллашаётган инфляция даврида фойз ставкаси:

- а) пасаяди, чунки пул нархи пасаяди;
- б) пасаяди, чунки бандлик даражаси пасаяди;
- в) ортади, чунки пул нархи пасаяди;
- г) ортади, чунки бандлик даражаси пасаяди;
- д) ўзгармайди.

12. Қўтилмаган инфляция қуйидаги билан биргаликда юз беради:

- а) иқтисодий зарарнинг мавжуд эмиссияси;
- б) иқтисодиётининг самарадорлигининг пасайиши;
- в) бойлик ва даромаднинг қайта тақсимланиши;
- г) фақат в) ва б) жавоблар тўғри;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Т; 2.Н; 3.Н; 4.Т; 5.Н; 6.Т; 7.Т; 8.Н; 9.Т; 10.Н; 11.Н.

МАСАЛА

- 1. а) 3%га қўнаяди.
- б) 28 минг долларгача пасаяди.

2. а) 6.2 жадвалга қаралсин.

6.2 жадвал

Йил	Баҳо индекси	Инфляция даражаси (%да)
1	100,00	0
2	112,00	12
3	123,00	10
4	129,00	5

б) 5,83; 7; 14.

в) +3%; -3%.

г) 22 321 долл.; 20 292 долл.

д) 2%; 3%.

ТЕСТ

1. а; 2. в; 3. г; 4. а; 5. д; 6. в; 7. д; 8. г; 9. а; 10. г; 11. в; 12. г.

7 БОБ. КЛАССИК ВА КЕЙНСЧА БАНДЛИК НАЗАРИЯСИ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- ✎ 1. Классик мактабнинг намойндалари қуйидагилардир: У.Петти, Д.Рикардо, А.Смит, Сей, Дж.Милль, Ал.Маршалл.
- Т 2. Барча ресурсларнинг тўлиқлигича банд бўлиши истеъдоднинг нормал ҳолатидир-классиклар фикри.
- Г 3. Сей қонуни – товарлар сотгандан тушган пул товарлар қийматига тенгдир.
- Т 4. Кейнснинг иш билан бандлик назарияси «Буюк депрессия» даврида вужудга келган.
- н 5. Кейнснинг иш билан бандлик назарияси XIX асрнинг 30-йилларида вужудга келган.
- к 6. Тўла иш билан бандликни бузилишига уруш ва табиий офатлар сабабчи бўлади.
- Т 7. Бозор истеъдодида тўла бандликни татавишловчи ҳеч қандай механизм мавжуд эмас.
- Т 8. Макроистеъдодий барқарорликнинг кейнсчилик моделида истеъдодий барқарорликка жами харajatларни ўзгартириш орқали эришилади.
- н 9. Классик мактаб намойндалари бозор истеъдоди фискал сиёсат ёрдамида тартибга солиниб турилади деб таъкидлайдилар.
- н 10. Товар захираларининг кўпайиши фирмаларни бандлигини оширишига мажбур қилади.
- Т 11. Макроистеъдодий барқарорликнинг кейнсчилик моделида нарх ва иш ҳақи даражаси ўзгармасдир.

МАСАЛА

1. Қуйида келтирилган омиқларни (кейнсчилар ва классикларнинг назариялари нустан-насариди) ЯММ ҳажмининг динамикасига ва нарх даражасига таъсирини аниқлаш (ўзини +; пасивини -; ўзгармас 0).

- а) Потенциал ЯММ ҳажмининг ўсиши.
- б) Жами талабнинг ўсиши.
- в) Фонд ставкасининг ўсиши ва жами талабни қисқартириши.
- г) Нефтни нархнинг ошishi, бунинг натижаcида экспорт ва хизматларга элаб камаяди.
- д) Жуда катта офат бўлиб, натижада потенциал ЯММ ҳажми.

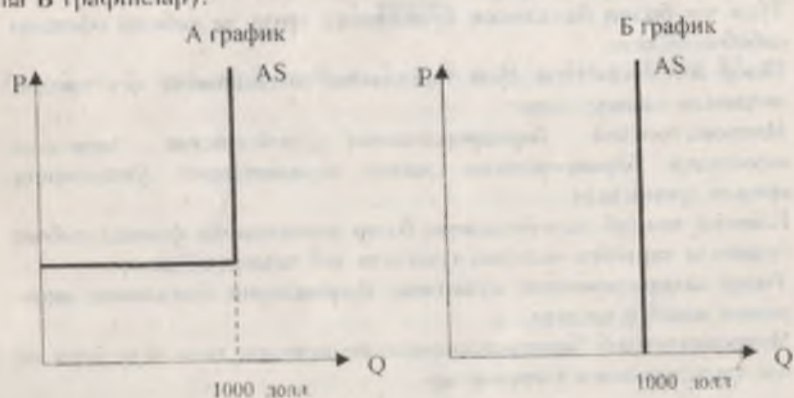

Жауобларын 7.1 жадвалга киргитинг.

7.1 жадвал

Омиллар	Кейинчиларин бахолани		Класеникларин бахолани	
	Нархлар	Ишлаб чикарини	Нархлар	Ишлаб чикарини
а				
б				
в				
г				
д				

2. 7.1 расмда потенциал ишлаб чикарини хажми 1000 млрд.долларга тенг булган шартта жами таксиф эгри чизини акс эттирилган (А ва Б графиклар).

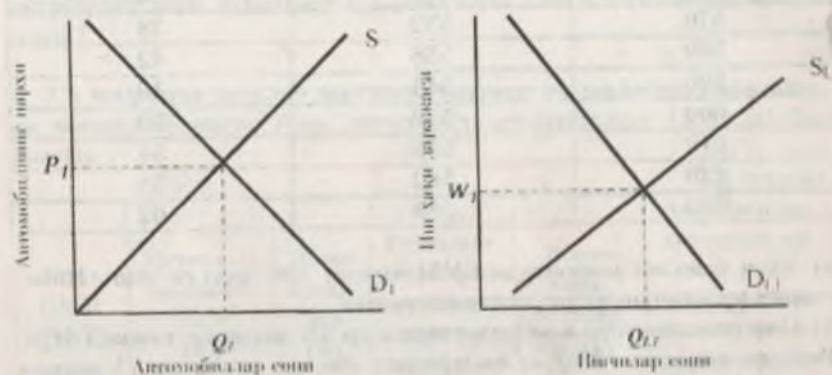
7.1 расм. Жами таксиф эгри чизиклари.

- бу графикларини кайси бирини жами таксиф эгри чизини класениклар назаринен буйича, кайси бирини кейинчилар назаринен буйича тасвир этимокди?
- класениклар ва кейинчилар концепцияларининг кайси бирини жами талабни камайини ИММ хажмига таъсир этмайди, аммо нархларининг умумий даражасини узгариниго олиб келади деб талвини этимди?

3. Мувозабатланган ишлаб чикаринининг класеник моделига мувофиқ ача нарх даражасини аниқланг. Бунида мамлакат кели ишлаб

чикарини 500 000 бирлик; айланма пул миқдори 1 000 000 долл., уларининг айланма тезлиги 4 га тенг деб хисобланг.

4. 7.2 ва 7.3 расмларда меҳнат ва автомобил бозорларидаги бонлангич мувозабат акс эттирилган. Агар автомобилга булган талаб ортса, класеник назария нуқтаи-назаридан автомобил ва меҳнат бозорларида мувозабат кай йўсинда узгаринини курайтинг?

7.2 расм. Автомобиллар бозорининг талаб ва таксиф эгри чизиклари

7.3 расм. Меҳнат бозорининг талаб ва таксиф эгри чизиклари

5. Истеъмол функцияси куйиндаги кўринишга эга: $C = 100 + 0,9DI$
 а) жадвалда белгирилган ихтиёрдаги даромад маълумотлари ёрдамида истеъмол ва жамгарма харажатларини хисобланг (7.2 жадвал)

Ихтиёрдаги даромад (DI) (млрд.долл.)	Истеъмол харажатлари (C) (млрд.долл.)	Жамгармалар (S) (млрд.долл.)
600		
800		
1000		
1200		
1400		

б) четараланган истеъмолга мойиллик (MPC) ва четараланган жамгармаларга мойиллик (MPS)ни аниқланг.

в) харажатлар мультипликаторини (М) аниқланг.

6. 7.3 жадвалда ёнқ иқтисодийёт учун истеъмол харажатлари, жамғармалар ва СММ миқдори (долл.да) кўрсатилган.

7.3 жадвал

СММ ҳажми (NNP)	Истеъмол (С)	Жамғармалар (S)
550	520	30
560	526	34
570	532	38
580	538	42
590	544	46
600	550	50
610	556	54
620	562	58
630	568	62

а) Тўла бандлик шартларида СММ ҳажми 590 долл.га тенг. Инвестиция мультипликатори ҳажмининг тўнғичи.

б) Соф режалантирилган инвестициялар 58 долларни ташкил этди. Реал ва номинал СММ ҳажмларидаги фарқи аниқланг. Улардаги фарқ қандай характерга эга – инфляцияни ёки дефляцияни?

в) Соф режалантирилган инвестициялар 38 долларга тенг. Тўла бандлик ва тўлиқ бўлмаган бандлик шартларида реал СММ ҳажмларини аниқланг. Бу фарқ қандай характерга эга – инфляцияни ёки дефляцияни?

7. а) Қуйидаги маълумотлар ёрдамида ҳисоб-китоблар қилиб 7.4 жадвални тўлдиринг (млрд.долл.да): истеъмол харажатлари = 200 + 0,15 ихтиёрдаги даромад, инвестициялар = 200, экспорт = 125, импорт = 25, соғлиқлар = 200.

7.4 жадвал

Жами тақлиф = миллий даромад (AS = Y)	Соғлиқлар (T)	Ихтиёрдаги даромад (Yd)	Истеъмол (C)	Инвестициялар (I)	Давлат харажатлари (G)	Соф экспорт (X-M)	Жами талаб (AD)
1800							
2000							
2200							

2400							
2600							

б) Даромаднинг қандай даражасида иқтисодийёт макроиқтисодий мувозанатга эришади?

в) Инвестициялар мультипликатори нечага тенг?

г) Инвестициялар ҳажми 150 млрд.долл.гача тушиб кетса, иқтисодийёт янги мувозанатга даромаднинг қайси даражасида эриша олади?

8. 7.5 жадвалда нархлар даражасиен ўзгараётган ва давлатнинг аралашуви мавжуд бўлмаган ёнқ иқтисодийёт маълумотлари (долл.да) берилган.

7.5 жадвал

Реал СММ (NNP)	Истеъмол харажатлари (C)	Жамғармалар (S)	Режалантирилган инвестициялар (I)	Жами харажатлар (C+I)	Амалдаги инвестицияларнинг режалантирилган инвестициялардан фарқи (S-I)
1300	1290	10	22	1312	-12
1310	1298	12	22	1320	-10
1320	1306	14	-	-	-
1330	1314	16	-	-	-
1340	1322	18	-	-	-
1350	1330	20	-	-	-
1360	1338	22	-	-	-
1370	1346	24	-	-	-
1380	1354	26	-	-	-
1390	1362	28	22	1384	+6
1400	1370	30	22	1392	+8

а) қуйида турин фонд ставкаларидаги режалантирилган инвестициялар ҳажми келтирилган:

Фонд ставкаси (%)	10	9	8	7	6	5	4	3
Хусусий инвестициялар (долл.)	0	7	13	18	22	25	27	28

Фонд ставкаси 6% тенг деб тахмин қилсак. Жами харajatлар (нетельмол харajatлари + инвестициялар) ва режалантирилган инвестицияларин амалдаги инвестицияларин фарқлангани катталикларини аниқлаб 7.5 жадвалдаги етинмаётган маълумотларин киргизинг.

б) Ушбу фонд ставкаси даражаси ва 22 долларга тенг бўлган соф инвестициялар даражасида қуйидагиларин аниқланг:

- Реал СММнинг мувозанатланган даражасини;
- чегараланган нетельмолга мойиллик ва чегараланган жамғармаларга мойилликни;
- Инвестиция мультипликаторини.

в) Агар фонд ставкаси 6% дан 5%гача тўша, режалантирилган инвестициялар ва реал СММнинг мувозанатланган ҳажми қандай тарзда ўзгаради?

г) Агар фонд ставкаси 6% дан 7%гача кўтарилса, режалантирилган инвестициялар ва реал СММнинг мувозанатланган ҳажми қандай тарзда ўзгаради?

9. 7.6 жадвалда ёшиқ иқтисодиёт шароитида реал СММнинг конкрет ҳажмларига мос келувчи жами харajatлар (нетельмол харajatлари + режалантирилган соф инвестициялар) келтирилган. (млрд. дол.)

7.6 жадвал

реал СММ ҳажми	Ёшиқ иқтисодиётда жами харajatлар	Экспорт	Импорт	Соф экспорт	Ёшиқ иқтисодиётда жами харajatлар
750	776	90	86		
800	816	90	86		
850	856	90	86		
900	896	90	86		
950	936	90	86		
1000	976	90	86		
1050	1016	90	86		

а) Ёшиқ иқтисодиётда мамлакат экспортини ва импортини ҳажми доллрий бўлиб мос равишда 90 ва 86 млрд. долларга тенг. СММнинг ҳамма даражаси учун қуйидагиларин ҳисобланг:

- Соф экспорт ҳажмин;
- Ёшиқ иқтисодиётда жами харajatлар; Натижаларини 7.6 жадвалга киритинг.

- б) Ёшиқ иқтисодиётда СММнинг мувозанатланган ҳажминини аниқланг.
- в) Ёшиқ иқтисодиёт учун мультипликаторини ҳисобланг.

ТЕСТ

1. Кейнс назариясининг классик назариянинг сиқиб чиқаришига асосий сабаб:

- а) Кейнс назарияси иқтисодиётини узок муддатда ўзгаришини тушутириб берди;
  - б) Кейнс назарияси иқтисодиётини қисқа муддатда ўзгаришини тушутириб берди;
  - в) классиклар назарияси иқтисодиётини қисқа муддатда ўзгаришини тушутириб бера олмади;
  - г) Кейнс назарияси асосий ҳолатларини мамлакатда айланаётган пул миқдори билан боғланган;
- ✓ д) фақат б) ва в) жавоблар тўғри.

2. Сэй қонуни қуйидаги боғлиқликни таъкидлайди:

- а) қўшнинг доғлар, об-хаво шароитлари ва қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқарини ҳажми ўртаендаги боғлиқлигини;
  - б) пулга талаб ва унинг таклифи ўртаендаги боғлиқлигини;
  - в) жамғармалар, инвестициялар ва фонд даражаси ўртаендаги боғлиқлигини;
  - г) кредит, ишлаб чиқарини ва меҳнат бозорини ўртаендаги боғлиқлигини;
- ✓ д) ишлаб чиқарини, даромад ва харajat ўртаендаги боғлиқлигини.

3. Тўлиқ бандлик ва барча ресурслардан тўлиқ фойдаланиш шароитида ишлаб чиқарини даражаси нақд пул масасига ва нарх даражасига боғлиқ эмас, деган гоя кимга алоқадор:

- а) Кейнечилик назариясига;
- б) Маршаллар назариясига;
- в) пул миқдори назариясига;
- г) Сэй қонунига;
- д) жавобларининг ҳаммаси потўғри.

4. Дж.М.Кейнс классик макроиқтисодий назариясининг қайси концепциясини танқид қилган:

- а) Сэй қонунини;
- б) пул миқдори назариясини;

- в) бозор иқтисодиётининг ўз-ўзини тартибга солиш назариясини;
- г) юқоридаги жавобларнинг ҳаммаси тўғри;
- д) фақат а) ва в) жавоблар тўғри.

5. Дж.М.Кейнс назариясига биноан, қуйидаги ҳолда жамғармалар инвестициялардан оқибати мумкин:

- а) фойза ставкаси даражаси ўсиб боради;
- б) иқтисодиётда узоқ муддат ичида ортқча ишлаб чиқариш ва ишсизлик мавжуд бўлади;
- в) Сей қонунини амал қилмаси;
- г) бундай иқтисодиётта ортқча ишлаб чиқариш ва ишсизлик умуман мумкин эмас;
- д) фақат б) ва в) жавоблар тўғри.

6. Истеъмол харажатлари Кейнсчилик концепциясига мувофиқ:

- а) истеъмол харажатлари ихтиёрдаги даромадга безовишта алоқадор;
- б) агар ихтиёрдаги даромад ортса, истеъмол харажатлари камайди;
- в) агар ихтиёрдаги даромад ортса, унинг истеъмолга йўналтирилган улуғи камайди;
- г) юқоридаги жавобларнинг ҳаммаси тўғри;
- д) фақат а) ва в) жавоблар тўғри.

7. Ихтиёрдаги даромаднинг ўзгариши истеъмол харажатлари ҳажмини ўзгаришига олиб келиши гоёси қуйидаги концепцияга кам даражада алоқадор:

- а) Кейнсчиликнинг инвестициялар назариясига;
- б) Кейнсчиликнинг баъдлик назариясига;
- в) класикларнинг макроиқтисодий назариясига;
- г) нуга миқдори назариясига;
- д) Кейнсчиликнинг истеъмол назариясига.

8. Кейнсчилик назариясига мувофиқ ишлаб чиқариш даражаси жами талаб ҳажми орқали аниқланади. Бу дегани:

- а) даромадди яратилиши унбу даромадга талабни келтириб чиқаради;
- б) нуга бўлган талаб тадбиркорларни товар ва хизматларни ишлаб чиқаришига ундайди;
- в) тадбиркорлар ишлаб чиқаришни тўлиқ баъдликка эришкунга қадар кенгайтирилиши ҳаракат қиледилар;
- г) тадбиркорлар ишлаб чиқаришни режалантирилган маҳсулот ҳажми унга мавжуд бўлган талабга боғлиқ;

д) фақат а) ва б) жавоблар тўғри.

9. Мувозанатнинг кейнсчилик моделига мувофиқ иқтисодиёт қуйидаги вазиятда мувозанатта эришади:

- а) истеъмол харажатлари суммаси - жамғармалар = инвестициялар;
- б) нуга таклифнинг динамикаси маълум бир давр мобайнида доимий бўлса;
- в) режалантирилган истеъмол харажатлари + инвестициялар = умумий ажратмалар;
- г) давлат бюджети баланслаштирилса;
- д) жами таклиф жами талабга тенг бўлса.

10. Дж.М.Кейнснинг оддий моделида, агар жами таклиф жами талабга тенг бўлса, унда:

- а) захиралар қисқареди ва тадбиркорлар ишлаб чиқаришни кенгайтиришни бошлайдилар;
- б) захирада ўсарини бўлмайди, лекин тадбиркорлар ишлаб чиқаришни кенгайтирадилар;
- в) захиралар ўсади, тадбиркорлар ишлаб чиқаришни қисқартиришни бошлайдилар;
- г) захира ҳажми ва ишлаб чиқариш даражаси ўсармайди;
- д) захиралар ўсармайди, бирок тадбиркорлар ишлаб чиқаришни қисқартирадилар.

ЖАВОБЛАР:
ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Т; 2. Т; 3. Т; 4. Т; 5. И; 6. И; 7. Т; 8. Т; 9. И; 10. И; 11. Т.

МАСАЛА

1. а), б), в), г), д) – 7.7 жадвалга қаранг.

7.7 жадвал

Омиллар	Кейнсчиликнинг баҳолаши		Класикларнинг баҳолаши	
	Нархлар	Ишлаб чиқариш	Нархлар	Ишлаб чиқариш

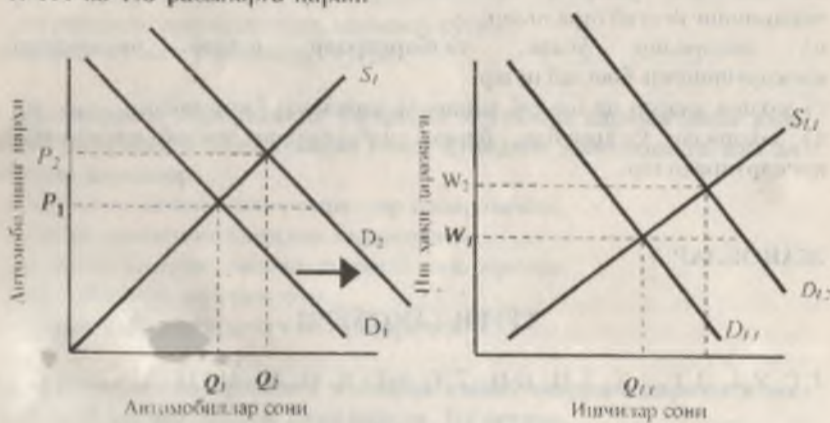
а	0	0	-	+
б	+	+	+	0
в	-	-	-	0
г	-	-	-	0
д	0 ¹⁾	0 ²⁾	+	

- 1) (+) бўлиши мумкин, агар шу даврда потенциал ЯММ ҳажми жами талаб ҳажмидан кам бўлса.
 2) (-) бўлиши мумкин, агар шу даврда потенциал ЯММ ҳажми аввалги мувозанат ҳажмидан past даражада бўлса.

2. а) А график кейинчилар назариясини, Б график эса классиклар назариясини аке эгтирмоқда.
 б) Классиклар.

3. $MV = PY; P = \frac{MV}{Y} = \frac{1000000 \text{ долл} \times 4}{500000} = 8 \text{ долл}$.

4. 7.4 ва 7.5 расмларга қаранг

7.4 расм. Автомобиллар бозоридagi талаб ва таклиф эгри чизиклари

7.5 расм. Меҳнат бозоридagi талаб ва таклиф эгри чизиклари

Автомобилга бўлган талабнинг ўсиши талаб эгри чизигини ўнгга суради (D_1 чизиги D_2 га сурилди). Нарх P_1 даражада бўлганда автомобиллар бозоридa дефицит ҳолати юзага келади. Классиклар

назариясига биноан автомобилга бўлган талабнинг ўсиши ва автомобиллар бозоридa дефицит ҳолатининг мавжудлиги нархлар даражасини P_2 гача кўтарилшинга олиб келади. Нархларнинг янада ўсиши автомобиллар таклифи ҳажмининг ўсишига олиб келади, бу эса ўз навбатида, ишчи кучига бўлган талабнинг ўсишига олиб келади. Ишчи кучига бўлган талаб эгри чизиги D_{11} дан D_{12} гача сурилади. Ишчи кучига бўлган талабнинг ўсиши иш ҳақини W_1 дан W_2 га сурилшинга олиб келади. Шундай қилиб, классиклар назариясига биноан Янги ўрнатилган мувозанат шароитида автомобилнинг нархи ўси, уни ишлаб чиқариш ортди, ишчи кучига бўлган талаб ўси ва иш ҳақи даражаси кўтарилди.

5. а) 7.8 жадвалга қаранг.

Ихтиёрдаги даромад (D1) (млрд.долл)	Истеъмол хароҷатлари (C) (млрд.долл)	Ҳамгармалар (S) (млрд.долл)
600	640	-40
800	820	-20
1000	1000	0
1200	1180	20
1400	1360	40

- б) $MPC = 0,9; MPS = 0,1$.
 в) $M = 10$.

6. а) $2 \frac{1}{2}$.

- б) Номинал мувозанатланган $CMM = 620$; фарқ = 30 (620-590); инфляция.
 в) Ҳўлоқ бўлмаган бандлик шароитида реал $CMM = 570$; фарқ = 20 (590-570); дефляция.

7. а) 7.9 жадвалга қаранг.

7.9 жадвал

Ҳами таклиф = миллий даромад (AS = Y)	Соликлар (T)	Ихтиёрдаги даромад (Yd)	Истеъмол (C)	Истеътиқлар (I)	Давлат хароҷатлари (G)	Соф экспорт (X - M)	Ҳами талаб (AD)
---------------------------------------	--------------	-------------------------	--------------	-----------------	------------------------	---------------------	-----------------

1800	200	1800	1600	200	200	100	1900
2000	200	2000	1800	200	200	100	2050
2200	200	2200	2000	200	200	100	2200
2400	200	2400	2200	200	200	100	2350
2600	200	2600	2400	200	200	100	2500

б) AS = AD агар Y = 2200 млрд.долл.га тенг бўлса.

в) Инвестициялар мультипликатори = $\frac{1}{1-MPC} = \frac{1}{1-0.75} = \frac{1}{0.25} = 4$

г) Мулкний даромад ва ишлаб чиқаринининг ўзгарини қуйидагича ҳисобланади:

Даромаднинг ўзгарини (ΔY) = инвестицияларнинг ўзгарини (ΔI) x мультипликатор; $\Delta Y = (150-200) \times 4 = -200$ млрд.долл.

$Y_2 = Y_1 - 200$

$Y_2 = 2200 - 200 = 2000$ млрд.долл.

8. а) 7.10 жадвалга қаранг.

7.10 жадвал

Режалантирилган инвестициялар (I)	Жами харажатлар (C+I)	Амалдаги инвестицияларнинг режалантирилган инвестициялардан фарқи (S-I)
22	1312	-12
22	1320	-10
22	1328	-8
22	1336	-6
22	1344	-4
22	1352	-2
22	1360	0
22	1368	+2
22	1376	+4
22	1384	+6
22	1392	+8

б) мувозанатлашган СММ = 1360 долл.

*Чегараланган истеъмолга мойиллик = 0,8

*Чегараланган жамғармаларга мойиллик = 0,2

Мультипликатор = 5

в) Режалантирилган инвестициялар ва реал СММнинг мувозанатлашган ҳажми мос равишда 5 ва 15 долл.га ўсади.

г) Режалантирилган инвестициялар ва реал СММнинг мувозанатлашган ҳажми мос равишда 4 ва 20 долл.га қисқареди.

9. а) 7.11 жадвалга қаранг.

7.11 жадвал

Соф экспорт	Оқинг иқтисодиётда жами харажатлар
4	780
4	820
4	860
4	900
4	940
4	940
4	1020

б) 900 млрд.долл.

в) 5.

ТЕСТ

1. д; 2. д; 3. а; 4. г; 5. б; 6. д; 7. д; 8. г; 9. д; 10. г.

8 БОБ. ИҚТИСОДИЁТ МУВОЗАНАТИ ВА УНИ
БАРҚАРОРЛАШТИРИШ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- Т 1. Хуусий мувозанатларнинг йиғиндисен умумий мувозанатни келтириб чиқаради.
- Ў 2. Чайқовчиларнинг фаолияти иқтисодиёт учун фойдали ва қонунийдир.
- Ў 3. «Ўртимчақулимон моделини туширдан олдин талабни ва таклифни ўзгармас деб фараз қилишимиз зарур».
- Ў 4. Вақт ўтishi билан нарх мувозанат нархига қайтса бу барқарор ёки асимптотик мувозанат деб аталади.
- Ў 5. Давлат «товар интервенцияси» билан умуман шугулланмаслиги керак.
- Т 6. Маълум бир вақт ичида олдинги мувозанат баҳога қайтилмаса, бонда мувозанат баҳо пайдо бўлади.
- Т 7. Нархнинг вақт дивомида ўзгариш динамикасиен даврий тебраниш кўринишига ҳам эга бўлиши мумкин.
- Т 8. Серҳосил ва камҳосил йилларда таклифни ошириб кетини ва камайиб кетиниши чайқовчилар мувозанатлантирадилар.
- Т 9. Серҳосил ва камҳосил йилларда талаб ва мувозанат нархи ўзгармас деб қабул қилинади.
- Т 10. Умумий мувозанатни ўрнатиш макроиқтисодиётнинг асосий вазифаларидан биридир.

МАСАЛА

1. Мамлакат иқтисодиёти қуйидаги кўрсаткичлар билан ифодаланади:

Ҳақиқий даромад (Y) = 4000 доллар.

Истеъмолга чегараланган мойиллик (MPC) = 0,8

Мувозанатли даромад (Y^*) = 4200 доллар.

а) Иқтисодиётнинг мувозанатга эришиши ($Y = 4200$) доллар учун, ҳукумат хароҷатлари (бонда шартлар ўзгармас бўлган ҳолда) қандай ўзгариши лозим?

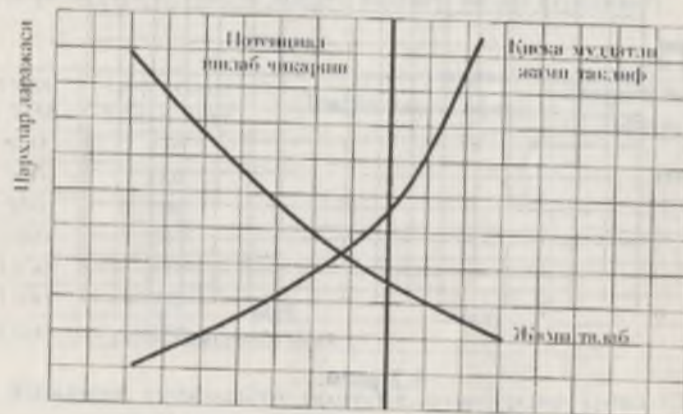
б) иқтисодиётнинг мувозанатга эришиши учун, солиқ тушумлари миқдори (бонда шартлар ўзгармас бўлган ҳолда) қандай ўзгариши лозим?

2. 8.1-расмда жами талаб ва жами таклиф эгри чизиқлари акс эттирилган.

а) Иқтисодиёт инфляция узлишини бондан кечирайти деган хулоса қилиш мумкинми?

б) Иқтисодиёт рецессия узлишини бондан кечирайти деган хулоса қилиш мумкинми?

и) Агар ҳукумат солиқларини камайтира, жами талаб ва жами таклиф эгри чизиқининг ҳолати ўзгарадими? (ўзгарса қай тарифқа?)

8.1-расм. Жами талаб ва жами таклиф эгри чизиқлари

3. Қуйидаги тенгсизликлар тизими А мамлакат иқтисодиётининг нархнаво даражаси доғрий бўлгандаги олдин Кейнс моделини акс эттирилади (барча миқдорлар миллион доллар ҳисобида):

$$(1) Cd = 200 + 0,8Yd$$

$$(2) Gnp = Yd$$

$$(3) Id = 160$$

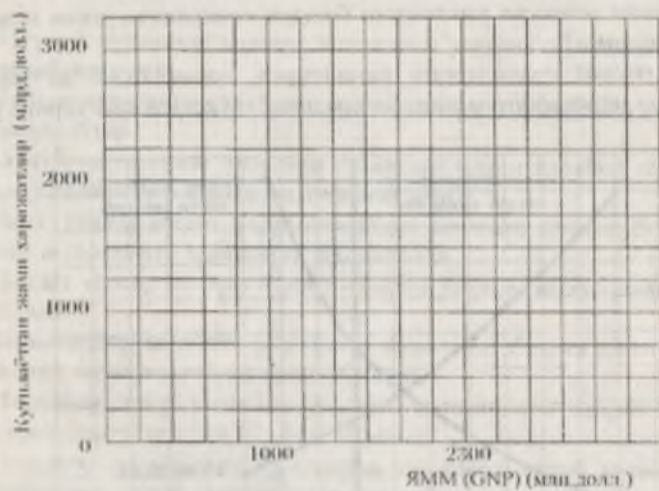
(Cd - қўйлаётган истеъмол хароҷатлари, Id - қўйлаётган инвестициялар, Yd - иштиёрдаги даромад, Gnp - ИММ). Энди бу модельга давлат бўғини қўйилади. Давлат хароҷатлари ва солиқлари 500 млн. долларга тенг. Соф экспорт 0 га тенг. Бу ҳолда жами хароҷатлар: $200 + 0,5(Gnp - 500) + 160 + 500$ га тенг.

а) 8.2 расмда А мамлакат иқтисодиёти учун жами хароҷатлар эгри чизиқини чизинг.

б) мувозанатли ИММ (Gnp) ҳажминини аниқланг ва графикда иқтисодиётнинг мувозанат нуқтасини бўратинг.

- в) мультипликатор қийматини аниқланг.
 г) агар давлат харидлари 700 млн.долл.га кўтарилса, қолган барча харидларнинг таркибий қисмлари доминантга қолса, у ҳолда ЯММ (GNP) нинг мувозанатли ҳажми қай тариқа ўзгаради?

8.2 расм.

4. 8.1-жадвалда СММнинг реал ҳажмини ва соф солиқ тушумлари миқдорини (доллар ҳисобида) аниқлаш учун маълумотлар келтирилган.

- а) СММ ўзгариш суръатлари билан солиқ тушумлари ўзгариши ўртада (тўғри, тескари) боғлиқлик табиатини аниқланг.
 б) Фараз қилайлик, инвестициялар мультипликатори 10 га тенг. Инвестиция харидлари ҳажми 10 долларга камайди. Солиқ тушумлари миқдори ўзгармаса, мувозанатли СММ ҳажми қанчага қисқаради? Агар СММ ҳажмининг қисқариши солиқ тушумлари камайиши билан бирга юз берса, жавоб худди юқоридатидек бўлади-ми?
 в) Фараз қилайлик, давлат томонидан товар ва хизматлар харид қилиш мультипликатори ҳам 10 га тенг. Ҳукумат реал СММнинг мувозанатли ҳажмининг 50 долларга кўнайтирилиши режалантирмоқда. Агар солиқ тушумлари миқдори ўзгармаса, давлат харидлари ҳажмининг қанча миқдорга ошириши лозим?

Агар мувозанатли СММ даражасининг ошishi солиқ тушумлари ўсиши билан юз берса, назорат мувозанатли СММни режалантирилган даражада кўнайтириши учун етарли бўладими?

- г) Фараз қилайлик, тула бандлик шартларида СММ миқдори 1150 долларга тенг, давлат харидлари ҳажми эса реал СММнинг барча даражаларида 200 долларни ташкил этади.

Реал СММнинг ҳар бир даражасидан давлат бюджети тақчиллиги/ортиқчаллиги миқдорини ҳисоблаб чиқиб, 8.1-жадвални тўлдиринг (тақчиллигини айирув белгиси билан кўрсатинг).

8.1-жадвал

Реал СММ	Соф солиқ тушумлари	Давлат харидлари	Бюджет тақчиллиги (ортиқчилиги)
850	170		
900	180		
950	190		
1000	200		
1050	210		
1100	220		
1150	230		

- д) Мамлакат иқтисодини рецессия ҳолатидадир (реал СММ 900 долларга тенг). Агар ҳукумат соф солиқ тушумлари миқдорини ўзгартirmаса, у ҳолда давлат харидлари суммасини 70 долларга ошириб, мувозанатли СММ ҳажмининг 900 доллардан 1150 долларгача кўнайтириши мумкин.

Тула бандликка эришувчи реал СММ ҳажми 1150 доллар бўлганда, долларга давлат бюджети тақчиллиги/ортиқчаллиги миқдори қандай бўлади?

- е) Агар ҳукумат давлат харидлари миқдорини ўзгартirmаса, у ҳолда у СММнинг барча қийматларида соф солиқ тушумларини 80 долларга пасайтириб, мувозанатли СММ ҳажмининг 900 доллардан 1150 долларгача кўнайтириши мумкин.

СММ ҳажми 1150 доллар бўлганда, давлат бюджети тақчиллиги/ортиқчаллиги миқдори қандай бўлади.

5. 8.2-жадвалда соф солиқ тушумларининг аниқ даражаларига мос келадиган истеъмол харидлари ва янги харидлари ҳақидаги маълумотлар келтирилган (млн.доллар).

(C - иستهъмои хароҷатлари, S - ҷамғармалар, Ca ва Sa - моҳ равишида соҳиқ тўлангандан кейин иستهъмои хароҷатлари ва ҷамғармалар, M - импорти, T - соҳиқлар, G - давлат хароҷатлари, X ва Xn - моҳ равишида экспорт ва соғф экспорт).

а) Ҳукумат соҳиқлари 100 млн.доллар, импорти 5 млн.долларга тенг. СММнинг ҳар бир даражаида соҳиқлар тўлангандан кейинги иستهъмои хароҷатлари ва ҷамғармалар миқдори қанча бўлишини ҳисобланг. 8.2-жадвалдаги тегишли устуниларни тўлдиринг.

8.2-жадвал

Реал СММ	C	S	Ca	Sa	Sa+M+T	I+X+G	Ca+I+Xn+C
1500	1250	250					
1600	1340	260					
1700	1430	270					
1800	1520	280					
1900	1610	290					
2000	1700	300					
2100	1790	310					

б) Чиким миқдорини ҳисоблаб чиқинг: $(S_0 + M + T)$ ва 8.2-жадвалдаги тегишли устуни тўлдиринг.

в) Режадаги инвестициялар 150 млн.долларга, экспорт 5 млн.долларга тенг. Киришлар миқдорини ҳисоблаб чиқинг: $(I + X + G)$ ва жадвалдаги тегишли устуни тўлдиринг. Ҷами хароҷатларини ҳисоблаб чиқинг: $(C_0 + I + X + G)$ ва 8.2-жадвалдаги тегишли устуни тўлдиринг.

с) Мувоозилатли реал СММ ҳажминини ҳисобланг.

д) Соҳиқ тўловлари ҳажми илгаридегидек қолса, ҳукумат харидлари ва 10 млн.долларга кўнайса, мувоозилатли СММ ҳажми қай тарафга ўзгаради?

е) Агар давлат харидлари илгаридегидек 200 млн.долларга тенг, соҳиқ тўловлари эса 100 млн.доллардан 200 млн.долларгача кўнайган бўлса, мувоозилатли СММ ҳажми қай тарафга ўзгаради?

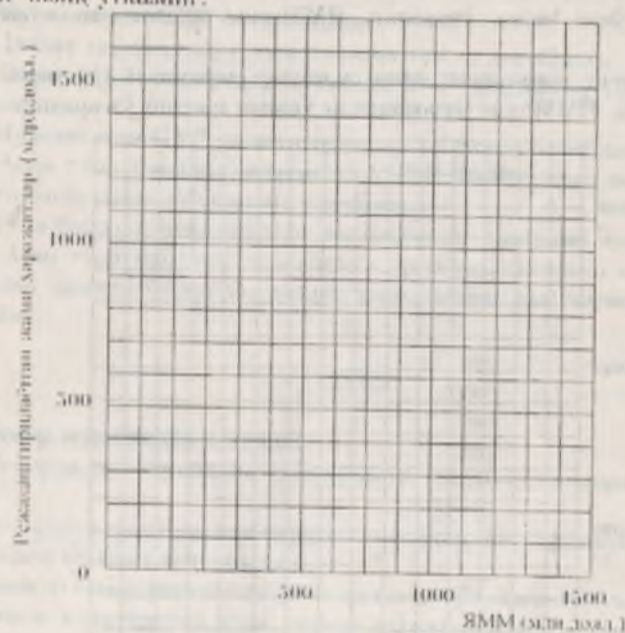
ж) Бир вақтининг ўзида давлат харидлари ҳам, соҳиқлар ҳам 10 млн.долларга ошса, мувоозилатли СММ ҳажми қай тарафга ўзгаради?

б. А мамлакатдаги иستهъмои функцияси қуйидагича кўришинга эга:

Ихтиёридаги даромади (DI) (млрд.долл.)	900	1000	1100	1200	1300	1400
Ихтиёридаги хароҷатлари (C)	750	800	850	900	950	1000

(млрд.долл.)

а) Айтийлик, режадаги инвестициялар (I) 200 млрд.долларини ташкил этади, давлат хароҷатлари ва соғф экспорт эса биргаликда $(G + X_n)$ 100 млрд.долларга тенг. 8.3-расмда ҷами хароҷатлар эгри чизинг $(C + I + G + X_n)$ чизинг ва координата бонисдан 45° бурчакли тўғри чизик ўтказинг.

8.3-расм. Ҷами хароҷатлар эгри чизинг

б) ЯММнинг мувоозилатли ҳажминини аниқланг (наҳх даражаида ўзгармайди).

в) Айтийлик, ЯММ даражаида тўла бандлик шароитида 1400 млрд.долларини ташкил этади. Бундай ҳолда ҷами хароҷат билан ЯММ ўртасида тўла бандлик шароитида қандай узилли рўй беради, инфляциялими ёки рецессиялими?

г) Ҳукумат тўла бандликка эришини учун қандай чора-тадбирларни қўллаши мумкин.

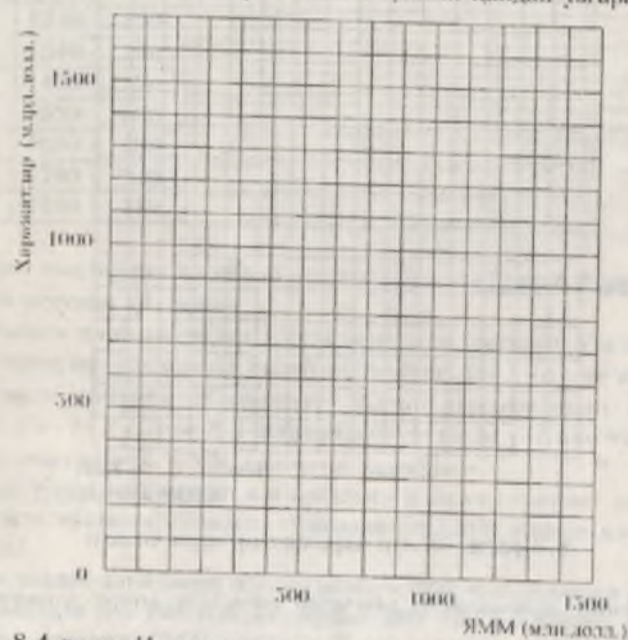
д) Давлат хароҷатларининг 1 млрд.долларга ортинин ЯММнинг мувоозилатли ҳажмига қандай таъсир кўраатади?

е) Давлат харajatларининг 1 млрд. долларга қисқарини ЯММнинг мувозанатли ҳажмига қандай таъсир кўрсатади?

ж) 8.4-расмда соҳилар миқдори ЯММ ҳажмининг 10%ини ташкил этган шароитдаги истеъмол харajatлари чизини чизинг. Айтайлик, режадаги инвестициялар 200 млрд. долларга, ҳукумат харajatлари ва соғр экспорт биргаликда 100 млрд. долларга тенг. Расмда $C+J+G+X$ эгри чизини чизинг ва координата бовидан 45° бурчакли тўғри чизик ўтказинг. ЯММнинг мувозанатли ҳажминини аниқланг.

з) Бовиқа тенг шартларда, агар соҳилар даражаси (1) ошса ёки (2) камайса, ЯММнинг мувозанатли ҳажми қандай ўзгаради?

8.4-расм. Истеъмол ва исамни харajatлар эгри чизини

7. Истеъодиёт моделни қуйидаги кўрсаткичлар билан ифодаланган:

- (1) $Cd = 1000 + 0.9Yd$
- (2) $G = 600$
- (3) $Id = 390$
- (4) $T = 400$
- (5) $Yd = GNP - T$
- (6) $B = T - G$

$$(7) X - M = 0$$

бунда Cd - режалантирилётган истеъмол харajatлари, G - давлат харajatлари, Id - режалантирилётган инвестициялар, T - соҳилар, Yd - ихтиёрдаги даромад, B - давлат бюджети тақчиллиги ёки ортиқчаллиги, X - экспорт, M - импорт, GNP - ялпи миллий маҳсулот.

- а) Мувозанатли GNP ни ҳисобланг.
- б) Давлат харajatлари мультипликаторини ҳисобланг.
- в) Соҳилар 1 долларга ўзинининг GNP миқдорига таъсирини ҳисобланг.
- г) Мувозанатли GNP да жамғармалар ҳажминини ҳисобланг.
- д) Агар тўла бандлик шароитида GNP 15000 млрд. долларга тенг бўлса, инфляция ўзгаришини ҳисобланг.
- е) Тўла бандлик шароитидаги жамғармалар ҳажминини ҳисобланг.
- ж) Агар тўла бандлик даражасига эришини валифаси қўйилса, соҳилар доимий бўлганда, давлат харajatлари қай тариқа ўзгариши лозим?

ТЕСТ

1. Бозор мувозанати деганда:
  - а) бозорда мувозанатнинг маъжудлиги ёки бўлмаганлиги тушунилади;
  - б) бозордаги талаб ва таклифнинг миқдори ва таркиби бир-бирига мувофиқ келиши тушунилади;
  - в) маъжур бозор таркибида амал қилувчи бўғинлар тушунилади;
  - г) бозор истеъодиёти учун хизмат кўрсатуричи турли соҳалар тушунилади;
  - д) бул бозордаги талаб ва таклифнинг мувозанати.
2. Бозор структураси деганда:
  - а) бозор истеъодиёти учун хизмат кўрсатуричи турли соҳалар тушунилади;
  - б) бозордаги талаб ва таклифнинг миқдори ва таркиби бир-бирига мувофиқ келиши тушунилади;
  - в) бозор мувозанатининг маъжудлиги ёки бўлмаганлиги тушунилади;
  - г) бозордаги талаб ва таклиф миқдори ва таркиби бир-бирига мувофиқ келиши тушунилади;
  - д) барча бозор ва побозор омилларининг йиғиндиси тушунилади.

3. Қуйдагиларнинг қайси бири меҳнат унумдорлигининг ўсишига таъсир этмайди?

- а) технологик ўзгаришлар;
- б) ишчилар сонининг ортини;
- в) ишчиларнинг билим ва малакаси даражаси;
- г) ишлаб чиқариш маъноси саноати;
- д) ишлаб чиқаришнинг таъкил этиш даражаси.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Т; 2.Н; 3.Н; 4.Н; 5.Н; 6.Т; 7.Т; 8.Т; 9.Т; 10.Т.

МАСАЛА

1. а) $\Delta Y = \Delta G \times \text{ҳаражатлар мультимпликатори } (M)$ (ΔY – даромаднинг ўсиши, ΔG – давлат харожатларининг ўсиши).

$Y = Y^* - Y = 4200 \text{ долл.} - 4000 \text{ долл.} = 200 \text{ долл.}$

(MPC – истеъмолга чегараланган мойиллик).

$200 = \Delta G \times 5$

$\Delta G = 40$, яъни давлат харожатлари 40 долларга кўнайиши лозим.

б) $\Delta Y = \Delta T \times \text{сўниқ сўлини мультимпликатори}$ (бунда T – сўниқлар).

M сўниқ сўлини = - MPC : MPS = -0,8 : 0,2 = - 4

(бунда MPC ва MPS, мос равишда истеъмолга ва жамғаринишга чегараланган мойилликлари).

$200 = \Delta T \times (-4)$

$\Delta T = -50$, яъни сўниқлар 50 долларга камайирилиши лозим.

2. а) Йўқ;

б) Ҳа.

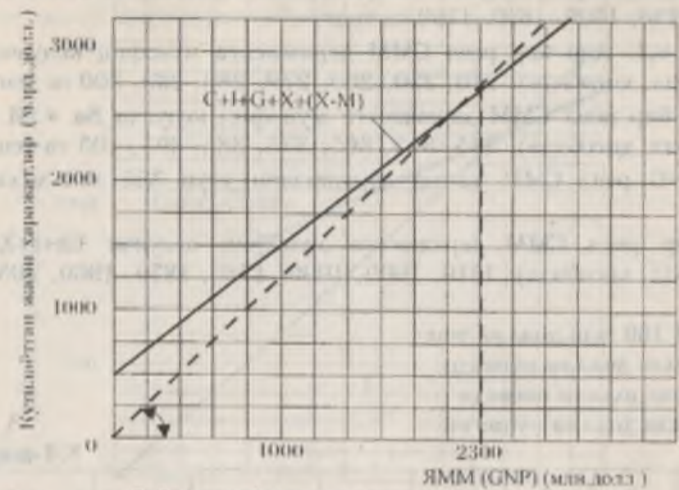
в) Ҳа, жами талаб эри чизини ўнганга сурилади.

3. а) 8.5-расмга қаралсин;

б) 2300 млн.долл. (+а)га қаралсин).

в) 5. инвестицияларнинг 1 долларга оширилиши ЯИМнинг 5 долларга ўсишига олиб келади.

г) ЯИМ 1000 млн.долл.га кўнади.

8.5-расм. Макроэкономик мувозанат

4. а) тўғри чизик.

б) 100 долларга; йўқ, ЯИМ ҳажмининг қиқарини бу ҳолда камроқ бўлади.

в) 5 долларга; йўқ, у камроқ бўлади.

г)

8.3-жадвал

Реал СММ	Соғи сўниқ тушумлари	Давлат харождари	Бюджет тақвиллиги (ортислиги)
850	170	200	-30
900	180	200	-20
950	190	200	-10
1000	200	200	0
1050	210	200	+10
1100	220	200	+20
1150	230	200	+30

д) бюджет тақвиллиги 40 доллар бўлади.

е) бюджет тақвиллиги 50 доллар тенг бўлади.

5. а) MPC = 0,9, шу сабабли 100 млн.долларли сўниқлар Са ни С га қараганда 90 млн.долларга қиқартиради. Ҳар бир реал СММ даражасига мувофиқ келувчи Са (млн.долл. ҳисобиди): 1160, 1250,

ражасига мувофиқ келувчи S_a (млн.долл. ҳисобида): 1160, 1250, 1340, 1430, 1520, 1610, 1700 га тенг.

$MPS = 0,1$. Ҳар бир реал СММ даражасига мувофиқ келувчи S_a (млн.долл. ҳисобида): 240, 250, 260, 270, 280, 290, 300 га тенг.

б) Ҳар бир реал СММ даражасига мувофиқ келувчи $S_a + M + T$ (млн.долл. ҳисобида): 345, 355, 365, 375, 385, 395, 405 га тенг.

в) $I+X+G$ реал СММ ҳамма даражалари учун 355 млн.долларга тенг.

Ҳар бир реал СММ даражасига мувофиқ келувчи $S_a+I+X+G$ (млн.долл. ҳисобида): 1510, 1600, 1690, 1780, 1870, 1960, 2050 га тенг.

г) СММ 160 млн.долл.га тенг.

д) 100 млн.долл.га кўнади.

е) 90 млн.долл.га пасаяди.

ж) 10 млн.долл.га кўнади.

8.4-жадвал

Реал СММ	C	S	S_a	S_a	S_a+M+T	$I+X+G$	$S_a+I+X+G$
1500	1250	250	1160	240	345	355	1510
1600	1340	260	1250	250	355	355	1600
1700	1430	270	1340	260	365	355	1690
1800	1520	280	1430	270	375	355	1780
1900	1610	290	1520	280	385	355	1870
2000	1700	300	1610	290	395	355	1960
2100	1790	310	1700	300	405	355	2050

б) а) 8.6-расмга қаралсин.

б) 1200 млрд.долл.

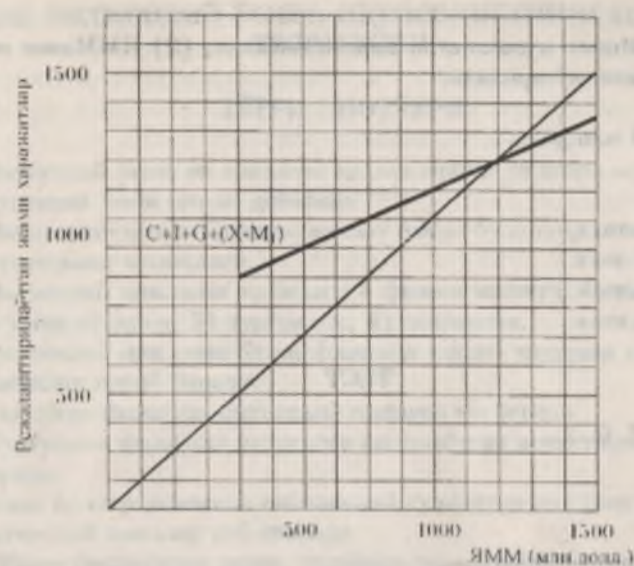
в) 100 млрд.долл.га тенг рецессияли ўзгариш.

г) ҳукумат давлат хароҷатларини кўнайтириши ва ҳусусий капитал фаолиятини рағбатлантирувчи чора-тадбирлар кўриши мумкин.

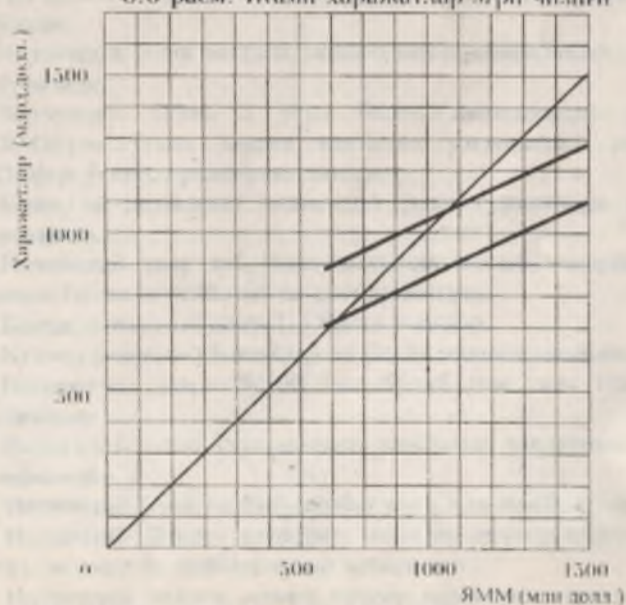
д) давлат хароҷатларининг ўзини мувоқиятли ЯММни 2 млрд.долл.га кўнайтиради.

е) давлат хароҷатларининг қисқарishi мувоқиятли ЯММни 2 млрд.долл.га камайиб кетishига олиб келиди.

ж) 8.7-расмга қаралсин. Мувоқиятли ЯММ 1091 млрд.долл.га тенг.

8.6-расм. Жами хароҷатлар эгри чизиги

8.7-расм. Неттоэкс. ва жами хароҷатлар эгри чизиги

э) (1) ЯММнинг мувозанатли ҳажми пасаяди; (2) ЯММнинг мувозанатли ҳажми кўтарилади.

7. а) 16300 млн. долл.
 б) 10.
 в) -9 долл.
 г) 590 млн. долл.
 д) 130 млн. долл.
 е) 460 млн. долл.
 з) 470 млн. долл.

ТЕСТ

1. б; 2. а; 3. б.

9 БОБ. ИҚТИСОДИЙ ҲАМ ИҚТИСОДИЁТНИНГ ЦИКЛИК ТЕБРАНИШИ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- Т 1. Иқтисодий ўсми ва пасайиш ҳодисаларини ўз ичига олувчи давр иқтисодий ўсми цикли дейилади.
- И 2. Иқтисодиётдаги тебранишларнинг пайдо бўлишига асосий сабаб иқтисоднинг қолоқлиги.
- И 3. Иқтисодий циклни қуйидаги 4 фазаи мавжуд: 1) пасайиш, 2) ўсми чўққиси, 3) турғунлик, 4) депрессия.
- И 4. Иқтисодий циклни ўсми фазада ишлаб чиқариш пасаяди, шунингдек ортиб боради.
- Т 5. Пасайиш фазада иқтисодий инфляция юз беради.
- Т 6. Турғунлик фазада иқтисодга қилинган инвестициялар ўсиб боради.
- Т 7. Узок йиллар давомида қайтарилиб турадиган циклар йиллик иқтисодий циклар деб аталади.
- Т 8. Жами тақлифнинг жами талабдан гоҳ камайиб кетishi, гоҳ ўсиб кетishi йиллик иқтисодий цикларнинг юз беришига сабаб бўлади.
- Т 9. Иқтисодий ўсми миллий иқтисоднинг ривожланиш даражасини кўрсатади.
- И 10. Иқтисодий ўсми 2 усул билан аниқланади: реал ЯИМ (ЯММ)ни ўтган даврга нисбатан ўзгаришини аниқлаш ва СММни ўсми даражасини аниқлаш.
- Т 11. Базиш ва ланжирли иқтисодий ўсми суръатлари ҳисоб-китоб қилинади.
- Т 12. Иқтисодий давр деб ўсми ҳолатда ишлаб чиқаришни вақтинчалик билан кенгайтириш ва қисқаришидир.
- И 13. Қисқа иқтисодий давр 1-5 йилга тенгдир.
- Т 14. Қулаш даврида уй-жойлар ва баъзи иншоотлар аниқланади.
- Т 15. Кондратьев даври 50-60 йил бўлиб уни узун тўланлар деб аташади.
- Т 16. Иқтисодий ўсми учун шароит тайёрлаш даққатини муҳим вазифасидир.
- Т 17. Иқтисодий ўсми салбий оқибатларга ҳам олиб келиши мумкин.
- И 18. Иқтисодий ўсмига қуйидаги омиллар таъсир кўрсатади: капитал, меҳнат ва тадбиркорлик қобилияти.
- И 19. Иқтисодий ўсмига асосий таъсир кўрсатувчи омил бу — капиталдир.

20. Иқтисодий ўсши омилларининг ўсши суръатларини йиғиндиси асосида тузилган модел Солоу модели деб аталади.
21. Давлат иқтисодий ўсшига қуйидаги военталар ёрдамида таъсир кўрсатади: фан ва техникани қўллаб-қувватлаш, кадрларни тайёрлаш, солиқ тизимини қайта қуриш.

МАСАЛА

1. 9.1 жадвалда берилган маълумотлардан фойдаланиб қуйидаги кўрсаткичларни аниқлаш:

9.1 жадвал

Йил	Аҳоли (млн. киши)	реал ЯММ ҳажми (млрд. долл.)	Аҳоли жон бошига тўғри келадиган реал ЯММ ҳажми (долл.)
1	30	9	
2	60	24	
3	90	45	
4	120	66	
5	150	90	
6	180	99	
7	210	105	

- а) аҳоли жон бошига тўғри келадиган реал ЯММ ҳажми (жадвалга кўра).
- б) мамлакат аҳолисининг оптимал миқдори.
- в) 1-чи йилга нисбатан 2-чи йилда ЯММнинг абсолют ўсши ҳажми.
- г) 3-чи йилга нисбатан 4-чи йилда ЯММ ўсши суръати (%да).
- д) 6-йилга нисбатан 7-йилда аҳоли жон бошига тўғри келадиган ЯММнинг ўсши суръати (%да).

2. 9.2 жадвалда берилган маълумотлардан фойдаланиб қуйидагиларни аниқлаш:

9.2 жадвал

Йил	Меҳнат миқдори (сонг)	Меҳнат унумдорлиги (долл.)	реал ЯММ ҳажми (долл.)
1	1000	100	
2	1000	105	
3	1100	105	

- а) ҳар бир йил учун реал ЯММ ҳажми (жадвалга кўра).

- б) 1-йилга нисбатан 2-йилда меҳнат унумдорлиги неча фонга ўсди? Бунинг натижасида реал ЯММ ҳажми неча фонга ўсди (меҳнат унумдорлиги ўзгармаган ҳолда)?
- в) 2-йилга нисбатан 3-йилда меҳнат миқдори неча фонга ўсди? Бунинг натижасида реал ЯММ ҳажми неча фонга ўсди (меҳнат унумдорлиги ўзгармаган ҳолда)?
- г) 1-йилга нисбатан 3-йилда реал ЯММ ҳажми неча фонга ўсди?

ТЕСТ

1. Иқтисодий цикликнинг босқичлари қайси кетма-кетликда тўғри берилган?

- а) турғунлик, жоқланш, пасайиш, чўққи;
- б) чўққи, жоқланш, турғунлик, пасайиш;
- в) жоқланш, турғунлик, чўққи, пасайиш;
- г) пасайиш, турғунлик, жоқланш, чўққи;
- д) чўққи, пасайиш, турғунлик, жоқланш;

2. Ривожланган мамлакатларда иқтисодий ўсшининг асосий сабаби нимада?

- а) иш вақти ҳажмининг ортинши;
- б) инновацияларнинг таъсирининг кўпайиши;
- в) капитал қўйилмалар ҳажмининг кўпайиши;
- г) пул-кредит ва фискал системининг амалга оширилиши;
- д) иш кучининг маблақсининг ортинши.

3. Реал ЯММнинг ва кини бошига тўғри келадиган реал ЯММнинг ўсши тўғрисидаги маълумотлар қуйидагиларни аниқлатади:

- а) кини бошига тўғри келадиган реал ЯММ ҳажмининг ўсши суръати ва реал ЯММ ҳажмининг ўсши суръатига қараганда тезроқ эканлигини;
- б) иқтисодий ўсшини камайтиради, чунки ушбу маълумотлар атроф-муҳитни зарар қўриш омилсини ҳисобга олмайдилар;
- в) иқтисодий ўсшини камайтиради, чунки ушбу маълумотлар иш вақтининг қисқаринини маъжудлигини ҳисобга олмайдилар;
- г) иқтисодий ўсшини қўпайтиради, чунки ушбу маълумотлар турмуш тарзини яхшиланганлигини ҳисобга олмайдилар;
- д) реал ЯММ ҳажмининг ўсши суръати номинал ЯММ ҳажмининг ўсши суръатига қараганда тезроқ эканлигини;

4. Меҳнат унумдорлиги қуйидаги нисбат билан аниқланади:

- а) капитал харajatларини меҳнатга бўлган харajatларга;
- б) маҳсулотнинг реал ҳажминини иш вақтининг миқдорига;
- в) маҳсулотнинг реал ҳажминини аҳоли сонига;
- г) иш вақтининг миқдорини реал ЯИМ ҳажмига;
- д) капитал харajatларини маҳсулотнинг реал ҳажмига.

5. Қуйидагиларнинг қайси бири меҳнат унумдорлигининг ўсишига таъсир этмайди?

- а) технологик ўзгаришлар;
- б) ишчилар сонининг ортishi;
- в) ишчиларнинг билим ва малакаси даражаси;
- г) ишлаб чиқарини масштаби самараси;
- д) ишлаб чиқаринини ташкил этиш даражаси.

6. Тўлиқ бандлик билан характерланидиган иқтисодиётда иқтисодий ўсишнинг юқори суръати қуйидагини талаб қилади?

- а) жамғармаларнинг паст нормасини ва инвестицияларнинг паст нормасини;
- б) жамғармаларнинг юқори нормасини ва инвестицияларнинг паст нормасини;
- в) жамғармаларнинг юқори нормасини ва инвестицияларнинг юқори нормасини;
- г) жамғарма ва инвестицияларнинг нормасинини пасайишини;
- д) жамғармаларнинг паст нормасини ва инвестицияларнинг юқори нормасини.

7. Кўнгина ривожланган мамлакатлар статистикаси шуни кўрсатади:

- а) ЯИМ даги инвестициялар улуши ва меҳнат унумдорлигини ўсиш суръати тежари пропорционал;
- б) ЯИМ даги инвестициялар улуши ва меҳнат унумдорлигини ўсиш суръатлари ўртасида тўғри ва яқин боғлиқлик мавжуд;
- в) корпорациялардан олинадиган даромад солиғи ва шахсий даромад солиғининг юқори чегарадаги ставкалари инвестицияларнинг кўнайтилишига олиб келади;
- г) ишсизлик даражаси юқори бўлган шароитда янги иш ўринлари ташкил этилмайди;
- д) иш билан бандларини қисқартириш ўртача меҳнат унумдорлигини пасайишига олиб келади.

8. Иқтисодий цикл қуйидагига боғлиқ:

- а) таниқ омишлар таъсирига;
- б) ички омишлар таъсирига;
- в) асосан жами талаб динамикасига таъсир қилувчи омишларга;
- г) асосан таклиф динамикасига таъсир этувчи омишларга;
- д) фақат тасоудий сисъсий омишларга.

9. Иқтисодий циклга қуйидаги ўзгариш катта таъсир этади:

- а) товар-моддий захираларининг кўнайтилишига йўналтирилган соф инвестициялар;
- б) узоқ муддат фойдаланиладиган истетъмош товарларини ишлаб чиқаринига йўналтирилган соф инвестициялар;
- в) истетъмош харajatлари;
- г) давлат харajatлари;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Т; 2.Н; 3.Н; 4.Н; 5.Т; 6.Т; 7.Т; 8.Т; 9.Т; 10.Н; 11.Т; 12.Т; 13.Н; 14.Т; 15.Т; 16.Т; 17.Т; 18.Н; 19.Н; 20.Т; 21.Т.

МАСАЛА

1. а) 9.3 жадвалга қаранг:

9.3 жадвал

Йил	Аҳоли (млн. киши)	реал ЯИМ ҳажми (млрд. долл.)	Аҳоли азон бонига тўғри келадиган реал ЯИМ ҳажми (долл.)
1	30	9	300
2	60	24	400
3	90	45	500
4	120	66	550
5	150	90	600
6	180	99	550
7	210	105	500

- б) 150 млн. киши.
- в) 15 млрд. долл.

- г) 46,7%.
д) -9,1%.

2. а) 9.4 жадвалга қаринг:

9.4 жадвал

Йил	Меҳнат миқдори (сонг)	Меҳнат унумдорлиги (долл.)	реал ЯММ ҳажми (долл.)
1	1000	100	100 000
2	1000	105	105 000
3	1100	105	115 500

- б) 5%; 5%.
в) 10%; 10%.
г) 15,5%.

ТЕСТ

1. г; 2. б; 3. в; 4. б; 5. б; 6. в; 7. б; 8. в (кейин назарингизга бинан); 9. б.

10 БОБ. ИСТЕЪМОЛ, ЖАМҒАРМА ВА ИНВЕСТИЦИЯ ФУНКЦИЯЛАРИ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- ✓ 1. Истеъмол бозори – истеъмол учун зарур бўлган товар ва хизматлар айирбонланадиган жой.
- ✓ 2. Истеъмол бозори ҳолатига қараб 2 хил бўлади: тўйинмаган ва тақчил.
- ✓ 3. Пировард истеъмолда товар ва хизматлар тўла истеъмол қилинади.
- ✓ 4. Жамғарма-бу даромаднинг истеъмол мақсадида ишлатиладиган қисмидир.
- ✓ 5. $DI=C+S$ бўлганлиги сабабли $S=DI-C$.
- ✓ 6. Даромад ўсиб борган сари жамғаринг ўсиб боради.
- ✓ 7. Даромаднинг ўсган қисми истеъмол қилинса чегараланган истеъмолга мойиллик деб аталади.
- ✓ 8. Инвестиция соф харajatларнинг асосий қисмидир.
- ✓ 9. Инвестицияларин сарфлашнинг 2га асосий омил татаёр кўрсатади: фойда нормаси ва аҳоли бойлиги даражаси.
- ✓ 10. Агар истеъмол функцияси маълум бўлса, жамғарма функцияси графигини тузиши имкони боради.
- ✓ 11. Даромаднинг ўсиши инвестицияларин ортинин раббатлантирилади.
- ✓ 12. Иқтисоддаги даромадан истеъмолдаги харajatларининг айирмаси жамғармаларга тенгдир.

МАСАЛА

1. «Альфа» маъкаатининг иқтисодиётида инвестициялар функцияси $I=40+0,4Y$ тенгламаси билан, жамғармалар функцияси эса $S=-20+0,6Y$ тенгламаси билан аниқланади, бу ерда Y – маъсий даромад. Маъкаатдаги мувозанатлигинг Y ни аниқлаи.

2. Агар жамғармалар функцияси $S=30+0,1Y$ формуласи ифодаланса, автоном инвестициялар 125 таъкил этса Y занатлигинг даражаси нимами таъкил этади?

3. Истеъмол функцияси $C=100+0,8Y$ кўринишига

а) қуйидаги даромад кўрсаткичларида истеъмоал харажатлари ва жамғармаларини аниқланг:

даромад	истеъмоал харажатлари	жамғармалар
600		
800		
1000		
1200		
1400		

б) истеъмоал графигини чизинг.
 в) чегараланган истеъмоалга мойиллик ва чегараланган жамғармага мойилликни ҳисобланг.
 г) харажатлар мултипликаторини аниқланг.

4. Истеъмоал функцияси $C=80+0,5 Y$ кўринишига эга.

а) jadvalni tuzdiring:

даромад	Истеъмоал	Жамғармалар
0		
100		
200		
300		
400		
500		

б) Истеъмоал графигини чизинг.
 в) 45° даги чизикни чизинг. Ихтиёрдаги даромаднинг қандай даражасида истеъмоал харажатлари унинг ҳажмига қариганда камроқ, тенг ва кўпроқ бўлишини ҳисобланг.

5. Истеъмоал функцияси $C=100+0,2Y$ кўринишига эга.

а) истеъмоал графигини чизинг;
 б) жамғарма графигини чизинг;
 в) Y (миллий даромад)нинг мулкканатланган ҳажмини аниқланг.
 г) харажатлар мултипликатори катталигини аниқланг.

ТЕСТ

1. Истеъмоалга чегараланган мойиллик - бу:

а) жами истеъмоалнинг жами даромадга нисбати;

б) даромад ўзгарини оқибатида истеъмоал харажатларидати ўзгаринлар;

в) даромаднинг берилган даражасида истеъмоал харажатлари миқдорини ифодаловчи эгри чизик;

г) истеъмоал харажатлари ўзинининг ихтиёрдаги даромад ўзини бирлигига нисбати;

д) барча жавоблар нотўғри.

2. Истеъмоалга ва жамғармага чегараланган мойиллик ўртасидаги боғлиқлик қуйидагида ўз ифодасини топади:

а) уларнинг йинициден 1 га тенг;

б) улар ўртасидаги нисбат истеъмоалга бўлган ўртача мойилликни ифодалайди;

в) уларнинг йинициден ихтиёрдаги даромадга тенг, чунки у истеъмоал ва жамғармага бўлилади;

г) улар тенг бўлган эгри чизикдаги нукта даромаднинг чегаравий (бошланғич) даражасига мос келади;

д) уларнинг йинициден 0 га тенг.

3. Агар кишилар ўз даромадларининг барчасини истеъмоалга сарфламай, харажат қилинмаган қисмини банкка жойлаштира, унда (даромад ва маҳсулотнинг миллий ҳисоби атамасини қўллаб) уларнинг бу ишлари ҳақида нима дейиш мумкин:

а) жамғармалар, бироқ инвестиция қилмайдилар;

б) инвестиция қилмайдилар, бироқ жамғармайдилар;

в) жамғармайдилар ва инвестиция қилмайдилар;

г) ҳам жамғармайдилар, ҳам инвестиция қилмайдилар;

д) жамғармайдилар, бироқ қимматли қўғоқлар сотиб олиш учун фойдаланиладиган жамғарма қисмини инвестиция қилмайдилар.

4. «Якка тартибдаги жамғармалар» миллий ҳисоблар тизимида қўлланувчи атама сифатида нимани аниглади?

а) била барча активларининг умумий миқдори;

б) қандайдир даврда олинган ва истеъмоалга ишлатилмаган даромад;

в) олинганнинг унинг мажбуриятлари четга ташлангандан кейин қолган барча активларининг умумий миқдори;

г) маълум даврда олинган ва фақат қимматли қўғоқлар сотиб олишга ишлатилган ёки банкка жойлаштирилган даромад;

д) қандайдир даврда олинган, истеъмоал учун ҳам, қимматли қўғоқлар сотиб олиш учун ҳам ишлатилмаган, шунингдек банкка ҳам жойлаштирилмаган даромад.

5. Яқка тартибдаги истеъмол функциясининг «бошланғич даражаси» нуқтасида:

- a) жамғарма даромадга тенг;
- ✓ б) даромад истеъмолига тенг;
- в) жамғарма истеъмолига тенг;
- г) истеъмол инвестицияларга тенг;
- д) истеъмолга чегараланган мойиллик 1 га тенг.

6. Санаб ўтилганлардан қайси бири миллий ҳисоблар тизимидаги «инвестициялар» тушунчасига тааллуқли:

- a) ҳар қандай облигация сотиб олини;
- б) жамғармага йўналтирилмаган жамғарилган даромаднинг ҳар қандай миқдори;
- в) ҳар қандай акция сотиб олини;
- ✓ г) барча жавоблар нотўғри;
- д) «а», «б» ва «в» жавоблар тўғри.

7. Қуйидаги боғлиқликлардан қайси бири тесқари боғлиқликни ифода қилади?

- a) истеъмол харajatлари ва ихтиёрдаги даромад ўртасидаги боғлиқлик;
- ✓ б) инвестиция харajatлари ва фонд ставкаси даражаси ўртасидаги боғлиқлик;
- в) жамғармалар ва истеъмол ставкаси даражаси ўртасидаги боғлиқлик;
- г) инвестиция харajatлари ва миллий даромад ўртасидаги боғлиқлик;
- д) барча жавоблар нотўғри.

✓ 8. Агар ихтиёрдаги даромад ҳажми мамлакатда ошса, унда:

- a) истеъмолига ва жамғармага бўлган ўртача мойиллик ўсади;
- б) истеъмолга бўлган ўртача мойиллик ўсади, жамғармага бўлгани эса пасаяди;
- ✓ в) истеъмолига бўлган ўртача мойиллик пасаяди, жамғармага бўлгани эса ўсади;
- г) истеъмолга ва жамғармага бўлган ўртача мойиллик пасаяди;
- д) барча жавоблар нотўғри.

9. Қуйидаги боғлиқликлардан қай бири тўғри боғлиқликни ифода қилади?

- a) истеъмол харajatлари ва ихтиёрдаги даромад ўртасидаги боғлиқлик;
- б) жамғармалар ва ихтиёрдаги даромад ўртасидаги боғлиқлик;
- в) жамғармалар ва фонд ставкаси даражаси ўртасидаги боғлиқлик;
- г) истеъмол харajatлари ва аҳли сони ўртасидаги боғлиқлик;
- ✓ д) барча жавоблар тўғри.

10. Қуйидагилардан қай бири боғлиқ бўлмаган харajatлар ўсишини акс эттиради?

- ✓ а) истеъмол функцияси эгри чизигининг юқорига силзиши;
- б) СММ қўнайишига қараб инвестицияларнинг ўсиши;
- в) истеъмол функцияси эгри чизиги бўйлаб юқорига харakat;
- г) истеъмол функцияси эгри чизиги бўйлаб пастга харakat;
- д) барча жавоблар тўғри.

11. Ихтиёрдаги даромаднинг берилган даражасида жамғармага ва истеъмолга чекланган мойиллик миқдорларининг йиғиндиси:

- a) 0 га тенг;
- ✓ б) 1 га тенг;
- в) 100 га тенг;
- г) 1000 га тенг;
- д) 10000 га тенг.

✓ 12. Агар реал фонд ставкаси қўнайса, унда:

- a) инвестицияларга бўлган талаб эгри чизиги ўнга силзиши;
- б) инвестицияларга бўлган талаб эгри чизиги чапга силзиши;
- в) инвестицияларга бўлган талаб эгри чизиги юқорига қўчаси;
- ✓ г) инвестиция харajatлари қисқаради;
- д) барча жавоблар нотўғри.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Т; 2.Н; 3.Т; 4.Н; 5.Т; 6.Т; 7.Т; 8.Т; 9.Н; 10.Т; 11.Т; 12.Т.

МАСАЛА

1. $Y = 300$

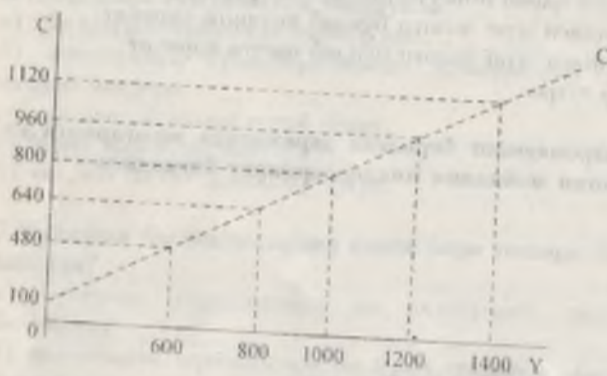

2. $Y = 1550$

3. а)

даромат	нетельмол хэргэжэтлэри	жамгармалар
600	480	120
800	640	160
1000	800	200
1200	960	240
1400	1120	280

б)

в) $MPC = 0,8$; $MPS = 0,2$.

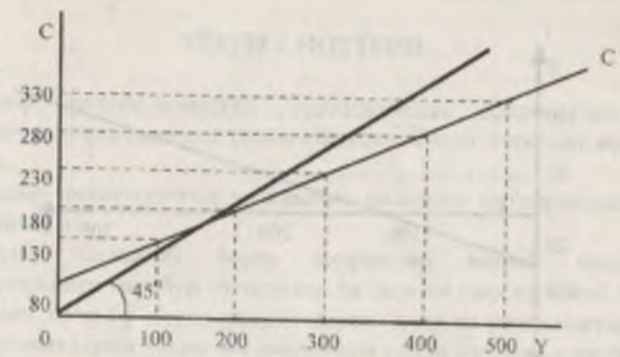
г) 5

4. а)

даромат	Нетельмол	Жамгармалар
0	80	-80
100	130	-30
200	180	20
300	230	70
400	280	120
500	330	170

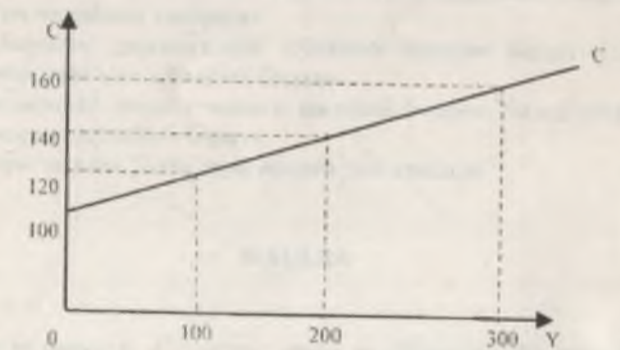
80

б)

в) график ёки формула ёрдамида аниқлаш мумкин: $C=Y$, унда $Y=80+0,5Y$, $Y=160$. $0 < Y < 160$ оралиғида нетельмол хэргэжэтлэри дароматтан катта бўлади, 160 - кейин ихтиёридаги дароматдан кичик бўлади.

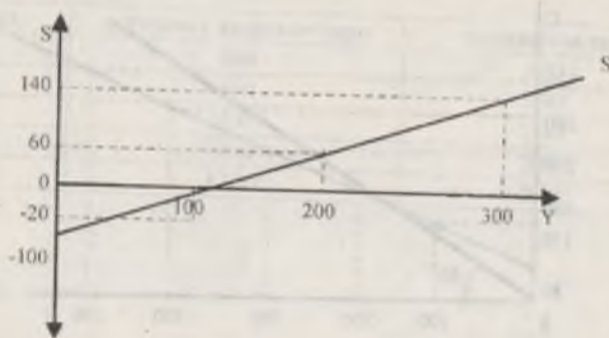
5. а)

81

б)

- в) 125
г) 1,25

ТЕСТ

1. г; 2. а; 3. а; 4. б; 5. б; 6. г; 7. б; 8. в; 9. д; 10. а; 11. б; 12. г.

11 БОБ. ТОВАР ВА ХИЗМАТЛАР БОЗОРИДАГИ МУВОЗАНАТ

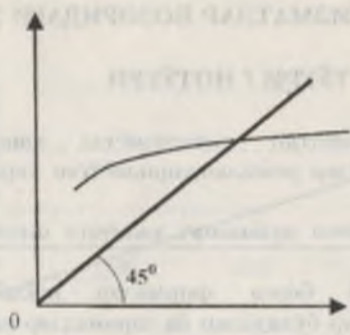
ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Барқарор ривожланаётган иқтисодиётда ҳақиқатдан сарф қилинаётган ҳаражатлар режалантирилаётган ҳаражатларга тенг бўлади.
2. Заҳиралар иқтисодиётни мувозанат ҳолатига келтиришида муҳим роль ўйнайди.
3. Заҳиралар камайиб борадими фирмалар ишлаб чиқаришни қисқартиринига мажбур бўладилар ва даромадлар камайиб боради.
4. Кейинан хош-бу қисқа даврада даромадлар ва режалантирилаётган ҳаражатларни ўзаро боғлиқлигини соддаштираётган таъсир.
5. Давлат ҳаражатларини қўшимча ўзинини (ΔG) даромадларини қўшимча ўзинини (ΔY) нисбати ($\Delta G/\Delta Y$) давлат ҳаражатларининг мультипликатори деб аталади.
6. Давлат ҳаражатлари мультипликатори давлат ҳаражатлари бир миқдорга қўшилганда мувозанатли даромад қанчали қўшилганлигини билдиради.
7. Солиқларни ўзгарини (ΔT) даромад ва истеъмолга тесқари таъсир кўрсатади.
8. Банкларнинг фонд ставкасини ўзини фирмаларнинг инвестицияга бўлган талабини оширади.
9. Фирмаларнинг даромадлари қўнайиб бориши билан уларнинг жамғармалари ҳам қўнайиб боради.
10. Банкларнинг фонд ставкасини пасайиб бориши билан ЯММ ишлаб чиқариши қўнайиб боради.
11. IS эгри чизиги Кейнс эгри чизиги деб аталади.

МАСАЛА

1. Графикда машҳур «Кейинан хош» келтирилган. Бу модел макроиқтисодий мувозанатга эриниши имкониятлари намойиш этади: «Кейинан хош» қайси координата тизимида тузилган? Бизнесстресс ва уни кесиб ўтувчи эгри чизик нимани билдиради? Ушбу эгри чизикларни қайси бирини жами талаб ва қайси бирини жами таъсир қилиб асослаб беришини бил мумкин? Нима учун?

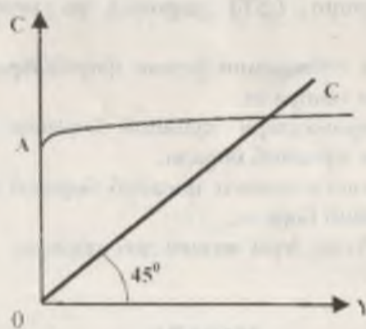

2. Истеъмол ва исмигармастар графинслари ўртаенда қандай ўзаро боқиндиқ мавжуд:

- а) оғин бурчасти нуқтаи назаридан (агар C чизигининг бурчасти ўзгарае S чизигининг оғин бурчасти қандай ўзгаради)?
- б) эри чизиларининг ўзаро жойланишини нуқтаи назаридан (агар C чизиги юзюри ёки паефта етдижисе S чизиги қандай ўзгаради)?

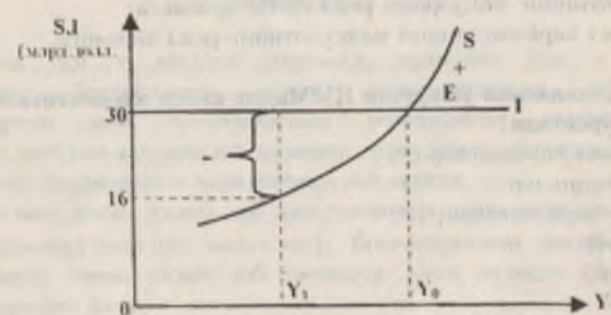
3.

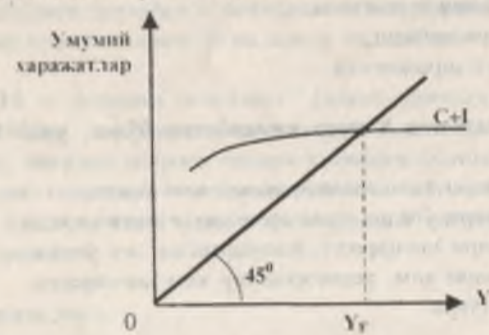
- а) Графиндаги OA кесмаси нимани аниглайди? Қандай қилиб 0 (ноль) даражада даражаенда истеъмол харажатлари нисобий катталикка эга бўлиши мумкин?
- б) C графинини юзюри ёки паефта етдижисинга қандай омиллар таъсир этади.

4. X мамлакатининг ИММ 200 млрд.доллар таникил этади. Истеъмолга четараланган мойиллик $-0,75$. Агар ҳукумат ИММни 400 млрд.доллар етказини ваифаеи қўйисе, инвестициялар хажми қандай бўлиши керас?

5. Режаляштирилган ва амалдаги инвестициялар ўртасидаги фарқ нимада? Нима учун бундай фарқ бўлиши мумкин? Индиаб чикаринининг Y_1 даражаендаги реал хажмида I чизик S чизикдан маълум катталикка устулик қиломоқда (накли каве билан кўрсатилган). Амалиётда бундай фарқ нимани билдиради? E нуқтаендан етдижиларда $(-)$ ва $(+)$ белгилари нимани аниглайди?

6. Раеми микроэкономий мувозаиат халати аке эйтирилган. Бундан Y_F тўла бандлик паронтини билдиради. $C+I$ ва 45° чизилар кесинган нуқта доимо тўла бандликни аниглайди?

ТЕСТ

1. Давлатининг солиқ бюджет сисеати:

- а) монетар сисеат деб юритилади;
- б) физикал сисеат деб юритилади;

- в) антимонопол сиёсат деб юритилади;
- г) антиинфляцион сиёсат деб юритилади;
- д) дискриминацион сиёсат деб юритилади.

2. Меҳнат унумдорлиги қуйидаги нисбат билан аниқланади:

- а) капитал хароҷатларини меҳнатга бўлган хароҷатларга;
- б) маҳсулотнинг реал ҳажминини иш вақтининг миқдорига;
- в) маҳсулотнинг реал ҳажминини аҳоли сонига;
- г) иш вақтининг миқдорини реал ЯИМ ҳажмига;
- д) капитал хароҷатларини маҳсулотнинг реал ҳажмига.

3. Фонд ставкасини ўзгартири ЯИМнинг қайси элементига энг катта таъсир кўрсатади?

- а) истеъмол хароҷатлари;
- б) инвестициялар;
- в) давлат хароҷатлари;
- г) экспорт;
- д) импорт.

4. Дж. Кейнс таъкидлашича, мамлакатдаги истеъмол хароҷатларининг ҳажми нимага боғлиқ?

- а) истеъмолчининг янаш жойига;
- б) оила аъзоларининг ёшига;
- в) нул таърифнинг ўзини суръатига;
- г) миллий даромад даражасига;
- д) ихтиёрдаги даромад даражасига.

5. Агар ихтиёрдаги даромад ҳажми камалётган бўлса, унда бошқа тенг шартларда:

- а) истеъмол хароҷатлари ҳам, жамғаримлар ҳам ўсади;
- б) истеъмол хароҷатлари ўсади, жамғаримлар эса қисқаради;
- в) истеъмол хароҷатлари қисқаради, жамғаримлар эса ўсади;
- г) истеъмол хароҷатлари ҳам, жамғаримлар ҳам қисқаради;
- д) барча жавоблар нотўғри.

6. Инвестициялар ҳажмига қуйидагилардан қай бири таъсир кўрсатади:

- а) фонд ставкаси даражаси;
- б) тадбиркорларнинг умид билан ёки умидсиз кутинлари;
- в) технологик ўзгаришлар даражаси;
- г) ишлаб чиқарини ускунасининг юқлиги ва ёши даражаси.

д) барча жавоблар тўғри.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1.Т; 2.Т; 3.Н; 4.Т; 5.Н; 6.Т; 7.Т; 8.Н; 9.Т; 10.Т; 11.Т.

МАСАЛА

1. Абцисса ўқи — миллий даромад; ордината ўқи — жами хароҷатлар; биссектриса аҳоли хароҷатларини уларнинг даромадларига мос тунгивлигини инфодаловчи нуқталарининг геометрик жойини аниқлатади; қавариқ эгри чизик олинган миллий даромаднинг ҳақиқатдаги хароҷатини аниқлатади.

Биссектрисани жами талаб деб ҳам тасаввур этиши мумкин (чунки миллий даромад=миллий маҳсулот); биссектрисани кесиб ўтувчи эгри чизикни жами талаб деб тасаввур этиши мумкин (бу жами хароҷатларининг ўзи).

2. а) агар симметрия ўқи сифатида 45° чизиқни тасаввур этсак, S ва C графиклари худди ойидаги бир-бирини аёнига ўхшаш ўзаро боғлиқ бўлади.

б) ихтиёрдаги даромад = истеъмол + жамғарини бўлгани учун, эгри чизиклар қарома-қарини йўналишида елвқийди.

3. а) OA — автоном истеъмол (яъни даромад катталигига боғлиқ эмас). Нош даражадаги даромадда истеъмол амалга оширилиши мумкин, масалан «қария янаш» ҳисобига бўлиши мумкин.

б) Авврий омиллар: истеъмолчиларининг кутини, бойлик (шу жумладан, аҳоли эълолик қисметтан мохиллий ақтиқлар), мамлакатдаги парх даражаси.

4. 50 млрд.долл.

5. Режалаштирилган инвестициялар (1 чизик), ўз номи билан тадбиркорларининг маълум бир суммага инвестицион товарларини сотиб олиши режаласиз мос тунлади. Амалдаги инвестициялар режалаштирилган инвестициялардан товар-модий захираларига назарда тутилмаган инвестициялар ҳажмига фарқидир. Раёмда Y_1

даражадаги S ва I орасидаги фарқ бу товар-моддий захираларга насарда тутилмаган инвестициялар ҳажмига фарқдир: $16 \text{ млрд. долл} - 30 \text{ млрд. долл} = -14 \text{ млрд. долл}$. Товар-моддий захирасининг камайиши - ишлаб чиқаришни кенгайтиришга ундайдиган омили, иқтисодиёт барқарорлигига (Y_0 даражадаги ишлаб чиқариш ҳажмига) қараб иштылади (бунда E мувоқабат нуқтасида $S=I$). Умумий қоида: амалдаги инвестициялар — режалаштирилган инвестициялар = товар-моддий захиралар; амалдаги инвестициялар жамғармастар (S) билан мос тушади.

6. Ҳар доим ҳам эмас. Кейин назарияси бўйича, эгилувчан бўлмаган иш ҳақи ва нархлар шароитида тадбиркорлар жами талабини камайишига нарх ва иш ҳақини камайитириши орқали эмас, балки ишлаб чиқариш ҳажмининг кенгайтириши ва ишчиларини ишдан бўшатилиши орқали ўз муносабатларини билдирадилар. Шундай қилиб, макроеқтисодий барқарорлик ўрнатилиб борилади, аммо ишсизлик мавжуд бўлади.

ТЕСТ

1. б; 2. б; 3. б; 4. д; 5. г; 6. д.

12 БОБ. МАКРОҚЎЛАМДА ПУЛ БОЗОРИ. IS ВА LM МОДЕЛИ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Пул бозор муносабатларининг маҳсулидир.
2. Пул муомиласи 2 хил кўринишда юритилади: нақд пул муомиласи, нақд бўлмаган пул муомиласи.
3. «Шартинома тузиш учун пул» ва «кенг маънодаги пул» ажратилмади.
4. Кредит-банк фойдасидан ажратилган пул суммасидир.
5. Кредит қисқа муддатли, есулда узоқ муддатли бўлади.
6. Банкка қўйилган ҳар 1 сўм 10 сўмин пулжудга келтиради.
7. Бананинг тоған фойдасини мерж деб атаيمиз.
8. Кредит тизимининг асосий элементи бўлгани Марказий банк давлатлараро муносабатларини мувофиқлаштиради.
9. Фонд ставкасини ўзини билан пул таклифи камайиб боради.
10. $mD = f\left(\frac{1}{h} P, Y, L\right)$.
11. Фонд ставкаси билан инвестиция ўртасида тесқари беглисилик мавжуд.
12. IS эгри чизигини таҳлил қилиб фонд ставкасини пасайитиши ЯММни камайитишига олиб келади деган хулосага келиши мумкин.
13. IS эгри чизигини Хейк эгри чизиги деб аташади.
14. IS ва LM модели ёрдамида стабиллиқ ва инфляцияни таҳлил қилиш мумкин.

МАСАЛА

1. 12.1-жадвалда келтирилган маълумотлар асосида қуйидагиларни аниқланг: а) M_1 миқдорини; б) M_2 миқдорини; в) M_3 миқдорини.

12.1-жадвал.

	млрд. доллар
Қағаз бўлмаган муддатли омонатлар	1630
Муддатли йирик омонатлар	645
Чекдаги омонатлар	448
Чекда бўлмаган жамғарма омонатлар	300
Нақд пуллар	170

2. а) Фараз қилайлик, битимлар учун мўбалаккаган ҳар бир доллар бир йилга ўртача 4 марта муомалада бўлади ва ишроқет товар ва

хизматлар сотиб олинига йўналтирилади. ЯММнинг номинал ҳажми 2000 млрд. долларни ташкил этади. Битимлар учун пулга талаб миқдорини аниқланг.

б) 12.2-жадвалда фонд ставкасининг турли даражаларидаги активлар томонидан пулга талаб миқдори келтирилган. «а» саволга жавоб беришда олинган маълумотларни қўлланб жадвалда пулга талабнинг умумий ҳажминини кўрсатинг.

12.2-жадвал

Фонд ставкаси (%)	Пулга талаб ҳажми (млрд.долл.)	
	Активлар томонидан	Умумий
16	20	
14	40	
12	60	
10	80	
8	100	
6	120	
4	140	

в) Пул таклифи 580 млрд.долларни ташкил этади. Мувозанатли фонд ставкасини аниқланг.

г) Агар пул таклифи 600 млрд.долларгача ўсса ёки 540 млрд.долларгача қисқарса, мувозанатли фонд ставкасини миқдорини аниқланг.

д) Агар номинал ЯММ ҳажми 80 млрд.долларга кўнайсн, ёки 120 млрд.долларга қисқарса, фонд ставкасининг ҳар бир даражасида пулга умумий талаб қандай ўзгаришини ва мувозанатли фонд ставкаси қанча бўлишини аниқланг.

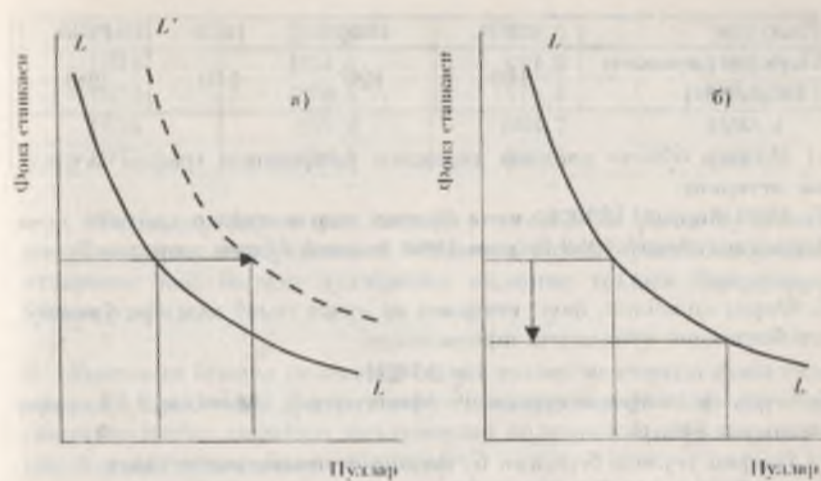
3. 12.1-расмда пулга талаб M миқдордан M_1 миқдоргача ўзгарувчи тўрғата ҳолат келтирилган. Келтирилган ҳолатлардан қайсини қуйидаги жараёнларни аниқлашнинг кўрсаткичи:

а) Ўзгармас фонд ставкаларида ЯММ номинал ҳажмининг кўнайиши.

б) Фонд ставкасининг кўнайиши.

в) Фонд ставкалари миқдорда ўз инфляциясини топмайдиган нархлар қисқариши.

г) Ҳамаи талаб ўзгаришида аниқ эмаслигини фонд ставкасини даражасининг қисқариши.

12.1-расм. Пулга талаб

4. 12.2-расмда жамаи талаб ва жамаи таклиф эгри чизиқлари келтирилган.

12.2.-расм. Ҳамаи талаб ва жамаи таклиф эгри чизиқлари

Агар пул таклифи кўнайсн, эгри чизиқлар ҳолати қандай ўзгариши? Пул таклифи қанча камайсн?

5. Иқтисодиётда нархлар даражаси қуйидаги маълумотлар билан инфляциясини.

Йил	1950	1960	1970	1980
Нархлар даражаси (1950=100)	100	120	140	200

а) Йиллар бўйича нархлар даражаси ўзгаришининг график усулида аке эттириш.

б) 1980 йилдан 1990 йилгача бўлган даврда пуллар қиймати неча фонзга насайган? 1950 йилдан 1980 йилгача бўлган даврда-чи?

6. Фараз қилайлик, фонз ставкаси ва пулга талаб миқдори ўртасидаги боғлиқлик қуйидагича ифодаланади:

$$i = 20 - 2M$$

бу ерда i - фонз ставкаси (фонсларда), M - пул миқдори (трлн.долларда):

а) График усулида берилган бу функция нимани аке эттиради?

б) Агар пулга талаб миқдори 5 трлн.долларга тенг бўлса, фонз ставкаси миқдори қандай?

в) Фараз қилайлик, ЯММ ҳажми ўсиш i ва M ўртасидаги боғлиқлик аниқлашга қараганда қандай? Агар қолмаса, унда у қандай бўлишида ўзгариши?

7. ЯММнинг реал ҳажми 1989 йилдан 1992 йилгача бўлган даврда йилга 3%га ўсиш, пулларнинг айланми теълиги эва йилга 2%га қўйишди. 12.4-жадвални керакли маълумотлар билан тўлдиринг.

12.4-жадвал

Йил	Нархлар даражаси (1989=100)	Пул тақлифи (1989=100)
1989	100	100
1990	-	101
1991	100	-
1992	100	-

8. 12.5-жадвалда АҚШдаги ЯММнинг номинал ҳажми ва пул миқдори ҳақиқати маълумотлар берилган (млрд.долларда).

12.5-жадвал

Йил	M_1	M_2	ЯММнинг номинал ҳажми
1967	187,4	350,0	816,4

1969	209,0	332,5	963,9
1971	234,0	471,9	1102,7
1973	270,5	571,4	1359,3
1975	295,2	664,7	1598,4
1977	338,4	809,5	1990,5

Жадвалда кўрсатилган даврлар учун АҚШда M_1 ва M_2 асосида ҳисобланган пулнинг айланми теълигини солиштиринг. Ушбу натижаларнинг қай бирида пулларнинг айланми теълиги барқарорроқ бўлган эди?

9. Облигация бўйича йилга 100 млрд.доллар миқдорда фонз тўланади. 12.6-жадвалда фонз ставкасининг турли даражаларида облигациялар нархи ҳақидаги маълумотлар келтирилган. Жадвални керакли маълумотлар билан тўлдиринг.

12.6-жадвал

Фонз ставкаси (%)	Облигациялар нархи (доллар)	Фонз ставкаси (%)	Облигациялар нархи (доллар)
1	-	10	2000
2	-	12,5	-
-	2500	-	-

ТЕСТ

1. Пул тақлифининг ортими қуйидаги ҳолни юзага келтиради:

- IS эгри чизиғини ўнга елказишди;
- IS эгри чизиғининг чапга елказишди;
- LM эгри чизиғининг ўнга елказишди;
- LM эгри чизиғининг чапга елказишди;
- инкаса эгри чизиғининг ўнга елказишди;
- инкаса эгри чизиғининг чапга елказишди.

2. Агар инвестициялар фонз ставкасининг ўзгариши таъсирида ўзгарса, унда:

- IS янада эгрироқ бўлади;
- LM янада теънероқ бўлади;
- IS янада теънероқ бўлади;
- LM янада эгрироқ бўлади;

3. **Натурал хўжаликдан бозор хўжалигига ўтишда бевосита маҳсулот айирбошлаш (бартер) пуллар воситасида амалга ошириладиган айирбошлаш билан алмашинди ва бунда пуллар сифатида маълум товарлар қатнашди. Бу нима сабабдан содир бўлди?**

- а) сотувчига керакли товарларни унда мавиқуд товарларга айирбошлашга рози субъектларни топиш билан боғлиқ харажатлар юқори бўлишини ушун;
- б) ноқулай бўлишини сабабдан;
- в) иқтисмоний меҳнат тақсимоти ривожланишини тўқатиш; қилгани учун;
- г) айирбошланиётган товарларга эҳтиёжларининг бир-бирига мос келиб қолгани учун;
- д) юқорида ениланган барча сабаблар мавиқуд бўлиши учун.

4. **M_1 ўз ичига қуйидагилардан бирини олади:**

- а) металл ва қонғи нақд пуллар ҳамда чекдаги омонатлар;
- б) металл ва қонғи нақд пуллар ҳамда муддатли омонатлар;
- в) металл ва қонғи нақд пуллар ҳамда барча банк депозитлари;
- г) барча пуллар ва «деярли пуллар»;
- д) барча жавоблар нотўғри.

5. **Пуллар ва «деярли пуллар» ўртасидаги фарқ қуйидагидан иборат:**

- а) пулларни, «деярли пуллар»дан фарқли ўлароқ, бевосита сарфлаш мумкин;
- б) «деярли пуллар» банк ҳисобларидаги депозитларни ўз ичига олади, пуллар эса уларни ўз ичига олмайди;
- в) пуллар «деярли пуллар»га қараганда тезроқ айланган;
- г) «деярли пуллар», пуллардан фарқли равишда, маиёвийликдан қонғи пуллардир;
- д) «деярли пуллар» пулга сотилиши мумкин бўлган барча товарларни ўз ичига олади.

6. **Банк ҳисобига ёзилган чек:**

- а) агар у ҳаққоний бўлса, аниқ банкда уни тўлаш учун мавбуқлар мавиқуд бўлса, M_1 нинг бир қисми ҳисобланади;
- б) у ҳаққоний ёки ҳаққоний эмаслигидан қатъий назар, агар уни тўлашга розилик билдиради тақдирда, M_1 нинг қисми ҳисобланади;
- в) агар қонғи товар ва хизматлар сотиб олинганда ишлатилса, M_1 нинг қисми ҳисобланади;
- г) M_1 қисми ҳисобланадими, чунки банк ҳисоблари пул маънасидаги тарқабни қисми эмас;

д) M_1 қисми ҳисобланадими, чунки чекнинг у ёзилган омонатлар билан бир қаторда M_1 тарқабига киритилиши тақдирда ҳисобга олиб келади.

7. **Пуллар:**

- а) муомала воситаси;
- б) қимматли санди воситаси;
- в) ҳисоб берилги;
- г) барча жавоблар тўғри;
- д) барча жавоблар нотўғри.

8. **Битимлар учун пулга талаб қуйидагича ўзгаради:**

- а) фойда ставкаси ошганда ўседи;
- б) фойда ставкаси пасайганда ўседи;
- в) ИММ номинал ҳажмининг ўзининга қараб камаяди;
- г) ИММнинг номинал ҳажми қамайганда пасаяди;
- д) барча жавоблар нотўғри.

9. **Агар активлар томонидан пулга талаб ўзгарса, қуйидаги жавоблардан қайси бири тўғри?**

- а) фойда ставкаси ошганда ўседи;
- б) фойда ставкаси пасайганда ўседи;
- в) ИММ номинал ҳажмининг ўзининга қараб камаяди;
- г) ИММнинг номинал ҳажми қамайганда пасаяди;
- д) барча жавоблар нотўғри.

10. **«Пулга талаб» тушуничаси қуйидагилар билдиради:**

- а) зарур бўлганда, қатъий белгиланган шартлар бўлиши пулга оқиб айлантирилиши мумкин бўлган қимматли қонғиларга эга бўлиши нотаги;
- б) ушбу фойда ставкасида тақдиркорлар кредит берилиши учун шилатилиши хоҳишан пуллар миқдори;
- в) «қонғи пул» учун заромадининг бир қисмини асраш нотаги;
- г) активлар томонидан пулга талаб нима бўлса, ҳудди шу;
- д) битимлар учун пулга талаб ва активлар томонидан пулга талаб йиғиндисини нима бўлса, ҳудди шу.

11. **Қуйидагилардан қайси бирини «деярли пуллар»га киритиб бўлмайди?**

- а) чекдан бўлмаган жамғарилган омонатлар;
- б) муддатли йирик омонатлар;
- в) кредит қармоқлари;
- г) қанда муддатли давлат қимматли қонғилари;
- д) қанда бўлмаган муддатли омонатлар.

12. Активлар томонидан пулга талаб билдирилишининг сабаби шундаки, пуллар:

- а) муомала покятаси;
- б) ҳисоб бирлиги;
- в) қозиматларин сиздан покятаси;
- г) бирча жаноблар тўғри;
- д) бошқа сабабларга кўра.

13. Агар битимлар учун пуллар йилда ўртача 5 марта айланса, унда талаб билдирилган, айирбоқлашга хизмат курсатини учун зарур пуллар миқдори:

- а) ЯММ номинал ҳажмидан 5 марта кўп;
- б) номинал ЯММнинг 20 фоизини ташкил этади;
- в) 5 ҳафта ЯММ номинал ҳажмининг шибетига тенг;
- г) 20% ва ЯММ номинал ҳажмининг шибетига тенг;
- д) 20% ва 5 йил шибетига тенг.

14. Фараз қилайлик, битимлар учун пулга талаб ЯММ номинал ҳажмининг 10%ни ташкил этади. Пул таклифи 450 млрд.долларни ташкил этади, активлар томонидан пулга талаб эса 12.7-жадвалда куратилган.

12.7-жадвал

Фонд ставкаси (%)	Активлар томонидан талаб (млрд.долл.)	Фонд ставкаси (%)	Активлар томонидан талаб (млрд.долл.)
14	100	12	200
13	150	11	250

Агар ЯММнинг номинал ҳажми 3000 млрд.долларга тенг бўлса, унда мувоқабатли фонд ставкаси қуйидагини ташкил этади:

- а) 14%; б) 13%; в) 12%; г) 11%; д) 10%.

15. Агар аввалги тестдаги мавжуд шартлар сақланганда, ЯММнинг номинал ҳажми ўзгармаса, пул таклифи эса 450 млрд.доллардан 500 млрд.долларгача ўсса, мувоқабатли фонд ставкаси қандай ўзгаради?

- а) 14 %гача кўшилади;
- б) 11 %гача қисқаради;
- в) 12 %гача қисқаради;
- г) ўзгариниш қилмасди;
- д) 15 %гача кўшилади.

16. Агар фонд ставкасининг энг юқори даражаси қонун бўйича мувоқабатли даражадан паст ўрнатилса, унда:

- а) пулга талаб ҳажми пул таклифи ҳажмига қараганда кўп бўлади;
- б) пулга талаб ҳажми пул таклифи ҳажмига қараганда кам бўлади;
- в) пул таклифи ҳажми ўстиб боради, пулга талаб ҳажми эса қисқаради;
- г) пулга талаб ҳажми ўстиб боради, пул таклифи ҳажми эса қисқаради;
- д) пулга талаб ҳажми ва пул таклифи ҳажми кўшииб боради.

17. Қуйида келтирилган фикрларнинг қайсиниси пулнинг реал қиммати ёки харид қобилияти ва нарх даражаси ўртасидаги боғлиқлиқни ифода қилади? Пулнинг харид қобилияти:

- а) нархлар даражасига тексари боғлиқлиги бўлади;
- б) нархлар даражасига инверсионий танаққул дарида тўғри боғлиқлиги ва инфляция юқолашни дарида тексари боғлиқлиги бўлади;
- в) нархлар даражасига тўғри, бироқ муновоқиб бўлмаган боғлиқлиги бўлади;
- г) нархлар даражасига тўғри ва муновоқиб боғлиқлиги бўлади;
- д) нархлар даражасига боғлиқ эмас.

18. Агар биз индексда ифодаланган нарх даражасини P билан, пуллар қийматини эса D билан белгиласак, унда:

- а) $P = \frac{1}{D}$; б) $D = \frac{1}{P}$; в) $D = P$; г) $D = P - 1$; д) $D = 1 - P$

19. Йирик муддатли омонатлар қуйидагилардан бирининг таркибига қиради:

- а) M_1 ;
- б) M_2 ;
- в) M_3 ;
- г) M_2 ва M_3 ;
- д) M таркибига умуман қирмайди.

20. Агар ЯММнинг номинал ҳажми қисқарса, унда:

- а) битимлар учун пулга талаб ва пулга умумий талаб ўсади;
- б) битимлар учун пулга талаб ва пулга умумий талаб қисқаради;
- в) битимлар учун пулга талаб ўсади, бироқ пулга умумий талаб қисқаради;
- г) битимлар учун пулга талаб қисқаради, бироқ пулга умумий талаб ўсади;
- д) битимлар учун пулга талаб ва пулга умумий талаб ўзгариниш қилмасди.

21. Агар ЯММнинг номинал ҳажми 4000 млрд.долларни ташкил этса, битимлар учун пулга талаб ҳажми эса 800 млрд.долларни ташкил этса, унда:

- а) активлар томонидан пулга талаб 3200 млрд. долларни ташкил этади;

- б) пулга умумий талаб 4800 млрд. долларни ташкил этади;
- в) ҳар бир доллар йилга ўртача 5 марта айланади;
- г) пул таслифи ҳажмини кўпайтириши зарур;
- д) аштилар томонидан пулга талаб 4800 млрд. долларни ташкил этади.

22. Агар пулга талаб ва пул таслифи ўсиб бора, унда:

- а) мувоқиятли пул миқдори ва мувоқиятли фонд ставкаси ўсади;
- б) мувоқиятли пул миқдори ва мувоқиятли фонд ставкаси қисқаради;
- в) мувоқиятли пул миқдори ўсади, мувоқиятли фонд ставкасининг ўзгаришини эса оқиндани айтаиб бўлмайди;
- г) мувоқиятли фонд ставкаси ўсади, пул миқдоридан ўзгаришларини эса оқиндан айтаиб бўлмайди;
- д) пул миқдори ва мувоқиятли фонд ставкаси ўзгаришини оқиндан айтаиб бўлмайди.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- 1.Г; 2.Т; 3.Т; 4.Н; 5.Н; 6.Т; 7.Н; 8.Н; 9.Н; 10.Т; 11.Т; 12.Н; 13.Т; 14.Т.

МАСАЛА

- 1. а) $170 + 448 = 618$ млрд.долл.
- б) $618 + 300 + 1630 = 2548$ млрд.долл.
- в) $2548 + 645 = 3193$ млрд.долл.
- 2. а) $2000 : 4 = 500$ млрд.долл.
- б) 12.8-жадвалга қаранг.
- в) 10%
- г) 8%; 14%.
- д) 20 млрд.долларга кўнади; 30 млрд.долларга қаманди; 3 %.

12.8-жадвал

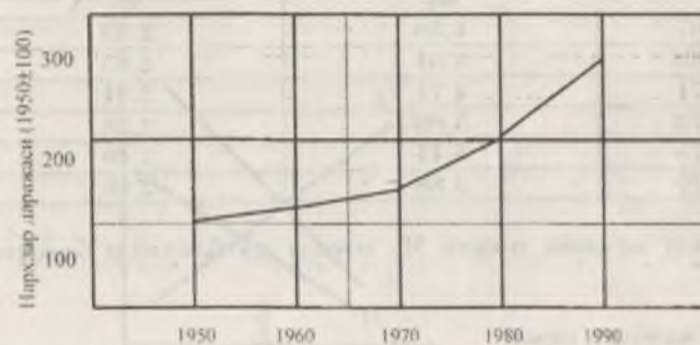
Фонд ставкаси (%)	Пулга талаб ҳажми (млрд.долл.)	
	Аштилар томонидан	Умумий
16	20	520
14	40	540
12	60	560

10	80	580
8	100	600
6	120	620
4	140	640

- 3. а) а.
- б) в.
- в) г (наrx пасайганда ЯММнинг номинал ҳажми қамалди).
- г) б.

4. Ҳама талаб эгри чизиги ўнга сурилади; ҳама талаб эгри чизиги чапга сурилади.

5. а) 12.3-расмга қаранг.

12.3-расм. Нархлар даражасининг ўзгариши

- б) 33,3%; 50%.
- 6. а) Пулга талаб эгри чизиги.
- б) 10%.
- в) Йўқ. Пулга талаб эгри чизиги юқорига ва ўнга сурилади.
- 7. 12.9-жадвалга қаранг.

12.9-жадвал

Йил	Нархлар даражаси (1989=100)	Ўзг. таълифи (1989=100)
1989	100	100
1990	100	101
1991	100	102
1992	100	103

8. 12.10-жадвалга қаранг.

12.10-жадвал

Йил	Ўзг. айланмиш таълифи: M_1 ва M_2 асосида ҳисобланган	
	M_1	M_2
1967	4,36	2,33
1969	4,61	2,43
1971	4,71	2,34
1973	5,02	2,38
1975	5,41	2,40
1977	5,88	2,46

Ўзг. айланмиш таълифи M_2 асосида ҳисобланганда барқарор бўлди.

9. 12.11-жадвалга қаранг.

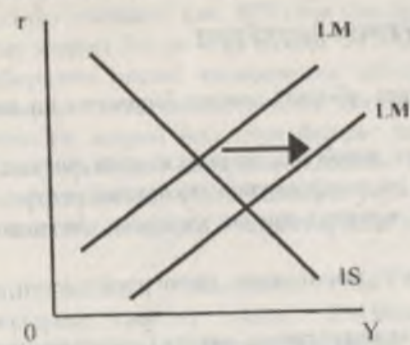
12.11-жадвал

Фонд ставкаси (%)	Облигациялар нархи (доллар)	Фонд ставкаси (%)	Облигациялар нархи (доллар)
1	10000	5	2000
2	5000	10	1000
4	2500	12,5	800

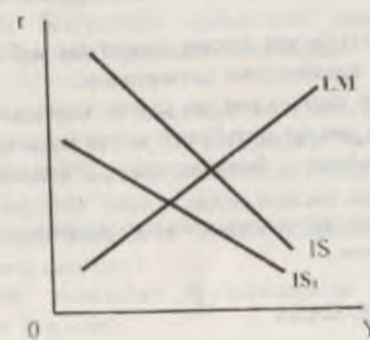
ТЕСТ

1. в; 2. в; 3. д; 4. а; 5. а; 6. д; 7. г; 8. г; 9. б; 10. д; 11. в; 12. в; 13. б; 14. б; 15. в; 16. а; 17. а; 18. б; 19. в; 20. б; 21. в; 22. в.

1-тестга чизма жавоб

2-тестга чизма жавоб

13 БОВ. ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ ВА СОЛИҚ СИЁСАТИ

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Молия тизими 2 бўғиндан иборат: давлат бюджет ва маҳаллий бюджет.
2. Давлат бюджетни жамият миқёсида марказланган ва давлат иш-тироғида ҳосил бўлувчи ва сарфланувчи маънавий ресурслар.
3. Амалдорлар бюджетнинг даромад қисми хароқат қисмидан қатъи бўлади.
4. Кичик ҳажмдаги бюджет тақчиллиги иқтисодиёт учун хавфли эмасдир.
5. Бюджет маблағларини нимага (қайси соҳага) сарфлашни бюджет тақчиллиги хатарли ёки хатарли эмаслигини аниқлаштирилади.
6. Маҳаллий бюджет давлат бюджетининг бир қисмидир.
7. Қўшимча маҳаллий бюджетга давлат томонидан дотация қилинади.
8. Дотация-қайтармалик шартли билан давлат ажратган маблағ.
9. Субсидия-аниқ мақсад учун ажратилган дотациядир.
10. Солиқ миллий даромаднинг тақсимланган ва қайта тақсимланган жараёнида унинг бир қисmini давлат ихтиёрига олини шаклидир.
11. Солиқлар 2 та назоратли базарадлар: физикаль ва раббатлаштирилган.
12. Эмиссия давлат томонидан қўшимча қозғол туллари чиқариши ва қўшимча кредит уюштирилиши.

МАСАЛА

1. Қўшимча маълумотлар мавжуд:

Даромад (Y)	5000
Истеъмол (C)	3200
Инвестициялар (I)	900
Давлат хароқатлари (G)	1000
Солиқлар (T)	900

Давлат бюджетининг камомати тоғини.

2. Ўтган йилда компания баланси фойдасидан 50% лик солиқ тўлади; унда қолган соф фойда аниқ қилинган сармоянинг 15% ташкил эт-

ди. Жорий йилда баланси даромади 1/3 га қисқарди, шу сабабдан даромад солиғи ставкаси ҳам 40% гача камайди.

Агар жорий йилда соф фойда 14% дан кам бўлса, унда компания раҳбарияти ишлаб чиқаришни қисқартиришни, янги капитал қўйилмавларни тўхтатишни, штатни қисқартиришни режалаштирилади.

Ўтган ва жорий йил учун баланси даромадини ҳисобланг, ўтган йилдаги соф фойдани аниқланг. Сизнинг фикрингизча, компания ўз хўжалик фаолиятини тўхтамаслиги учун молия вазирлиги даромад солиғи ставкасини қанчага пасайтиришни зарур?

3. Янги миллий маҳсулот тўла бандлик шартларида 20 млрд. долларни ташкил этади. ЯММнинг ҳақиқий ҳажми 16 млрд. долларга тенг. Солиқлар ЯММнинг 10% ини ташкил қилади. Товар ва хизматларга давлат хароқатлари 1,8 млрд. долларга тенг.

а) Давлат бюджетни тақчил бўладими ёки ортиқчами? Унинг миқдорини аниқланг.

б) Тўла бандликка эришилган шартларида давлат бюджетининг қолдини қандай ўзгаришини аниқланг.

4. Хукумат чет эл банкларида 1 млрд. доллар миқдорига йиллик 8% ставкада қарз олди. Бу маблағлар мамлакат янги миллий маҳсулотини кейинги йиллар мобайнида йилга 300 млн. долларга оширишга имкон берувчи лойиҳаларни амалга оширишга инвестицияланади.

а) бу қарз мамлакат давлат қарзининг оширишга олиб келадими, агар ошса қанчага?

б) ушбу мамлакат фуқароларига юқланаётган соф маънавий оғирлик ўчадими.

5. Хукумат 1 йил муддатта 4% ставка бўйича 10000 доллар миқдорига қарз олди.

а) йил охирига келиб хукумат қарзининг қандай миқдорини тўлаши лозим?

б) агар йиллик инфляция суръати 3% ни ташкил қилса, қарзининг бу миқдори номинал миқдорга тенг бўладими?

в) инфляция бўлмаган шартларида қарз ва фонд миқдори қандай бўлади?

г) агар йиллик инфляция суръати 3% ни ташкил қилса, инфляцияни ҳисобга олиб ўзгаририлган қарз ва фонднинг миқдори қандай бўлади?

д) агар инфляция йилга 3% ни ташкил қилса, инфляцияни ҳисобга олмай ҳисобланган қарз ва фонд миқдори қандай бўлади?

6. 13.1-жадвалда турли фонд ставкаларида инвестицияларга бўлган талабнинг миқдори ҳақидаги маълумотлар келтирилган. Истеъмолга метрири мойиллик 0,8 га тенг.

13.1-жадвал.

Фонд ставкаси (%)	Режалантирилган соф инвестициялар (долл.)
8	115
7	140
6	165
5	190
4	215

а) агар товар ва хизматларнинг давлат хариди ҳажми 20 долларга ошса, реал соф миллий маҳсулотнинг мувоzanатли ҳажми қандай ўзгаради?

б) агар ҳукумат бу маблағни солиқлар миқдорини 20 долларга ошириш ҳисобига олган бўлса, реал соф миллий маҳсулотнинг мувоzanатли ҳажми қандай ўзгаради?

в) агар ҳукумат нўл босқирда 20 доллар олинган натижада фонд ставкаси 5% дан 6% гача кўтарилса, режалантирилган соф инвестициялар ҳажми қандай ўзгаради? Соф миллий маҳсулот мувоzanатли реал ҳажмининг ўзгаришида инфляциядан давлат харajatлари кўпайишининг соф самарасини аниқланг.

7. 13.2-жадвалга қаранг.

13.2-жадвал.

ИММ	Солиқ тушумлари миқдори	Давлат харajatлари
800	200	260
900	230	260
1000	260	260
1100	300	260

а) тўла бандлик шароитида эришилган ИММ миқдори 900 млрд. долларга тенг бўлганда бюджет қолдинининг миқдори ва ҳукумати қандай бўлади? 1100 млрд. долларга тенг бўлгандачи?

б) тўла бандлик шароитида тахминий инвестициялар ва жамғармалар ўртасидаги инсбат қандай? (бунда соф экспорт нолга тенг).

ТЕСТ

1. Субсидия - бу:

- а) иқтисодиётга бюджет орқали таъсир этти воситаларидан бири бўлиб, қайтариб бермаслик шарти билан маблағ ажратилди;
- б) мақсадли дотация бўлиб, у маҳаллий бюджетларга давлат бюджетидан ажратилади. Уни мўлжалланган мақсад учун сарфлаш мажбурий ва буни давлат назорат қилади;
- в) умумий дотация бўлиб, уни шиллатини маҳаллий ҳокимият ихтиёрида бўлиб, марказ унга аришинмайди;
- г) нотўғри жавоб йўқ;

2. Бюджет тақчиллиги қайси ҳолларда ҳосил бўлади?

- а) солиқ чиқарин барқарорланганда;
- б) иқтисодий дастурга кўлланган харajatлардан кимрок сарфланса;
- в) мудofага харajat метририда бўлса;
- г) кўпайган иқтисодиёт ривож тошиб кетса;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

3. Бюджет тақчиллигини қонлаш учун давлат нималардан фойдаланади:

- а) марказий банк кредитларидан фойдаланади;
- б) маҳаллий бюджет даромадидан фойдаланади;
- в) корхона бюджет даромадидан фойдаланади;
- г) субвенциядан фойдаланади;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

4. Давлатнинг солиқ-бюджет сиёсати:

- а) монетар сиёсат деб юритилади;
- б) фискал сиёсат деб юритилади;
- в) антиинфляция сиёсат деб юритилади;
- г) антиинфляция сиёсат деб юритилади;
- д) нотўғри жавоб йўқ;

5. Ривожланган давлатларнинг бюджетининг тўртта энг асосий манбаларини ажратиб кўрсатинг:

- а) давлат мулкидан туниган даромдлар;

- б) мероста солинадиган солиқ;
- в) капитал бозоридан жалб этилган маблағлардан келадиган соф тушумлар;
- г) қўшилган қиймат солиғи;
- д) боғхона боғлар;
- е) мулк солиғи;
- ж) ижтимоий бадаллар;
- з) қимматбахо қоғозлар билан амалга ошириладиган операциялардан солиқ;
- и) компанияларнинг даромад солиғи;
- к) шахсий даромад солиғи;
- л) в), ж), г) ва и) жавоблар тўғри;
- м) г), д) ва б) жавоблар тўғри.

6. Қуйида келтирилганлардан давлат бюджети харажатларидан учта энг асосий манбаларни аниқлаш:

- а) маъмурий бошқарув харажатлари;
- б) давлат қаралари бўйича тўловлари;
- в) ҳоғинаий давлатларга ёрдам ва заёмлар;
- г) ижтимоий хизматларга харажатлар: пенсия, пафкалар, таълим ва соғлиқни сақлаш;
- д) муҳофиз;
- е) ҳўжалик харажатлари;
- ж) аетроф-муҳитни ҳимоя қилиш ва яхшилашга кетадиган харажатлар;
- з) а), в) ва е) жавоблар тўғри;
- и) д), е) ва ж) жавоблар тўғри.

7. Мамлакат иқтисодиётида солиқларнинг қуйидаги функциялари мавжуд:

- а) фиискал;
- б) ижтимоий;
- в) тартибга солувчи (иқтисодиётнинг давлат томонидан тартибга солинishi);
- г) ҳамма жавоб тўғри – чунки булар солиқнинг уч асосий функцияларидир.

8. Ер солиғининг оширилиши қуйидаги оқибатларнинг қайси бирларига олиб келади:

- а) қиллоқ ҳўжалигида бандинкин қисқарishiга;
- б) фермерларнинг даромадиниңиң камайishiга;

- в) уй-жой нархининг оширишига;
- г) ердан унумли фўйдаланишига;
- д) миллий қиллоқ ҳўжалиги маҳсулотларининг нархи импорт маҳсулотлар нархи билан тенглашишига;
- е) саноат, савдо, хизмат кўрсатиш соҳаларида янги объекларнинг қурилиши қисқарishiга;
- ж) г), д) ва б) жавоблар тўғри;
- з) г), в) ва а) жавоблар тўғри.

9. Қуйида санаб ўтилган солиқларнинг қайси бирлари пировард истеъмолчига ўтказилиши мумкин:

- а) акцизлар;
- б) мерос ва соғнага солиқ;
- в) компанияларнинг даромад солиғи;
- г) қўшилган қиймат солиғи;
- д) шахсий даромад солиғи;
- е) ижтимоий бадаллар;
- ж) г), е) ва д) жавоблар тўғри;
- з) а) ва г) жавоблар тўғри.

ЖАВОБЛАР:

Тўғри / нотўғри

1.Н; 2.Т; 3.Н; 4.Т; 5.Т; 6.Т; 7.Т; 8.Т; 9.Н; 10.Т; 11.Н; 12.Т.

МАСАЛА

1. Давлат бюджетининг камомиди = 100.

2. Агар балане фўйдасидан 50% лик солиқ тўланган бўлса ва балане қилинган сармоланиңиң 15% ҳажмида соф даромад қолган бўлса, унда балане фўйдаси капиталниңиң 30% ҳажмига тенг. Иккинчи йилда балане фўйдаси 13%га қисқарди, яъни капиталниңиң 30% ҳажмига тенг бўлди; унга 40% солиқ солиқди ва соф фўйда 12%га тенг бўлди.

Ҳақиқий балане фўйдаси даромадда соф фўйда 14%дан кам бўлмаслиги учун даромад солиғи ставкаси 30%дан ошмаслиги зарур. Балане фўйдаси 20% ва солиқ ставкаси 30% бўлган тақдирда соф фўйда 14%га тенг бўлади.

3. а) Давлат бюджети тақчиллиги 0,2 млрд.долларни ташкил этади.
б) Давлат бюджети ортиқчаллиги 0,2 млрд.долларни ташкил этади.

4. а) Давлат қарзи 1 млрд.долларга ортади.
б) Ўй: Миллий маҳсулот ўсишининг фони миқдоридан ҳар йиллик ортиқчилиги 220 млрд.долларни ташкил этади. 5 йил давомида тўпланган маблаг қарзини тўлашга етарли бўлади.

5. а) 10 000 доллар
б) йўқ
в) қарз миқдори – 10 000 доллар, фонд ҳажми – 400 доллар.
г) қарз миқдори – 10 300 доллар, фонд ҳажми – 412 доллар.
д) қарз миқдори – 10 000 доллар, фонд ҳажми – 712 доллар.

6. а) 100 долларга ошади.
б) 20 долларга ошади.
в) 25 долларга камайди; 125 долларга камайди; 25 долларга камайди.

7. а) тақчиллик 30 млрд.доллар; ортиқчаллик 40 млрд.долларга тенг.
б) инвестициялар исомармалардан 40 млрд.долларга ортиқ бўлиши керак.

ТЕСТ

1. в; 2. г; 3. а; 4. б; 5. д; 6. и; 7. г; 8. ж; 9. а.

14 БОБ. ХАЛҚАРО САВДО НАЗАРИЯЛАРИ

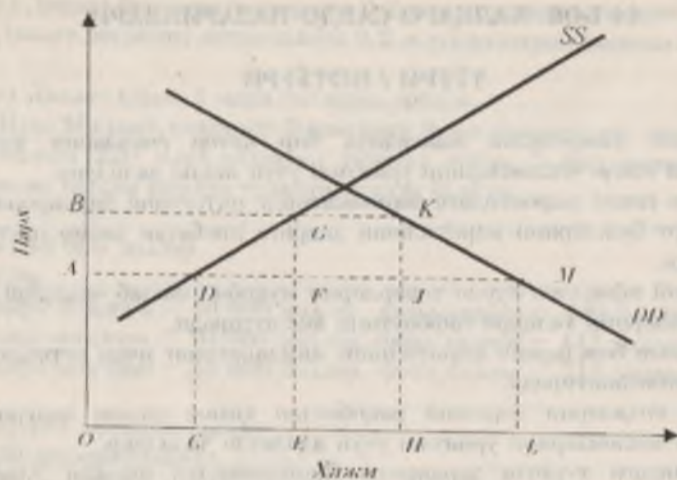
ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. Миллий хавфсизлик мақсадида бир қатор соҳаларни химоя қилиш савдо чекловларини ўриштириш учун яққол далилдир.
2. Эркин савдо шароитидаги мамлакатнинг иқтисодий барқарорлиги импорт божларини киритишнинг даврига нисбатан доимо настрок бўлади.
3. Ишонч арқалилик турли товарларни муқобил ишлаб чиқариш харажатларини халқаро тафовутини аке эътиради.
4. Божхона божларини киритишнинг мамлакатнинг ички истеъмол-ни рағбатлантиради.
5. Янги соҳаларни хоризжий рақобатдан химоя қилиш зарурлиги савдо чекловларини ўриштириш учун адолатли далилдир.
6. Россиядаги турмуш даражаси, Данияникидан фарқли ўлароқ, таниқ савдога кўпроқ даражада боғлиқдир.
7. Товар ва хизматлар импорти ички нархларнинг ўсишига олиб келади ва инфляцияга сабаб бўлади.
8. Импорт мамлакатда исом талабини ортишига олиб келади.
9. Савдо шарти – бу экспорт нархларининг импорт нархларига бўлган нисбати.
10. Импорт божларини киритишдан асосий мақсад – миллий тармоқларни ва иш ўринларини хоризжий рақобатдан химоя қилиш учун импортни қисқартириндир.
11. Ресурслар билан таъминланиш ва ишон, ҳамда моддий ресурслар турларининг нисбати ва ҳажмидаги халқаро фарқлар – ихти-соеланиш ва савдо учун муҳим асосдир.
12. Чет эл товарлари импортини чеклаш нуқтан-назарида импорт квоталари импорт божларига қараганда яхши натижа беради.
13. ГАТТ – «умумий бозор»га кирувчи, Европа мамлакатларини бириктирувчи халқаро ташкилот.
14. Импортни чеклаш мамлакатда самарасиз тармоқларни еклианишига сабаб бўлади ва самарасиз ишлаб чиқаришнинг ўсишига тўқтилиш килади.

МАСАЛА

1. 14.1 расм X мамлакат кийим бозоридagi ички талаб (DD) ва ички тақлифин (SS) аке эътиради. ОА-ишхон бозоридagi кийим нар-хи.

14.1 рasm. Импорт квотасини ўригатишни.

- агар савдо чекловлари бўлмаса, мамлакатнинг кийим импорти қандай бўларди?
- Давлат кийим импортига чеклаш мақсадда FJ даражасида импорт квотасини ўригати.
- б) импорт квотасини киритилгандан кейин ички бозорда кийим нархи қандай бўлади?
- в) ички ишлаб чиқариш ва кийим сотиб олингани қай тарзда ўзгаради?
- г) FGKJ тўғри тўрт бурчаси майdonи нимани кўрсатади?
- д) импорт квотасини ўригатишдан кейин жамиятнинг соф буюқотинлари қандай.

2. АҚШда транзисторли радиолар талаб ва таклиф динамикаси қуйидагича:

Нархи (долл.)	талаб ҳажми (млн. дона)	таклиф ҳажми (млн. дона)
5	5	2
10	4	3
15	3	4
20	2	5

Японияда транзисторли радиолар талаб ва таклиф динамикаси қуйидагича:

Нархи (долл.)	талаб ҳажми (млн. дона)	таклиф ҳажми (млн. дона)
5	2,5	1
10	2,0	3
15	1,5	5
20	1,0	7

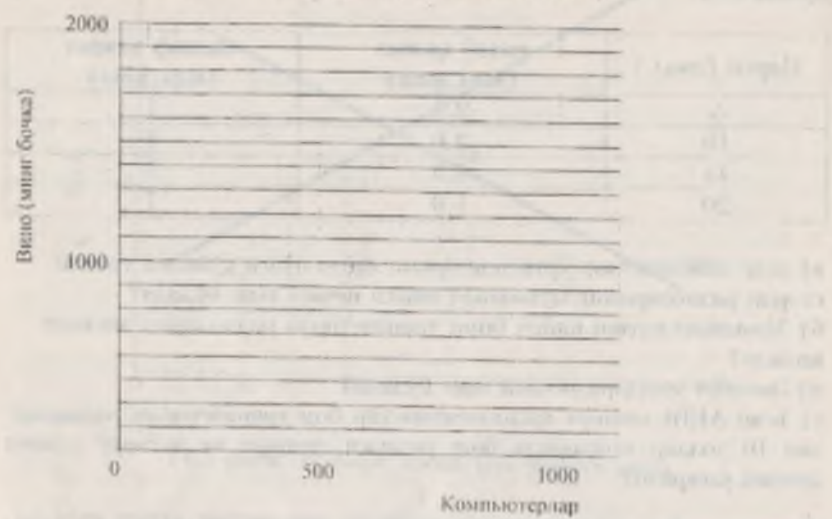
- а) агар мамлакатлар ўртасида эркин савдо йўлига қўйилса транзисторли радиоларнинг мувозанат нархи нечага тенг бўлади?
- б) Мамлакатлардан қайси бири транзисторли радиоларни экспорт қилади?
- в) Экспорт миқдори нечага тенг бўлади?
- г) агар АҚШ импорт қилмаётган ҳар бир транзисторли радиолардан 10 доллар миқдорида бож ундиrsa, импорт ва экспорт ҳажми қандай ўзгаради?

3. Фараз қилайлик, АҚШ бир бирлик ресурстан фойдаланиб, 3 дона компьютер ёки 3000 бочка вино ишлаб чиқариши мумкин; Франция ҳам бир бирлик ресурстан фойдаланиб, 1 дона компьютер ёки 5000 бочка вино ишлаб чиқариши мумкин.

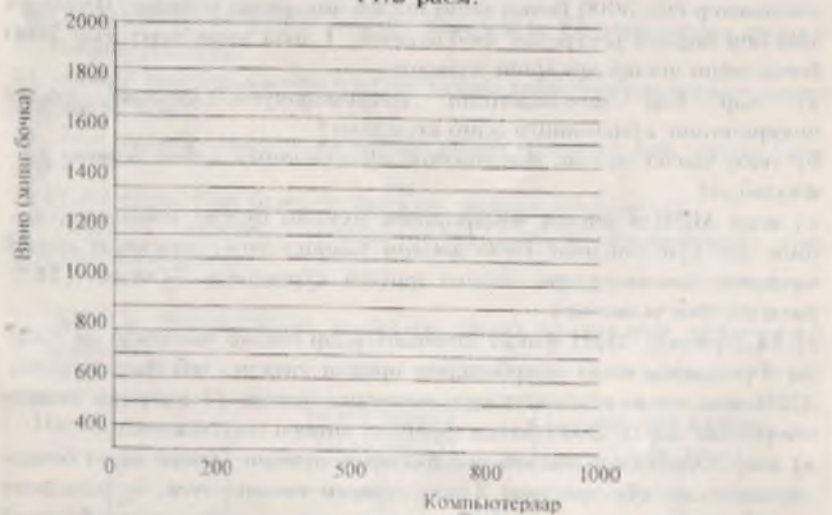
- а) ҳар бир мамлакатнинг ихтиёслануви умумий ишлаб чиқаришнинг деънайсига олиб келадими?
- б) ушбу мисол мутлақ ёки нисбий афзаллигани қайси бирини тасвирлайди?
- в) агар АҚШда ишлаб чиқаришни мумкин бўлган компьютерларнинг энг кўп миқдори 1000 донани ташкил этса, мамлакат ишлаб чиқариш имкониятлари қизғин қандай кўринишда бўлади? (14.2-рasmдан фойдаланинг)
- г) 14.2-рasmда АҚШ фақат компьютерлар ишлаб чиқаради ва уларни Францияга вино айирбўшлан орқали сотади, деб фараз қилиб, АҚШнинг савдо имкониятлари қизғини қизғин (1 америка компьютерининг нархи 2000 бочка француз виноси нархига тенг).
- д) агар Францияда ишлаб чиқаришни мумкин бўлган вино бочкаларининг энг кўп миқдори 2 млн. донани ташкил этса, бу мамлакат ишлаб чиқариш имкониятлари қизғин қандай кўринишда бўлади? (14.3-рasmдан фойдаланинг)
- е) 14.3-рasmда Франция савдо имкониятлари қизғини қизғин. Буни Франция фақат вино ишлаб чиқаради ва уни АҚШга компьютер-

га айирбошланади сотади, деб фараз қилдинг (1 Америка компьютерининг нархи 2000 бочка француз виносига тенг)

14.2-расм.

14.3-расм.

4. Биринчи муаммага қайтинг. Фараз қилайлик, компьютерининг нархи ўсаяпти. Энди унинг нархи 4000 бочка винога тенг. Бошқача қилиб айтганда, энди битта Америка компьютери 4000 бочка француз виносига айирбошланади.

- а) 14.2- ва 14.3-расмларда мос ҳолда АҚШ ва Франция савдо имкониятларининг янги чизиқларини чизинг.
- б) олинган натижалар АҚШ даги истеъмол даражаси эгизлигида аввалга нисбатан наёт бўлиши мумкинлигини кўрсатадими? Аввалга қараганда юқори бўлишини-чи? Ўз жавобингизни тушутиринг.
- в) олинган натижалар Франциядаги истеъмол даражаси эгизлигида аввалга нисбатан наёт бўлиши мумкинлигини кўрсатадими? Аввалга нисбатан юқори бўлишини-чи? Ўз жавобингизни тушутиринг.

5. А ва Б мамлакатлар ўртасида етисен муаммолар туфайли ўшаро савдо бўлмаган. Ниҳоят, етисен шартлар баргараф этилди ва мамлакатлар ўшаро савдони бошлади.

А мамлакатда синаретлар нисбатан арзон, ёғ эса нисбатан қиммат. Б мамлакатда ёғ нисбатан арзон, синаретлар эса нисбатан қиммат.

Демак, агар А ва Б мамлакатлар ўртасида эркин савдо тартиби ўрнатилса, унда:

- а) А мамлакат ишлаб чиқарилаётган синаретларга талаб кўнайдими ёки камаядими? А мамлакатда синаретлар нархи ўсаядими ёки тушаядими?
- б) Б мамлакат ишлаб чиқарилаётган синаретларга талаб кўнайдими ёки камаядими? Б мамлакатда синаретлар нархи ўсаядими ёки тушаядими?
- в) А мамлакатда ишлаб чиқарилаётган ёғга талаб кўнайдими ёки камаядими? А мамлакатда ёғ нархи ўсаядими ёки тушаядими?
- г) Б мамлакатда ишлаб чиқарилаётган ёғга талаб кўнайдими ёки камаядими? Б мамлакатда ёғ нархи ўсаядими ёки тушаядими?
- д) А мамлакатда синаретлар ишлаб чиқариш учун фойдаланилган ресурсларга талаб кўнайдими ёки камаядими? Б мамлакатда ёғ ишлаб чиқариш учун фойдаланилган ресурсларга талаб кўнайдими ёки камаядими?
- е) Б мамлакатда синаретлар ишлаб чиқариш учун фойдаланилган ресурсларга талаб кўнайдими ёки камаядими? А мамлакатда ёғ ишлаб чиқариш учун фойдаланилган ресурсларга талаб кўнайдими ёки камаядими?

6. G ва H мамлакатларида фақат озиқ-овқат маҳсулотлари ва кийим-кечак ишлаб чиқарилади. Қуйида бу икки мамлакатнинг ишлаб чиқариш имкониятлари келтирилган (ишлаб чиқариш бирликларида ўлчанади).

G мамлакат			H мамлакат		
Имконият	Озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш	Кийим-кечак ишлаб чиқариш	Имконият	Озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш	Кийим-кечак ишлаб чиқариш
A	0	32	A	0	24
B	5	24	B	4	18
B	10	16	B	8	12
Г	15	8	Г	12	6
Д	20	0	Д	10	0

- а) G мамлакатдаги озиқ-овқат маҳсулотларида ифодаланган кийим-кечакнинг муқобил қиймати қандай?
 б) H мамлакатдаги озиқ-овқат маҳсулотларида ифодаланган кийим-кечакнинг муқобил қиймати қандай?
 в) агар G ва H мамлакатлари ўртасида эркин савдо босқинча, унда қайси мамлакат озиқ-овқат маҳсулотларини экспорт қилади? Қайси мамлакат кийим-кечакни экспорт қилади?
 г) икки мамлакат ўртасида «савдо шартлари» қандай шартларда бўлади?

7. Фараз қилайлик, икки мамлакат, A ва B, иккита товарни-велосипедлар ва теннис ракеткаларини ишлаб чиқаради, иккала мамлакат ҳам умумий валютни қўлайди. 14.1-жадвалда A ва B мамлакатларида иккита маҳсулотни ишлаб чиқаришга меҳнат сарфлари кўрсатилган.

14.1-жадвал

	Меҳнат сарфи (бир бирлик ишлаб чиқаришга соатларда)	
	A мамлакат	B мамлакат
Велосипедлар	60	120
Ракеткалар	30	40

- а) қайси мамлакат иккала товарни ишлаб чиқаришда мушак афзалликка эга?

- б) ҳар бир мамлакат учун ракеткаларда ифодаланган велосипедларни ишлаб чиқаришнинг муқобил харажатларини ва велосипедларда ифодаланган ракеткаларни ишлаб чиқаришнинг муқобил харажатларини ҳисобланг.

- в) қайси мамлакат велосипедлар ишлаб чиқаришда ишбий афзалликка эга.

Фараз қилайлик, халқаро савдо йўқ. Ҳар бир мамлакат ҳафтаёна 40 соат банд бўлган 300 ишловчига эга. Дастлаб ҳар бир мамлакатда ишловчиларнинг ярми велосипедлар ишлаб чиқаришда, бошқа ярми эса теннис ракеткалари ишлаб чиқаришда бандир.

- г) ҳар бир мамлакатдаги велосипедлар ва ракеткалар ишлаб чиқариш ҳажмларини ҳисобланг ва 14.2-жадвални тўлдиринг.

14.2-жадвал

	Ишлаб чиқариш ҳажми (ҳафтаёна бирлик)		
	A мамлакат	B мамлакат	Умумий
Велосипедлар			
Ракеткалар			

Энди фараз қилайлик, халқаро савдо босқинча. Мамлакатлар ихтисослашуви қуйидагича амалга оширилади: теннис ракеткалари ишлаб чиқаришда ишбий афзалликка эга мамлакат фақат ракеткаларни чиқаради; бошқа мамлакат савдо йўқлигида манкуд бўлган ишлаб чиқариш умумий ҳажми даражасида велосипедлар ишлаб чиқаради, қолган меҳнат ресурсларини ракеткалар чиқаришга йўналтиради.

- д) ҳар бир мамлакатдаги велосипедлар ва ракеткалар ишлаб чиқариш ҳажминини ҳисобланг, 14.3-жадвални тўлдиринг ва иккала мамлакат халқаро савдодан қандай фойдага эга бўлиши мумкинлигини кўрсатинг.

- е) алоҳида графикда ҳар бир мамлакат учун ишлаб чиқариш имкониятлари чизиқларини чизинг.

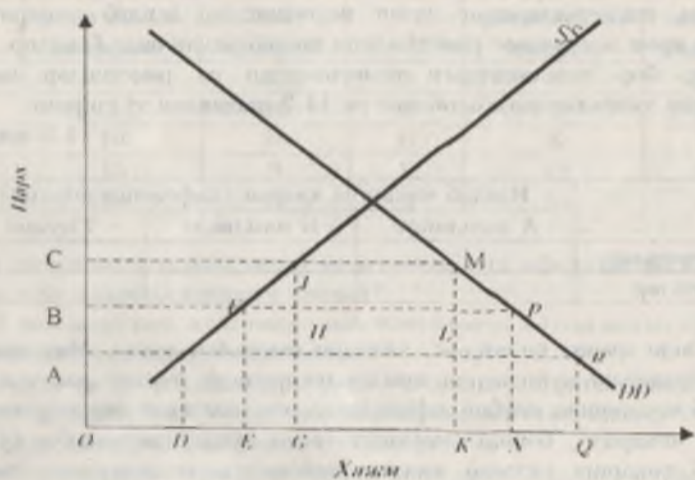
14.3-жадвал

	Ишлаб чиқариш ҳажми (ҳафтаёна бирлик)		
	A мамлакат	B мамлакат	Умумий
Велосипедлар			
Ракеткалар			

ж) ишлаб чиқарини имкониятларининг ушбу график тасвири асосда халқаро айирбошладан олинadиган имкониятни фойда ҳақида ҳу- лоса чиқарини мумкинми? Ўз жавобингизни асосланг.

8. 14.5-расмда X мамлакатда магнитафюн бозоридagi ички талаб (DD) ва ички таъриф (SS) аке эътирилган. Магнитафюннинг жаҳон бозоридagi нархи OB кесмага тенг.

14.5 расм. Тариф бозорининг кэритилишини.

- а) Эркин савдо шароитида магнитафюннинг ички нархини ва импорт ҳажминини аниқланг. Тахмин қиламанки, импорт қилинаётган ҳар бир магнитафюн учун давлат бож киритди, у ВС кесмага тенг.
- б) Бож киритилгандан кейин магнитафюннинг ички нархини ва импорт ҳажминини аниқланг.
- в) Магнитафюнларин ички ишлаб чиқарини ҳажми қандай ўзгаради?
- г) Импорт божни киритилгандан кейин магнитафюнларин сотиб олинди харидорларининг қўшимча харажатларини графикда аке эътирилган шакл майдонини аниқланг.
- д) Қўшимча харажатларининг қайси миқдори давлат бюджетига бож киритилгандан келган даромад тариқасида тунади ва қайси миқдори маҳаллий ишлаб чиқарувчиларининг қўшимча рентаен бўла олади?

е) Импорт божни киритилгандан сўнг жамиятнинг соф йўқотинилари қандай.

ТЕСТ

1. A мамлакат 1 бирлик ресурс ишлаб 1 тонна буғдой етиштиради ёки 4 тонна кўмир қазиб олади. B мамлакат 1 бирлик ресурс ишлаб 2 тонна буғдой етиштиради ёки 5 тонна кўмир қазиб олади.
  - а) A мамлакат буғдой экспорт қилади, кўмирин импорт қилади;
  - б) B мамлакат буғдой экспорт қилади, кўмир импорт қилади;
  - в) A мамлакат буғдойини экспорт ҳам импорт ҳам қиламайди;
  - г) B мамлакат кўмирин экспорт ҳам импорт ҳам қиламайди;
  - д) ҳамма жавоблар нотўри.

2. Агар Франция Англияга вино, Англия Францияга тўқимачилик молларини экспорт қилса, вино нархларини тўқимачилик нархларига нисбатан ўзини қуйидагини аниқлатади.
  - а) Франция учун савдо-сотиқ шартларини яхшиланганини;
  - б) Франциянинг савдо имкониятлар чегарининг бурчак қийинининг ўзгаришини;
  - в) Англиянинг савдо имкониятлар чегарининг бурчак қийинининг ўзгаришини;
  - г) ҳамма жавоблар нотўри;
  - д) а ва б жавоблар тўри.

3. Импорт божни ва квотаси ўртасида фарқ шундан иборатки, фақат бож:
  - а) Халқаро савдонинг камайишига олиб келади;
  - б) Нархларининг ўзини олиб келади;
  - в) Давлат бюджетига даромад келтиради;
  - г) Мамакатдаги турмуш даражасини пасайтиради;
  - д) ҳамма жавоблар нотўри.

4. Нисбий афзаллик принципини биринчи бўлиб ким ишотлаган:
  - а) Томас Мальтус;
  - б) Адам Смит;
  - в) Пол Самуэльсон;
  - г) Давид Рикардо;
  - д) Альфред Маршал;

5. Протекционизм тарафдорлари бож, квота ва бошқа савдо чекловлари қуйидаги учун керак, деб таъкидлайдилар:

- Янги ён соҳаларни ҳорижий рақобатдан ҳимоя қилини;
- Ички баъдливани ошириши;
- Деминингги олдини олини;
- Мамлакат ҳавфсизлигини таъминлаши;
- Ҳамма жавоблар тўғри.

6. А ва Б мамлакатлар қуйидаги X ва Y товарларни ишлаб чиқармоқда (бирликда):

	X товар	Y товар
А мамлакат	12	16
Б мамлакат	8	8

Агар ҳар бир мамлакат нисбий афзаллик принципи асосида ихтисослашса, унда айирбоқлов коэффициенти (савдо шартлари) қуйидагича бўлади:

- 1 бирлик X - $1\frac{1}{3}$ бирлик Y учун
- 1 бирлик X - 2 бирлик Y учун
- 1 бирлик X - 1 бирлик Y учун
- 1 дан $\frac{1}{3}$ бирликгача X - 1 бирлик Y учун
- $\frac{1}{2}$ дан $\frac{3}{4}$ бирликгача X - 1 бирлик Y учун

7. Савдо чекловларининг қайси бир шакли эркин савдо учун катта тўсиқ бўла олмайд:

- Импорт божи
- Экспортнинг ихтиёрий чекловлари
- Импорт квотаси
- Импорт ва экспортга лицензия
- Ҳамма жавоблар нотўғри

8. 8-13 бўлаган тестларни кетма-кетликда ечиш керак.

Қуйида келтирилган жадвалда вино ва мовут ишлаб чиқариш ҳажмларини 2 мамлакатдаги кўрсаткичи келтирилган (фақат битта ресурс - меҳнат ҳисобга олинган).

1 соатда ишлаб чиқариши	А мамлакат	Б мамлакат
-------------------------	------------	------------

Мовут (метр)	5	15
Вино (литр)	10	20

Икки мамлакатни таққослаб ва улар ўртасидаги савдо имкониятларини таҳлил этиб, А мамлакат қуйидаги имкониятга эга деб таъкидлаш ўринли бўлади:

- мовут ишлаб чиқаришида абсолют устуликка;
- вино ишлаб чиқаришида абсолют устуликка;
- мовут ишлаб чиқаришида нисбий устуликка;
- вино ишлаб чиқаришида нисбий устуликка;
- ҳеч қайси товар ишлаб чиқариши бўйича нисбий устуликка эга эмас.

9. Аввал икки мамлакат ўртасида ўзаро савдо бўлмаган. А - мамлакат валютаси - а, Б мамлакат валютаси - б. А ва Б мамлакатларда мовутнинг нархи мос равишда 20 а ва 60 б ни ташкил этади. Агар ҳар бир мамлакат мустақил равишда вино ва мовутни ишлаб чиқарса, унда винонинг нархи мос равишда қуйидагича тенг бўлади. а) 5а, 20б, б) 40а, 45б, в) 10а, 80б, г) 10а, 60б, д) 40а, 80б

10. Агар икки мамлакат ўртасида ўзаро савдо-сотиқ йўлига қўйилса, унда Б мамлакат қуйидагини амалга оширади деб тахмин қилиш мумкин:

- вино импорт қилади.
- вино экспорт қилади.
- вино ва мовут импорт қилади.
- вино ва мовут экспорт қилади.
- ҳеч нарса ни экспорт ҳам, импорт ҳам қилмайди.

11. Савдо жараёnlари бошланишидан аввал ҳар бир мамлакат учун ўз нарх муносабатлари мавжуд бўлиб, у ички ишлаб чиқариш харажатларини аке эттирган. Агар А ва Б мамлакатлар ўртасида ўзаро савдо ривожланса, вино нархининг мовут нархиға бўлган нисбати:

- А мамлакатда ўсади, Б да пасаяди;
- А мамлакатда пасаяди, Б мамлакатда ўсади;
- иккаси мамлакатда ўсади;
- иккаси мамлакатда пасаяди;
- ҳеч қайси мамлакатда ўлгармайди.

12. Агар икки мамлакат ўртасида барқарор савдо алоқалари ўри-
тилган бўлса, мовут нархнинг вино нархига нисбати тахминан
қуйидагича бўлади:

- а) иккала мамлакатда - 1,2;
- б) А мамлакатда - 1,8, Б мамлакатда - 1,5;
- в) икки мамлакатда - 1,6;
- г) А мамлакатда - 2,1, Б мамлакатда - 1,3;
- д) иккала мамлакатда - 2,3.

13. Мовутнинг қундалик экспорти 500 м. ташкил этади, 12-тестда
аниқланган нарх нисбатини ҳисобга олган ҳолда, қундалик вино
экспорти қуйидагига тенг:

- а) А мамлакатдан 600 литр;
- б) Б мамлакатдан 600 литр;
- в) А мамлакатдан 800 литр;
- г) Б мамлакатдан 800 литр;
- д) А мамлакатдан 1150 литр.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

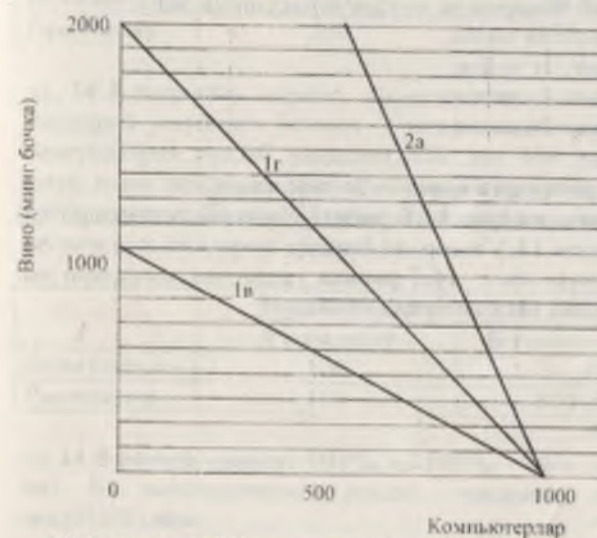
1.Т; 2.Н; 3.Т; 4.Н; 5.Н; 6.Н; 7.Н; 8.Н; 9.Т; 10.Т; 11.Т; 12.Т;
13.Н; 14.Т.

МАСАЛА

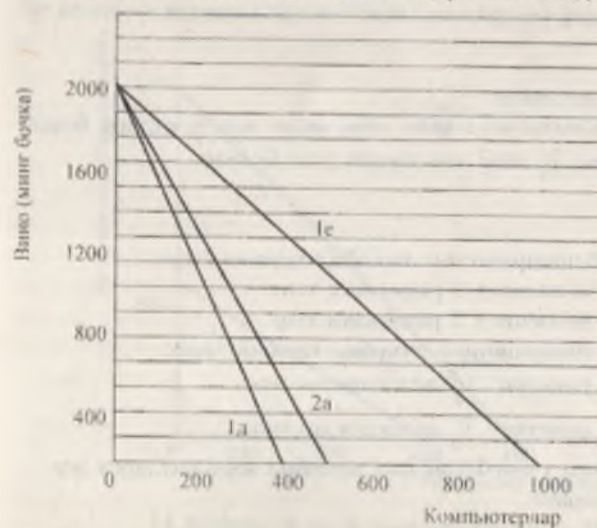
- 1. а) DM.
  - б) OB.
  - в) ички ишлаб чиқарини ОСдан ОЕгача ўзиди, истетамол жаа ОIдан
ОIIгача чиқаради.
  - г) агар график импорт квотасини ўриштирилиши аке эттирсанда эди,
FGKJ тўри тўрт бурчиги давлат бюджетига қўшиладиган боқдин
тушган даромадин кўрсатган бўлар эди. Бу вазиятда бу тўғри тўрт
бурчик хорижий сотувчилар ва маҳаллий импортчилар олдиган да-
ромадин кўрсатди.
  - д) DFG+JKM+FGJKнинг хорижий сотувчиларга тушадиган қисми.
2. а) 10 долл.
б), в) Япония АҚШга 1 млн. транзисторли радиоларни экспорт
қилади.

г) экспорт ва импорт қисқариб боради.

3.

14.6-расм. АҚШнинг ишлаб чиқарини ва савдо имкониятлари.

14.7-расм. Франциянинг ишлаб чиқарини ва савдо имкониятлари.

- а) ҳа.
 б) АҚШ компьютерлар ишлаб чиқаришида мутлақ афзалликка эга. Франция вино ишлаб чиқаришида мутлақ афзалликка эга.
 в) 14.6-расмга қаранг. Iв чизиқ.
 г) 14.6-расмга қаранг. Iг чизиқ.
 д) 14.7-расмга қаранг. Iд чизиқ.
 е) 14.7-расмга қаранг. Iе чизиқ.

4. а) 14.6- ва 14.7-расмларга қаранг. 2а чизиқлари.
 б) аввалгига қараганда юқори. 14.6-расмда савдо имкониятлари чизиги (2а) аввалгисидан (Iг) юқорида ётибди.
 в) аввалгига қараганда паст. 14.7-расмда савдо имкониятлари чизиги (2а) аввалгисидан (Iе) юқорида ётибди.

5. а) кўнади, ўсади.
 б) камаяди, тушади.
 в) камаяди, тушади.
 г) кўнади, ўсади.
 д) кўнади, ўсади.
 е) камаяди, тушади.

6. а) $\frac{5}{8}$
 б) $\frac{2}{3}$
 в) II мамлакат, Б мамлакат.
 г) энгилм-кечак бирлигининг нархи озиқ овқат маҳсулотлари бирлиги нархининг $\frac{5}{8}$ дан $\frac{2}{3}$ гача миқдорига тенг бўлади.

7. а) А мамлакат
 б) велосипед ишлаб чиқаришининг муқобил харажатлари:
 - А мамлакатда 1 велосипед 2 ракеткага тенг.
 - Б мамлакатда 1 велосипед 3 ракеткага тенг.
 Ракеткалар ишлаб чиқаришининг муқобил харажатлари:
 - А мамлакатда 1 ракетка $\frac{1}{2}$ велосипедга тенг.
 - Б мамлакатда 1 ракетка $\frac{1}{3}$ велосипедга тенг.
 в) А мамлакат, чунки у ишбатан кам муқобил харажатларга эга.
 г) 14.4-жадвалга қаранг.

14.4-жадвал

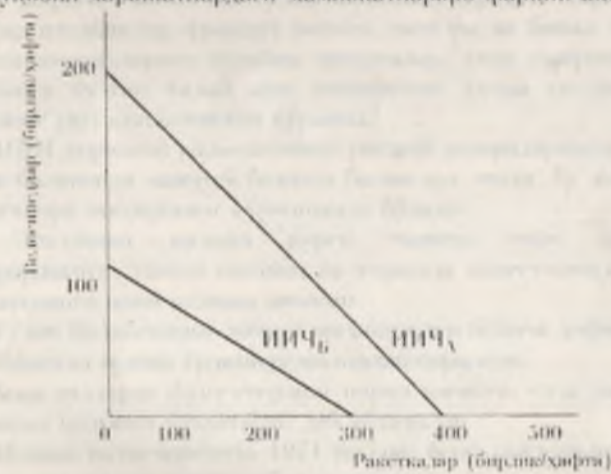
	Ишлаб чиқариш ҳажми (ҳафтаенга birlik)		
	А мамлакат	Б мамлакат	Умумий
Велосипедлар	100	50	150
Ракеткалар	200	150	350

- д) 14.5-жадвалга қаранг. Велосипедлар ишлаб чиқарилишининг миқдорий устуңлиги ўзгарди. (масала шартига кўра), бироқ тенге ракеткаларни ишлаб чиқариш 350 дан 400 донгача кўнади. Бу ютуқ икки мамлакат ўртасида қандай тақсимланиши, масалан, валюта курсига боғлиқ бўлиши мумкин (агар икки мамлакат турли валютадаги пуллари қўллansa).

14.5-жадвал

	Ишлаб чиқариш ҳажми (ҳафтаенга birlik)		
	А мамлакат	Б мамлакат	Умумий
Велосипедлар	150	-	150
Ракеткалар	100	300	400

- е) 14.8-расмга қаранг. ИИЧ_А ва ИИЧ_Б — мос равишда А мамлакат ва Б мамлакатнинг ишлаб чиқариш имкониятлари чизиги (ИИЧ)лари.
 ж) ҳа, икки мамлакатнинг ИИЧлари турли огин бурчакларига эга, бу муқобил харажатлардаги мамлакатлараро фарқни аёс эттиради.

14.8-расм. А ва Б мамлакатларнинг ИИЧлари.

8. а) нарх OB га тенг; импорт ҳажми FP га тенг (бу нарх даражаси да ички талаб ички таклифдан ортиқ бўлади).
 б) нарх OC га тенг; импорт ҳажми JM га тенг.
 в) EG ҳажмига ўтади.
 г) $BCML$.
 д) бойдан туниган даромад $HJML$ га тенг, рағба $BCJF$ га тенг.
 е) $FHJ + LMP$.

ТЕСТ

1. б; 2. г; 3. в; 4. г; 5. д; 6. г; 7. д; 8. г; 9. в; 10. а; 11. а; 12. в; 13. в.

15 БОБ. ТЎЛОВ БАЛАНСИ ВА ВАЛЮТА КУРСИ

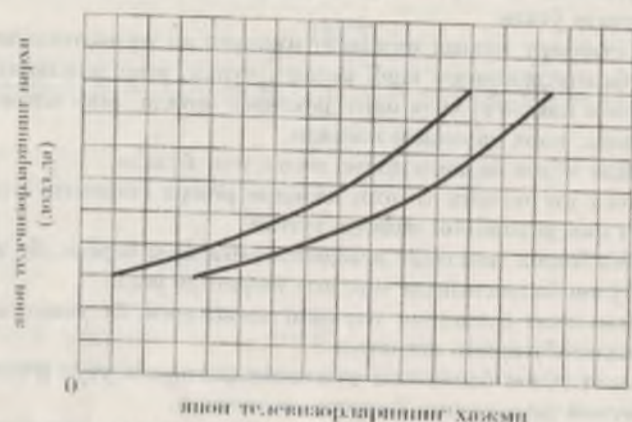
ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

1. IBM корпорациясининг Англиядаги бўлими ўз даромадини АҚШга ўтказса, бу жараён Буюк Британия тўлов балансида «кредит» сифатида ўтади.
2. Олтин стандарт тизими мамлакат импорти ва экспортини автомат равишда балансанингга олиб келади, чунки, агар мамлакатда олтин захираеси камайса, унда нарх даражаси ортади, агар олтин захираеси кўнайса, нарх даражаси пасаяди.
3. Мамлакат тўлов баланси доимо позитив тенг бўлади.
4. Бреттон-Вудс валюта тизими ҳалқаро резерв сифатида олтин ва долларларни фойдаланишини назарда тутган.
5. Агар биз бонка мамлакат резидентларига заём берсан, бу жараён бизнинг тўлов балансида «кредит» сифатида ўтади.
6. Агар мамлакат олтинининг нархини пасайтирса, бу унинг валюта-ен қадрига оид бўлганнинг ангилтади.
7. Мамлакат тўлов балансини мувожанатлантириши учун ички нархларни умумий даражасини ўзгартириши мумкин.
8. Агар американин IBM компанияси Самарқандда завод сотиб олса, бу жараён Ўзбекистон тўлов балансида «кредит» сифатида ўтади.
9. Агар италянилар француз виноси, шиллоқ ва бонка француз товар ва хизматларига талабни оширсалар, унда графикда француз франкига бўлган талаб эри чизиғининг ҳамда таклиф эри чизиғининг ўнги сизилишини кўрамиз.
10. АҚШ хорижий валютасининг расмий резервларининг камайиши тўлов балансида «минус» белгиси билан аке ўтади; бу жараён дебет, ёки импорт операцияси кўришинида бўлади.
11. Эгилувчан валюта курси тизими ички истеъдодини беқарорлигига, ташқи савдон ва хорижда инвестициялар ҳажмининг қисқаришига олиб келиши мумкин.
12. Тўлов балансининг жорий операциялар бўйича дефицити ажран соф капитал оқими ёрдамида мослаштирилади.
13. Агар долларда фунт стерлинг нархи пасайса, унда доллар фунтга нисбатан қадрини йўқотибди, деб айтадилар.
14. Жаҳон истеъдодида 1971 йилдан бери қайд қилинган валюта курслари тизими шиллоқиб келимоқда.
15. Эркин сулуври валюта курслари талаб ва таклифининг тў-енлашиши ўнгиларни орқали шилланади.

МАСАЛА

1. 15.1 расмда Америка бозорида Япония телевизорлари таклифи эгри чизиги акс эттирилган. У икки даврдати таклифин акс эттиради.

15.1. расм. АҚШ бозорида япон телевизорларининг таклифи эгри чизиги.

а) Таклиф эгри чизикларининг бири АҚШ долларининг Япон иена-сига нисбатан қадрининг пасайиб кетишидан олдинги даврга тааллуқли, иккинчиси эса доллар ўс қадрини йўқотгандан кетинги даврга тааллуқлидир.

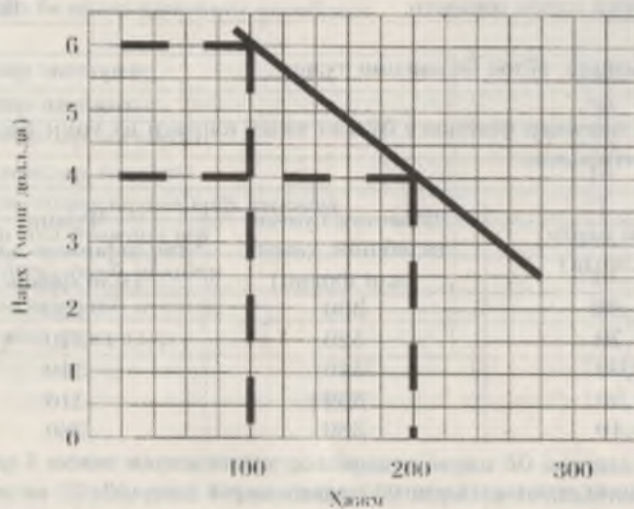
Қайси эгри чизик биринчи даврга, қайси бири иккинчи даврга тегишли эканлигини аниқлаш ва изоҳлаш.

б) АҚШ долларининг пасайиб кетиши япон телевизорларининг нархи (долларда) қандай таъсир этади?

в) Агар АҚШда япон телевизорларига талаб нарх бўйича эластик бўлса, бу вазият америкаликларининг япон телевизорларига бўлган харожаатларига (долларда) қандай таъсир қилади?

г) Агар АҚШда япон телевизорларига талаб нарх бўйича эластик бўлмаса, бу вазият америкаликларининг япон телевизорларига бўлган харожаатларига (долларда) қандай таъсир қилади?

2. 15.2 расмда Японияда америка компьютерларига талабининг эгри чизиги кўрсатилган.

15.2. расм. Японияда АҚШ компьютерларига бўлган талаб эгри чизиги.

а) Агар япон иенааси АҚШ долларига нисбатан қадри пасайиб бора, унда Японияда 4000 долларга сўталаётган америка компьютерларининг миқдори қандай ўзгаради, қамқоқими ёки қўналдими?

б) Бу вазиятда америка компьютерларига бўлган талаб қандай ўзгаради: ошадими ёки пасайдими?

в) Бу вазиятда японликларининг американинг компьютерларига қилган харожаатлари (долларда) қандай ўзгаради: ўсдими ёки қамқоқими?

3. Қуйида А мамлакатининг бошқа мамлакатлар билан ташқи иқтисодий операциялар рўйхати келтирилган:

	(млн.долл.)
А мамлакат резидентлари томонидан хорижий фирмаларининг қimmatли қоғоқларини сотиб олиш	50
А мамлакатта товар ва хизматлар импорти	100
А мамлакатдан товар ва хизматлар экспорт	120

A мамлакатта бошқа мамлакатлардан пул ўтказишлар	30
A мамлакат фирмаларининг қимматбаҳо қоғозларини хориқликларга сотиши	60
A мамлакатта олтин импорти	60

A мамлакатнинг тўлов балансини тузинг.

4. Қуйида швейцар франкига бўлган талаб картаси ва унинг таклифи ҳажми келтирилган:

Франк нархи (долларда)	Франкга бўлган талабнинг ҳажми (млн.франк)	Франк таклифининг ҳажми (млн.франк)
0,80	300	400
0,70	320	370
0,60	340	340
0,50	360	310
0,40	380	280

- долларнинг мувозанатланган валюта курси қандай?
- швейцар франкининг мувозанатланган валюта курси қандай?
- валюта бозорида долларнинг қанча миқдори сотиб олинади?
- валюта бозорида швейцар франкининг қанча миқдори сотиб олинади?

5. Қуйида фунт стерлинга бўлган талаб картаси келтирилган:

Фунт нархи (долларда)	2,00	2,10	2,20	2,30	2,40	2,50
Фунтга бўлган талаб ҳажми (млн.ф.ст.)	200	190	180	170	160	150

- Буюк Британия ҳукумати фунт стерлинг валюта курсини 1 ф.ст.=2,40 долл. қилиб белгилади ва бу курс бўйича таклиф этилаётган фунт стерлинг миқдори 180 млн.га тенг деб тахмин қилди. Бу вазиятда Британия ҳукумати фунтни сотиш керакми ёки сотиб оlish керакми? Агар шундай бўлса қандай миқдорда?
- агар Британия ҳукумати фунтни долларга сотиб оlish керак бўлса, унда керакли миқдордаги долларни қаярдан оlish мумкин?

6. Қуйидаги маълумотлар ёрдамида:

- капитал ҳаражати балансини ҳисобланг;
- жорий операциялар балансини ҳисобланг;
- савдо баланси ҳажминини ҳисобланг.

1. Товар экспорти	+40
2. Товар импорти	-30
3. Хизматлар экспорти	+15
4. Хизматлар импорти	-10
5. Инвестициялардан соф даромад	-5
6. Соф пул ўтказишлар	+10
7. Капитал оқиб қетини	+10
8. Капитал оқиб қетини	-40
9. Расмий резервлар	+10

ТЕСТ

1. Агар 1 немис маркасининг доллардаги нархи 50 центдан 45 центга тушган бўлса, унда Германияда 150 маркага соғилаётган магнитафоннинг (доллардаги) нархи:

- 10 долларга камаяди;
- 7,50 долларга камаяди;
- 5,00 долларга камаяди;
- 7,50 долларга кўнаяди;
- юқоридagi жавобларининг ҳаммаси нотўғри.

2. Мамлакат тўлов балансининг таркибий қисми бўлган жорий тўловлар етти қуйидагини ўз ичига оламайди:

- товар экспорти;
- инвестициялардан соф даромад;
- хориқий мамлакатларга трансферт хизмати;
- хориқда мамлакат институтидаги ўзгарини;
- бир томонлама трансферт тўловлари.

3. Француз франкига бўлган талаб эгри чизиги ўнг томонга сикжиди, агар:

- Франциядаги реал фонд ставкалари нисбатан юқори бўлиб, инфляция даражаси эса (бошқа мамлакатларга) нисбатан паст бўлса;
- Франциядаги реал фонд ставкалари нисбатан паст бўлиб, инфляция даражаси эса нисбатан юқори бўлса;

- в) Франциядаги фонд ставкалари ҳам, инфляция даражаси ҳам илбидан паст бўлса;
- г) Франциядаги фонд ставкалари ҳам, инфляция даражаси ҳам илбидан юқори бўлса;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

4. Мамлакат ўз валютасини девальвация қилди детада қуйдагисини базарда тутишади:

- а) мамлакат олтин стандартидан воз кетди;
- б) валюта бирлигини ички сотиб олгани қобилияти тушиб кетди;
- в) ҳукумат олтин сотиб оладиган нархини оширди;
- г) мамлакатда савдо балансининг дефицити мавжуд;
- д) ушбу мамлакат валютасида акс этган баъзи мамлакатлар валюта ларининг нархи тушиб кетди.

5. Агар Швейцария франкининг АҚШ долларига алмашув курси 1 доллар учун 4 франкдан 3 франкка пасайган бўлса, унда франкнинг нархи:

- а) 25 центдан 33 центга кўтариллиб, доллар курси франкка илбидан ўеди;
- б) 33 центдан 25 центга тушди, доллар курси франкка илбидан пасайиб кетди;
- в) 25 центдан 33 центга кўтарилган, доллар франкка илбидан девальвация қилинган;
- г) 25 центдан 33 центга кўтариллиб, доллар франкка илбидан тушиб кетади;
- д) 33 центдан 25 центга тушди, доллар курси франкка илбидан кўтарилди.

6. Олтин стандарт тизими амал қилган. А мамлакат Б мамлакатга товар экспортини сезиларли даражада кўнайтирди. Бундай ҳолатда:

- а) А мамлакатда нархлар даражаси пасайди, Б мамлакатда ўсариши мумкин, били ўсариш;
- б) А мамлакатда нархлар даражаси ўсариши мумкин, ўсаришсини ҳам мумкин, Б мамлакатда эса пасайди;
- в) А мамлакатда нархлар даражаси ўседи, Б мамлакатда эса пасайди;
- г) А мамлакатда нархлар даражаси пасайди, Б мамлакатда ўседи;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

7. АҚШ экспорт ва импорти ҳажмига долларнинг хорижий валютадаги (масалан, фунт стерлингдаги) нархини сезиларли пасайиши қандай таъсир кўрсатиши мумкин.

- а) экспорт ва импорт ўседи;
- б) экспорт ўседи, импорт камаяди;
- в) экспорт ва импорт камаяди;
- г) экспорт камаяди, импорт ўседи;
- д) импортига ҳам, экспортга ҳам сезиларли таъсир қилмайди.

8. Агар АҚШ ва Канада ўртасида эркин сузувчи валюта курслари режими ўриштирилган бўлса, Канада долларига талаб кўнайиб борса, унда бу шундан далолат берадики:

- а) Канада dollari тақлифи пасайган ёки пасайди;
- б) АҚШ валютасидаги Канада долларининг нархи пасайди;
- в) АҚШ долларининг тақлифи пасайган;
- г) Канада валютасидаги АҚШ долларининг нархи пасайган;
- д) АҚШ dollari девальвация қилинган.

9. Агар АҚШнинг ЯММи пасайиб борса, унда эркин сузувчи валюта курслари тизимида қуйдаги ҳол юз беради:

- а) импорт пасайиб боради, АҚШ долларининг нархи кўтариллиб боради;
- б) импорт ва АҚШ долларининг нархи пасайиб боради;
- в) импорт ва доллар нархи кўтариллиб боради;
- г) импорт ўсиб боради, АҚШ dollari нархи пасайиб боради;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

10. Агар америка корпорациялари хорижликларга (долларда) катта миқдорда дивидендлар тўлаётган бўлса, бу:

- а) долларни қадри тушиб кетинишига олиб келади;
- б) доллар курсини ошиб кетинишига олиб келади;
- в) АҚШда мамлакатдан чиқиб кетган долларга компенсация кўринишида олтин ҳаракати бўлади;
- г) АҚШдан чиқиб кетган долларни компенсация қилиб импорт кўпаяди;
- д) ҳамма жавоблар нотўғри.

11. Тўлов балансининг актив сальдоси кўпаяди, агар мамлакатда:

- а) реал фонд ставкалар пасайса;
- б) инфляция суръати ўсиб борса;

- в) иқтисодий ўсши суръатлари кўтарила;
 г) юқорида қайд этилган барча жараёнлар юз бера;
 д) юқорида қайд этилганларининг ҳеч қайсиен юз бермаса.

12. Испания тўлов балансининг дефицитини пасайтирини мақсадида ташқи савдо устидан назорат ўрнатинга қарор қилади. Бу қарорнинг натижаларидан бири қуйидагидир:

- а) мамлакатда инфляция даражаси пасаяди;
 б) иқтисодий ўсши суръатлари пасаяди;
 в) Испания экспортни пасаяди;
 г) Испания импортни пасаяди;
 д) савдо баланси салдоен пасаяди.

13. Агар қайд қилинган валюта курслари режими шароитида Япониядаги инфляция даражаси бошқа мамлакатлариникига нисбатан юқори бўлса, унда:

- а) Япония экспортни ва импортни пасаяди;
 б) Япония экспортни ва импортни ўсади;
 в) Япония экспортни ўсади, импортни камади;
 г) Япония экспортни камади, импорт ўсади;
 д) Япониянинг тўлов балансининг актив салдоени кўнади ёки дефицит камади.

ЖАВОБЛАР:

ТЎҒРИ / НОТЎҒРИ

- 1.Н; 2.Т; 3.Т; 4.Т; 5.Н; 6.Н; 7.Т; 8.Т; 9.Н; 10.Н; 11.Т; 12.Т; 13.Н; 14.Н; 15.Т.

МАСАЛА

1. а), б) юқоридаги тақлиф эгри янлиги доллар ўз қадрини йўқотгандан кейинги даврга таалусли. Тақлиф хассини шу даражада саслаб қилини учун япон ишлаб чиқарувчилари долларда юқорироқ нархин белгилашлари зарур.

- в) харажатлар камади.
 г) харажатлар онади.

2. а) камади.
 б) пасаяди.

- в) камади.

3.

Моддалар	Дебет	Кредит
	млн.долл.	
Импорт	100	-
Экспорт	-	120
Қимматбаҳо қоғозларини сотиб олиш	50	-
Қимматбаҳо қоғозларини сотиш	-	60
Пул ўтказишлар	-	30
Олтин импортни	60	-
Жами	210	210

4. а) доллар $1\frac{2}{3}$ франк нархида сотилади.
 б) 60 цент.
 в) $340 \text{ млн.франк} \times 60 \text{ цент} = 204 \text{ млн.долл.}$
 г) 340 млн.франк.

5. а) сотиб олади; 20 млн.фунт.
 б) ўз резервларидан.

6. а) капитал ҳаракати баланси = -30;
 б) зорий операциялар баланси = +20;
 в) савдо баланси хасми = +10.

ТЕСТ

1. б; 2. г; 3. в; 4. в; 5. г; 6. в; 7. б; 8. г; 9. в; 10. а; 11. д; 12. г; 13. г.

АДАБИЁТЛАР

1. Микро-, макроэкономика. Практикум/ Под общ.ред. Ю.А. Огибина.- СПб.: «Литера плюс», «Санкт-Петербург оркестр», 1994. - 432 с.
2. Сборник задач по экономике: Учебное пособие/Отв.ред. Ю.Е.Власевич. М.: Издательство БЕК, 1996. -273 стр.
3. Сборник задач по экономической теории: микроэкономика и макроэкономика.- Киров, ТОО Издательство «АСА», Кировская областная типография, 1997. -264 стр.
4. Сборник задач по экономической теории: микро и макроэкономика.-Киров: Кировская областная типография, 1994.-182 стр.
5. Микро- и макроэкономика: задачи, упражнения, математическое обеспечение I. II. С-Пб.: Издательство Михайлова В.А., 1997. -447 стр.
6. Макроэкономик: Амалий қўлланма Тарж. Рус тилидан: Х.С. Хўжаев, С.Х.Қосимова; Тахририй кенгаши: Г.К.Саидова, Х.С.Хўжаев, С.Х.Қосимова.-Т.: «Иқтисодийёт ва ҳуқуқ дунёси», 2001.-197 б.

МУНДАРИЖА

СЎЗ БОШИ		3
1 БОБ.	Куренинг предмети, мақсади ва вазифалари	4
2 БОБ.	Асосий макроиқтисодий кўрсаткичлар	10
3 БОБ.	Бозор иқтисодиёти шароитида давлатнинг иқтисодий вазифалари	15
4 БОБ.	Макроиқтисодий таҳлил: жами талаб ва жами таклиф	22
5 БОБ.	Макроиқтисодий безарорлик: инфляция	32
6 БОБ.	Макроиқтисодий безарорлик: инфляция	38
7 БОБ.	Классик ва Кейнсча бандлик назарияси	43
8 БОБ.	Иқтисодий мувозанати ва уни барқарорлаштириш	56
9 БОБ.	Иқтисодий ўсиш. Иқтисодийнинг циклик тебраниши	69
10 БОБ.	Истеъмол, жамғарма ва инвестиция вазифалари	75
11 БОБ.	Товар ва хизматлар бозоридagi мувозанат	83
12 БОБ.	Макроқўламда пул бозори. IS ва LM модели	89
13 БОБ.	Давлат бюджети ва солиқ сўбати	102
14 БОБ.	Халқаро савдо назарияси	109
15 БОБ.	Тўлов баланси ва валюта курси	125
АДАБИЁТЛАР		134

